

Програма за развитие на селските райони - Европа инвестира в селските райони

ПРОУЧВАНЕ И АНАЛИЗ НА ПРИРОДО- ГЕОГРАФСКИТЕ, СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА МИГ “САМОКОВ”

2023 г.

Съдържание

Въведение.....	3
Географски характеристики	4
Характеристики на околната среда, ресурсите и биоразнообразието.....	7
Климат и климатични промени	7
Релеф	9
Почви и предизвикателства свързани с почвената ерозия	10
Полезни изкопаеми.....	11
Водни ресурси – реки, езера, язовири и минерални извори	11
Растителен и животински свят	17
Защитени територии.....	20
Екологично състояние	22
Културно-исторически характеристики.....	25
Нематериалното културното наследство	36
Демографски характеристики	39
Образование	50
Здравеопазване	56
Социални услуги	59
Икономически профил на територията на МИГ „Самоков“	62
Транспортна инфраструктура	74
Енергийна ефективност	76
Водоснабдяване и канализация.....	76
Електроснабдяване.....	77
Жилищен фонд	78
Поземлени ресурси, селскостопански и горски фонд.....	81
Селско стопанство	81
Растениевъдство	83
Животновъдство	85
Горско стопанство	85
Лов и риболов	88
Изводи и препоръки	89
SWOT анализ	93

Въведение

Настоящият анализ разглеждащ територията на сдружение „Местна инициативна група Самоков“ е изготвен във връзка с изпълнение на договор РД50-37/13.03.2023г., сключен между МИГ „Самоков“, Министерството на земеделието като Управляващ орган на Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г. и Държавен фонд „Земеделие“ – Разплащателна агенция. Анализът е част от проект, финансиран със средства от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) по подмярка 19.1 „Помощ за подготвителни дейности“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от ПРСР 2014 – 2020 г. и има за цел да очертае основните тенденции в основните направления в развитие на територията на МИГ „Самоков“ през последните години. След приключване на цитирания проект анализът е актуализиран и допълнен по настояване и с много активното участие на местната общност от територията на сдружение „Местна инициативна група Самоков“.

Проектът цели изпълнение на дейности по подготовка и изготвяне на стратегия за местно развитие, финансирана от ЕЗФРСР и други Европейски структурни и инвестиционни фондове; придобиване на умения и създаване на капацитет за функциониране на местна инициативна група на местно ниво; насърчаване на включване и участието на местното население в разработване и бъдещо прилагане на Стратегия за Водено от общностите местно развитие на „Местна инициативна група Самоков“; информиране на местното население относно възможността за финансиране на стратегията.

Проектът представлява съвкупност от подготвителни дейности, чрез които СНЦ МИГ „Самоков“ ще разработи местна стратегия за ВОМР на МИГ „Самоков“. С изпълнение на дейностите от проектното предложение се цели придобиване на умения и създаване на капацитет за функциониране на МИГ на местно ниво. подпомагане на процеса за подготовка на стратегии за местно развитие, финансирани от ЕЗФРСР или от повече от един от Европейските структурни и инвестиционни фондове; насърчаване на включването на местното население в разработването и бъдещото прилагане на стратегията за Водено от общностите местно развитие на МИГ „Самоков“; повишаване на информираността на местното население относно възможността за финансиране на стратегията по повече от един фонд. Като резултат ще бъде разработена многофондова местна стратегия за Водено от общностите местно развитие на МИГ „Самоков“.

Дейностите по проекта ще се осъществяват на територията на МИГ „Самоков“, изцяло съвпадаща с територията на община Самоков. гр. Самоков, с. Алино, с. Бели Искър, с. Белчин, с. Белчински бани, с. Говедарци, с. Горни Окол, с. Гуцал, с. Долни Окол, с. Доспей, с. Драгушиново, с. Злокучене, с. Клисуре, с. Ковачевци, с. Лисец, с. Маджаре, с. Мала църква, с. Марица, с. Ново село, с. Поповяне, с. Продановци, с. Радуил, с. Райово, с. Рельово, с. Шипочане, с. Широки дол, с. Яребковица, с. Ярлово.

Целта на настоящият анализ е да идентифицира географските, природните, културно-историческите, демографските и социалните характеристики, състоянието на икономиката и на инфраструктурата на територията на сдружение „Местна инициативна група Самоков“, което ще подпомогне ефективната подготовка на стратегия за Водено от общностите местно развитие за настоящия програмен период, с която сдружението да кандидатства за финансиране пред Министерство на земеделието, храните и горите. Територията на МИГ

„Самоков” съвпада изцяло с територията на община Самоков, поради което по-нататък в анализа са използвани и двете идентификации.

Анализът има за цел да определи потенциала на територията, да дефинира тенденциите в развитието ѝ и да подпомогне определянето на визия, цели и приоритети за периода 2014 – 2020 г. Представените в анализа данни и изводите от него са използвани и при изготвянето на SWOT анализ – част от стратегията за Водено от общностите местно развитие, в който са изведени силните и слабите страни, възможностите и заплахите на територията на МИГ.

Анализът на територията на действие на сдружение “Местна инициативна група Самоков” е разработен на базата на задълбочено проучване на характеристиките и особеностите на общината и следва да послужи при определяне на възможностите и приоритетите за развитие през програмния период 2014 – 2020 г. чрез прилагането на стратегия за Водено от общностите местно развитие по мярка 19 от Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020 г., което да гарантира устойчивост на постигнатите досега резултати от дейността на местните власти за развитие на региона, по-ефективно използване на ресурсите, подобряване на условията и повишаване качеството на живот на населението.

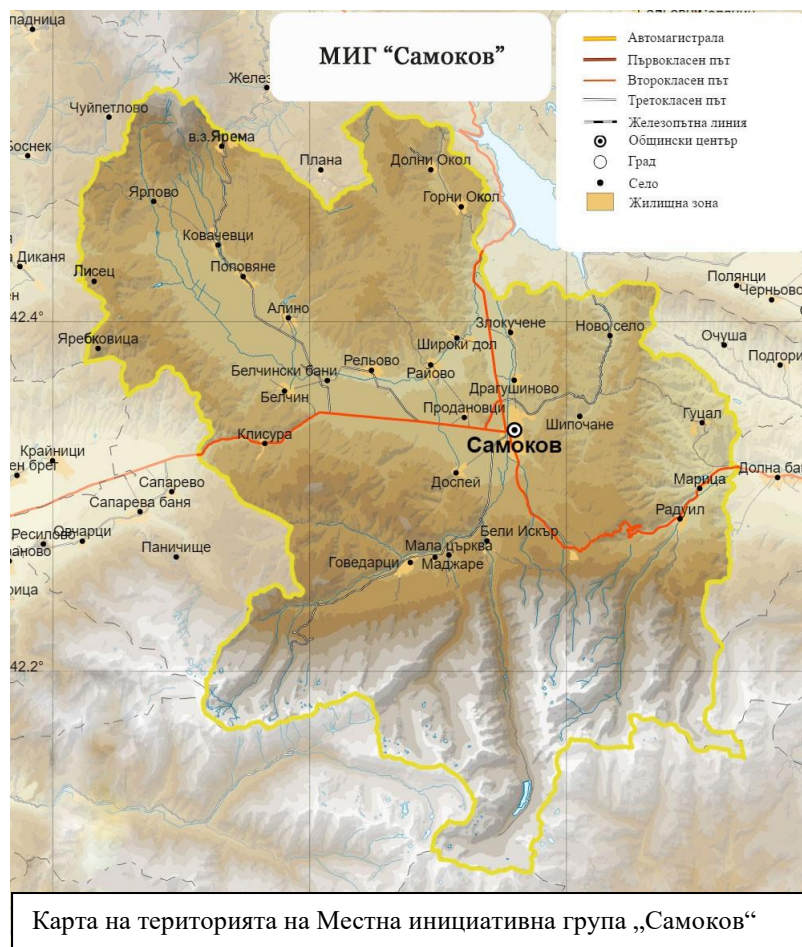
При изготвянето на анализа са използвани следните методи:

1. Събиране на данни – използвани са данни от следните източници:
 - Окончателни данни от Националното преброяване на населението и жилищния фонд през 2011 г. на Националния статистически институт
 - Статистически данни от Националния статистически институт;
 - Общински план за развитие на община Самоков за периода 2014 – 2020 г.;
 - Други, цитирани в текста източници, в зависимост от необходимата информация.
2. Запознаване с данните – извършен е подробен преглед на разполагаемите данни, с цел класификацията и разпределението им по значение и видове, позволяващо по-нататъшната им обработка.
3. Комплексно изследване и анализ на данните – подробно и изчерпателно изследване на събраните данни и групирането им за нуждите на настоящия анализ.
4. Сравнение и разкриване на връзките между отделните групи данни с цел формирането на обща картина за територията на „Местна инициативна група Самоков”.
5. Обобщаване на резултатите и извеждането на тенденции и изводи, които да бъдат използвани в последствие при изготвянето на стратегия за Водено от общностите местно развитие 2014 – 2020 г.
6. Таблично представяне на данните и тенденциите.

Географски характеристики

Територията на местна инициативна група Самоков съвпада с административните граници на община Самоков. Община Самоков се намира в Западна България, в южната част на Софийска област и е 4-та по площ община в България след Община Сливен,

Столична община и община Добрич-селска. Тя е една от съставните общини на Софийска област.

Територията на местна инициативна група „Самоков“ принадлежи към двата основни водосборни басейна на България, а именно Черноморския и Беломорския. Река Искър е основна водна артерия. Основните и притоци на територията на общината са: Черни Искър, Бели Искър, Мусаленска Бистрица, Палакария и Шипочаница, които с изключение на Шипочаница протичат през територията и я обезпечават с воден ресурс.

Разположена е на площ от 1209,859 квадратни километри което е 17,09% от територията на Софийска област. Граничи с община Ихтиман **на североизток**, с Община Костенец и Община Долна Баня **на изток**, **на юг** с община Якоруда и община Белица, община Рила и област Кюстендил **на югозапад**.

Западната и граница е с община Дупница и община Сапарева баня, област Кюстендил, **на северозапад** община Самоков граничи с община Радомир и община Перник, област Перник и **на север** със Столична община, област София. Релефът на общината е равнинен, средно и високопланински.

Централната част на местната инициативна група се заема от Самоковската котловина, която е разположена между планините Рила, Верила, Плана и Шипочански рид,

част от Ихтиманска Средна гора. Най-високите части на Рила планина се извисяват южно от котловината.

Източно от дълбоката долина на река Бели Искър се разполага Източния дял на който се извисява най-високата точка на България и Балканския полуостров – връх Мусала с височина 2925,4 м. Между долините на реките Бели Искър и Леви Искър, районът се заема от северните части на Централна Рила – връх Голям Скакавец с височина 2711 м., а между Леви Искър и Черни Искър се разпростират северните склонове на Северозападна Рила с връх Мальовица висок 2729,3 м. и разположен на границата с община Рила.

Най-ниският дял на Рила е Лакатишка Рила с височина на върха Зекирица 1733,8 м., издигащ се на приблизително 1 км. северно от хижа „Вада“. Той е разположен в сред долината на Черни Искър на юг, Самоковската котловина и Клисурската седловина на север. Планината Верила със своя връх Голям Дебелец 1414,5 м., разположен на около 1 км. източно от село Яребковица е между Клисурската седловина на юг, Букапреслапската седловина на север и Самоковската котловина на североизток.

Крайната северозападната част на местна инициативна група Самоков се заема от южните склонове на планина Витоша. Максималната и височина в обхвата на общината е 2195 м. и се намира на границата със Столична община и община Перник.

Планината Плана, която заема 2/3 от територията на община Самоков попада в северната част. На запад чрез нископланинския проход (седловина) Ярема тя се свързва с планината Витоша, на изток се спуска към долината на река Искър и язовир „Искър“, на юг склоновете ѝ потъват в Самоковската котловина. Най-високата точка на Плана планина в обхвата на община Самоков е 1315,3 м. и е разположена на около 6 км. източно от село Ковачевци.

Източната част на местната инициативна група се заема от крайните югозападни и най-високи части на Ихтиманска Средна гора. Тази част е между Самоковската котловина на запад и Боровецката седловина на юг. Шипочанския рид (Шипочан) който осъществява връзката на Средна гора с Рила и в най-високата си точка достига височина от 1312 м. На запад достига до долините на река Искър и десния и приток Боровецка Бистрица, които го отделят от Самоковската котловина. На западния му склон са разположени град Самоков и селата Драгушиново и Злокучене, а по източния склон селата Ново село и Шипочане.

Административен център на Община Самоков е **град Самоков**, който се намира на 60 км. от град София и на 10 км. от курортно-туристическия комплекс Боровец. Градът е на разстояние 8 км. от един от входовете на Национален парк Рила, на 29 км. от минералните извори в Сапарева баня, на 14 км. от тези на Белчин баня, на 27 км. от балнеоложкия комплекс в Долна баня и на 12 км. южно от язовир Искър. Градът е на-големият в областта, тъй като град София не влиза в състава на Софийска област.

Територията на местна инициативна група Самоков включва 28 населени места: град Самоков, който е административният център и селата Алино, Бели Искър, Белчин, Белчински бани, Говедарци, Горни окол, Гуцал, Долни окол, Доспей, Драгушиново, Злокучене, Клисурска, Ковачевци, Лисец, Маджаре, Мала църква, Марица, Ново село,

Поповяне, Продановци, Радуил, Райово, Рельово, Шипочане, Широки дол, Яребковица и Ярлово.

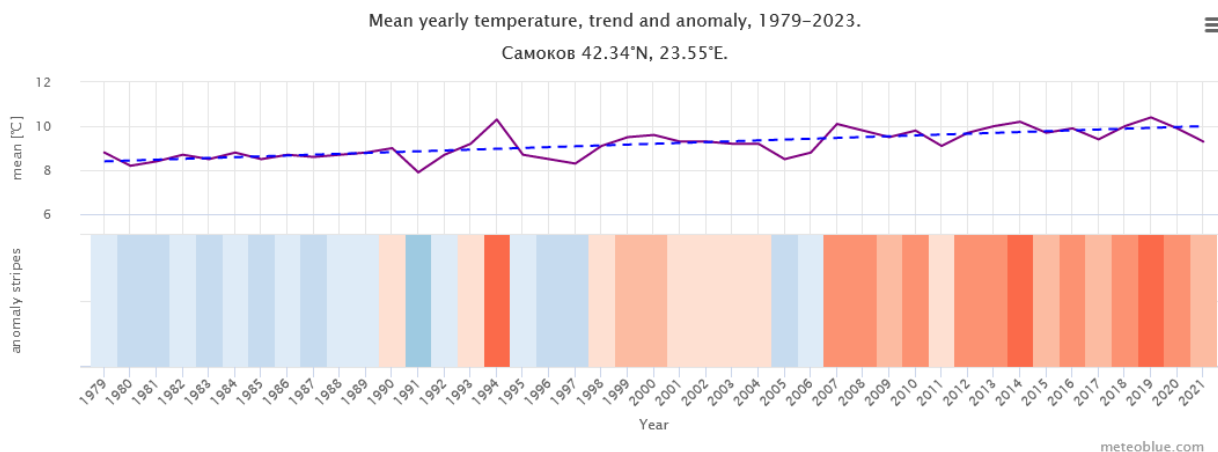
Местната инициативна група е с чудесно разположение спрямо два от Общоевропейските транспортни коридори, преминаващи през страната. Това до известна степен неутрализира липсата на директно обслужване на път от висок клас. Територията на МИГ „Самоков“ се обезпечава единствено от автомобилен транспорт.

Характеристики на околната среда, ресурсите и биоразнообразието

Климат и климатични промени

Територията на **местна инициативна група „Самоков“** се отличава с благоприятен климат, богати природни ресурси и хубава природа. Климатът се характеризира като: умерено-континентален (под 1000 м.) и планински (над 1000 м.). Лятото не е много горещо и температурите са умерени. В крайните си стойности обаче те могат да достигнат 39 градуса. Есента е приятна, а зимата е продължителна, но мека. Върху климата влияние оказват Средиземноморски въздушни течения и надморското равнище.

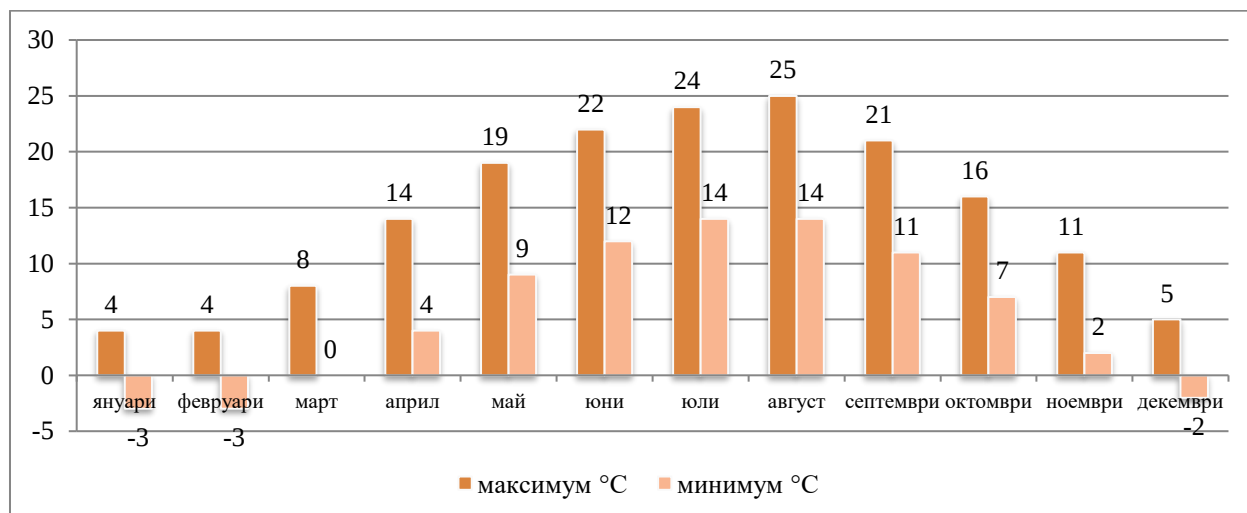
Силното планинско влияние и котловинния характер способстват за температурни инверсии заради които ниските температури биха могли да достигнат значителни стойности. Бурни ветрове (24-25 м/сек.) са характерни за височинния пояс на Рила планина. През пролетта, есента и зимата се наблюдават силни югозападни ветрове, както и по-слаби северозападни и североизточни. Специфичните условия на територията, а именно Плана планина и Ихтиманската Средна гора защитават котловината от североизточните ветрове, а от южните и югозападните ветрове защита оказват планините Рила и Верила. Средногодишната температура на въздуха е около 8.6°C, а средно минималните са в диапазона от -16 до -22°C.

Фиг. Средни годишни температури за района на община Самоков за периода 1979 – 2023 г.

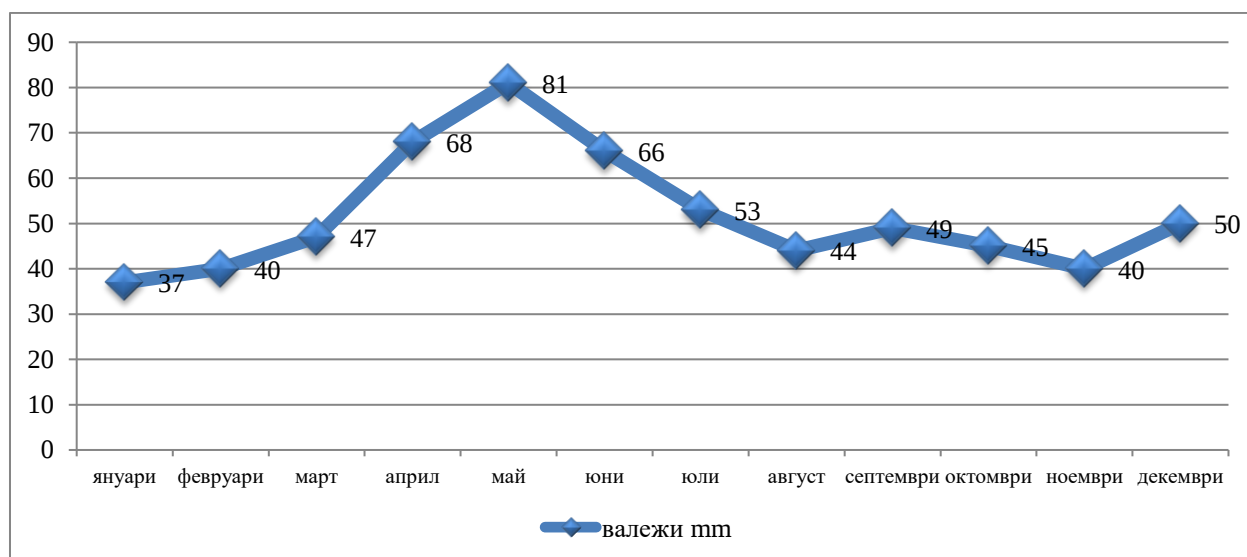
За период от 44 години се забелязва покачване на средната годишна температура с около 1 °C.

Информация за средногодишните минимални и максимални температури на територията на МИГ „Самоков“ е показана на следващата фигура.

Както се вижда най-студени месеци са януари, февруари и декември, а най-топъл е август. През месеците юли и август максималните температури могат да достигнат и до стойността от +32/+34°C.

Средният годишен валеж на територията е значително по-висок в сравнение с този за страната.

Валежните максимуми са през пролетта, като най-високи са стойностите през месец май. Най-сух месец е януари.

Често в района на Мусаленския масив могат да бъдат наблюдавани температурни инверсии при антициклонално състояние на атмосферата и при ясно и тихо време. Особено

интензивни те могат да бъдат през студеното полугодие във вертикалния профил между Боровец и Ситняково, което се отразява и на средните температури на тези два пункта. Тези инверсии са силни и сравнително постоянни в ортографски добре затворената Самоковска котловина и в подножието над Боровец.

Именно те водят до формиране на много ниски температури през зимата и заради тях курортът Боровец понякога изпитва и някои от неблагоприятните въздействия на тези котловинни понижения. Само през януари преобладава западен, а през ноември източен вятър. Времето е спокойно приблизително през половината от годината, като най-спокойни са месец август, септември и октомври.

Според данни от метеорологична станция Самоков (1029 м.) преобладават западните ветрове през седем месеца в годината. Източни ветрове духат през месеците V, IX, X, XI. Силен вятър (със скорост ≥ 14 m/s) духа 8 дена в годината с предимно източна посока (в 70% от случаите). Тихо време има средно 37.3 % през годината.¹ Връх Мусала представлява най-студеното място в България въз основа на регистрирана средна годишна температура в стойност -3°C .

Релеф

Релефът на МИГ „Самоков“ е равнинен, средно и високопланински. Централната част на МИГ „Самоков“ се заема от Самоковската котловина, която е разположена между планините Рила, Верила, Витоша, Плана.

Котловината е с неправилна форма и наподобява изпъкнала дъга. На югоизток дъгата е с дължина 55 км. и ширина от 10 км. Нейната площ е 185 km^2 и надморска височина 950 м. Това я прави една от най-високите котловини в България. Котловината се състои от западна – Палакарийска (Палакарска) и източна – Искърска част.

Най-високите части на Рила планина се извисяват южно от котловината. Източния дял се разполага източно от дълбоката долина на река Бели Искър. Именно тук е разположен връх Мусала, който е най-високата точка на България и Балканския полуостров. Върхът е с височина 2925,4 м.

Между долините на река Бели Искър и река Леви Искър са разположени северните части на Централна Рила с връх Голям Скакавец 2711 м., между Леви Искър и Черни Искър се простират склоновете на Северозападна Рила със своя връх Малъвица 2729,3 м., разположен на границата с община Рила. Части от територията на Плана планина (2/3) се разполагат в северната част на МИГ „Самоков“. Чрез седловината Ярема на запад тя се свързва с планината Витова, а на изток чрез склонове се спуска към долината на река Искър и язовир „Искър“. На юг склоновете са полегати и потъват в Самоковската котловина. На близо 6 км. от село Ковачевци се разполага най-високата точка на територията на местната инициативна група, която достига 1315,3 м. Източният район на МИГ „Самоков“ се заема от крайните югозападни части на Ихтиманска средна гора, които са и най-високи.

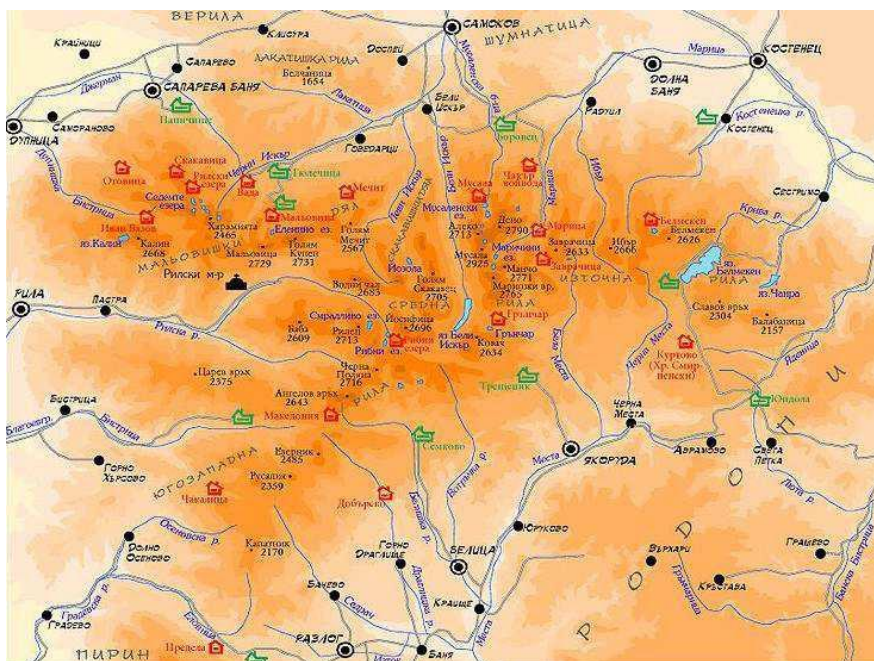
¹ План за интегрирано развитие на община Самоков 2021-2027

Шипочанският рид е разположен между долините на реките Искър на запад и десния му приток Шипочаница на изток, язовир „Искър“ на север и Боровецката седловина на юг. Максималната височина на Шипочанският рид 1312 м., която се намира на 500 м. северно от Боровецката седловина.

Западните и югозападните части на на рида Шумнатица се намират източно от него. Неговата най-високо измерена точка е 1392,6 м. и е на 1,5 км. източно от на-високата точка на Шипочански рид. Тези два рида Шипочанският и Шумнатица са най-високи в Ихтиманска Средна гора и чрез тях се свързва с Рила.

Най-ниската точка на МИГ „Самоков“, която е 674 м.н.в. се разполага южно от рида Шумнатица и източно от село Марица.

Наличие на добри водни ресурси, висококачествени пасища и интересна иглолистна растителност се наблюдават във Височинният пояс от 1600 до 2000 м. Естествена база за просперитет на високопланинския туризъм представлява височинният пояс над 2000 м. Това се обуславя от специфичните климатични условия, формите на релефа и подходящите рекреационни характеристики.

Карта на релефа на Община Самоков

Почви и предизвикателства свързани с почвената ерозия

Характерни за територията на местна инициативна група „Самоков“ са четири типа почвени които са много плодородни, но заради спецификата на климата на територията, са подходящи за развитие на животновъдство и пасищно растениевъдство.

Във високите части на Витоша и Рила се разполагат **планинско-ливадни почви**. Те се наблюдават при височина 1800-2000 м. Вторият вид почви разположени на територията

на общината са **кафявите горски почви**. Те се срещат по територията на високите склонове на планините Витоша, Рила, Плана и Шипочанския рид. Надморската височина на която се срещат е между 700 и 1800 м. Те са с възможност за отглеждане на ръж и картофи, фуражни култури както и с характеристики на естествени ливади.

Канелените горски почви са следващият тип почви характерни за района. Откриват се в районите на източните склонове на Верила, Говедарската котловина и Лакатишка Рила. Голяма част от този почвен тип се намира на територията на горския фонд който е добре залесен и поради това ерозионните процеси не са от голямо значение.

Канелените горски почви са особено подходящи за отглеждане на лен, хмел, картофи, някой овощни видове и тревни фуражни култури. **Алувиално-ливадните почви** са разпространени по поречието на р. Палакария и р. Искър. На тях е подходящо да бъдат отглеждани различни земеделски култури като зеленчуци, ориз, коноп и други, но заради голямата надморска височина развитието на такива култури е ограничено.

Ерозията на територията се разпростира на приблизително 270 ха площ. Интензивността на ерозионните процеси е различна. Опасни по отношение на ерозията са водосборите на реките, Ибър, Марица, Бели и Леви Искър. Оголени до основната скала места, представляващи сипеи и грехоти се наблюдават по стръмните урвисти склонове.

Полезни изкопаеми

На територията на местна инициативна група „Самоков“ полезните изкопаеми не са с промишлена стойност.

Установени са: полиметални орудявания в района на с. Ковачевци, медни орудявания в района на с. Долни Окол, находища на фелдшпат и пегматити северозападно от района на с. Райово които са с все още неясна перспектива. Открити са лигнитните въглища на Рило – Доспейския и на Самоковския въглищни басейни, но към настоящият момент те не се използват.

Все още се изследват залежи на метални полезни изкопаеми в площта „Ребека“, а в Рило-Доспейския въглищен басейн са открити нефтошисти, чиито запаси са приблизително 150 млн. т. Те са предимно глинести до глинесто-карбонатни или алевроитови скали съдържащи ограничено въглищно вещество.

Водни ресурси – реки, езера, язовири и минерални извори

Основна предпоставка за наличие на изобилни водни ресурси на територията на местната инициативна група са климатичните условия на Рила планина и Самоковската котловина. Главна водна артерия на МИГ е река Искър, принадлежаща към Черноморския водосборен басейн и протичаща през нея с част от горното си течение.

Река Искър се образува от сливането на реките Черни Искър и Бели Искър, на 500 м. северно от село Бели Искър, на 1047 м. н.в. Веднага след това реката навлиза в източната част на Самоковската котловина, пресича я от юг на север и преди да се влее в Искър и язовир „Искър“ напуска нейните предели.

Основните ѝ притоци на територията на общината са реките: Черни Искър, Бели Искър, Мусаленска Бистрица, Палакария и Шипочаница, които, с изключение на река Шипочаница, изцяло протичат през територията на МИГ „Самоков“.

Река Черни Искър е с дължина 23 км. и води началото си от Езерото на чистотата в Рила. Тя тече в североизточна посока на 500 м. северно от село Бели Искър, на 1047 м надморска височина и се съединява с идващата отдясно река Бели Искър като двете реки дават началото на река Искър. Площта на водосборния ѝ басейн е 237 км², което представлява 2,7% от водосборния басейн на река Искър.

Река Бели Искър е с дължина 28 км. изтича от Канарско езеро (на 2270 m н.в.), северно от връх Реджепица в Централна Рила. Ека Бели Искър тече в северна посока в дълбока долина със стръмни склонове и голям наклон. На 500 м. северно от село Бели Искър, на 1047 м надморска височина тя се съединява с идващата отляво река Черни Искър и двете реки образуват река Искър. Площта на водосборния ѝ басейн е 91 км², което е 1% от водосборния басейн на река Искър. Водите на реката се използват за производство на електроенергия – язовир „Бели Искър“ (ВЕЦ „Бели Искър“) и водоснабдяване.

Река Мусаленска Бистрица е с дължина 19 км. изтича от най-високото Ледено езеро от Мусаленските езера, на 2709 м. надморска височина северно от връх Мусала. До курорта „Боровец“ протича в дълбока залесена долина с много голям наклон. Площта на водосборния ѝ басейн е 57 км², което представлява 0,6% от общия водосборен басейн на река Искър.

Река Палакария е 39 км. извира от южното подножие на връх Купена във Витоша, Площта на водосборния ѝ басейн е 402 км², което представлява 4,7% от водосборния басейн на река Искър.

Река Шипочаница с дължина 28км. извира от местността „Църковното“ на около 2 км. северно от курорта „Боровец“. Влива се в най-южната част на язовир "Искър" на 810 м. надморска височина на 2 км. северно от село Ново село. Площта на водосборния ѝ басейн е 120 км², което представлява 1,5% от водосборния басейн на река Искър.

Останалите 20% от територията на МИГ „Самоков“ принадлежат към Беломорски водосборен басейн и се отводняват от най-горното течение на река Марица.

Реките Искър и Марица са основните речни басейни, в горните им течения.

Водите на река Искър над гр. Самоков са чисти поради факта, че е слабо повлияна от антропогенно въздействие. От град Самоков до гр. Искър има значително антропогенно натоварване по отношение на замърсяване на водите и обезводняване на речните течения. За питейно битово и промишлено водоснабдяване, за напояване както и за енергопроизводство се използват водните ресурси на реката. Язовир „Бели Искър“ с обем 15 млн. куб. м. е построен на р. Бели Искър. Язовир „Искър“ с общ обем 673 млн. м³ и дължина 13,5 км. е разположен след град Самоков по течението на р. Искър.

Той се използва за водоснабдяване на столицата София и е най-големият по площ и обем язовир в България. Селата Горни окол и Долни окол са разположени Около брега на язовир „Искър“ и в непосредствена близост до Ново село.

Този район е благодатен за развиването на еко-селски туризъм, риболов и някои водни спортове. Язовира при с. Алино с общ обем - 635 хил. куб. м. е притегателно място за туристи, за рибари и хора предпочитали къмпинг излети.

Водите на река Марица имат важна роля за водните ресурси на много населени места и за над 2 милиона души. Реката извира от Маричини езера (2779 м. надм. в.) и е с дължина 472 км. от които на българска територия се намират 322 км. и по този начин тази река е на четвърто място по дължина сред българските реки. Тя е и с най-общирен водосборен басейн.

Водното разнообразие на местната инициативна група се дължи и на големия брой ледникови езера.

Повечето от тези езера са постоянни, с малък обем и малка площ. Техните води са от значение не толкова с количеството си, колкото със качеството и красотата си заради която всяка година хиляди туристи са привлечени да ги посетят.

Най-известни езера на територията на местна инициативна група „Самоков“ са Маричините, Мусаленските, Мальовишките и Урдините.

Маричините езера

Маричините езера наричани още или Маришки езера предствялват група от четири езера, които са разположени стъпалообразно в Маричинския циркус. Той се е оформил между върховете Близнаците (2779 м. и 2777 м.) на запад, Маришки чал (2765 м.) на юг и Манчо (2771 м.) на югоизток.

Тези езера се намират на височина от 2508 м. до 2301 м. и поставят началото на река Тиха Марица, а тя от своя страна заедно с река Права Марица (дясна съставяща) образуват същинската река Марица.

Две от езерата през лятото пресъхват, а другите две са постоянни.

Най-високото езеро в групата е разположено в малък циркус в северното подножие на връх Маришки чал, на 2508 м. н. в. е с непостоянни размери и лятно време пресъхва.

През 1951 г. районът около езерата е обявен за природен резерват (Маричини езера). Той е с площ от 1500 ха. и се характеризира със сурова високопланинска природа: планински климат, високопланинска растителност от иглолистна гора, клек и пасища. Обитава се от диви кози и мечки.

Мусаленските езера

Мусаленските езера са съставени от седем езера. Те са разположени стъпалообразно в Мусаления циркус на височина от 2709 м. до 2322 м. и принадлежат към басейна на река Боровецка Бистрица (Мусаленска Бистрица).

Ледено езеро е **първото** и най-високо езеро в групата. То е разположено в малък циркус на 365 м. североизточно от връх Мусала и лежи на 2709 м. н.в. Леденото езеро е най-високото в Рила планина, и на Балканския полуостров. Площа му е около 18 дка, а дълбочината 16.4 м. (най-дълбокото в групата).

Името му Ледено произхожда от това, че дори и през летните месеци заради голямата му надморска височина е възможно да е покрито от тънък слой лед. В много от случаите посещенията на това езеро се комбинират с изкачване на връх Мусала.

На 800 м. северно от връх Мусала е разположено второто Мусаленско езеро което е с 2576 м н.в., площ 12,4 дка и дълбочина 5,8 м. Подхранва се подземно от Леденото езеро.

Алеково езеро е третото езеро разположено на 1160 м. на север-северозапад от връх Мусала на 2544 м. н.в. То е наречено на името на близкостоящия връх Алеко.

Езерото е с площ 23,9 дка и дълбочина 14 м. Четвъртото езеро е разположено на 1650 м северно от връх Мусала на 2486 м. н.в. Най-голямото в групата е петото езеро разположено на 1500 м на север-североизток от връх Мусала, на 2393 м.н.в.

То е познато още като Каракашевото езеро и е с площ 26,2 дка и дълбочина 6,6 м.

Между петото и седмото езеро се разполага шестото Мусаленско езеро на 1770 м. северно от връх Мусала. Лежи на 2391 м н.в. и е с площ едва 2,6 дка. То е и най-малкото в групата. Дълбочината му не надвишава 0,5 м.

Най-ниското езеро, разположено на 1890 м. северно от връх Мусала на 2389 м. н.в. е седмото езеро с площ 13,4 дка и дълбочина 1,6 м. На северният му бряг е разположена туристическата хижа „Мусала” която е най-високо разположената хижа в България.

Сред природните забележителности, в северозападния дял на Рила, разположени терасовидно в югозападната част на Мальовишкия циркус и в най-горното течение на река Мальовица (десен приток на Черни Искър) са разположени Мальовишките езера.

Мальовишките езера

Това са група от 3 езера разположени стъпаловидно едно под друго от югозапад на североизток на протежение от 300 м. Те са много близо до връх Мальовица.

Горното Мальовишко езеро е второ по големина има удължена форма с размери 90 на 40 м. и е най-югозападно, разположено е на 2368 м. н. в.

Североизточно от първото е разположено второто. То е най-малко в групата с размери 40 на 40 м. Третото езеро е разположено на 70 м. североизточно от второто, и на 2336 м. н. в. Третото е най-голямо в групата, с удължена форма, с размери 120 на 50 м., с площ от 10 дка и дълбочина от 5,4 м. Река Мальовица в нейното горно течение извира от Еленските езера и се влива в река „Черни Искър“, преминавайки покрай хижа Мальовица. Тя носи името на връх Мальовица. Езерата са изключително красиви.

В северозападния дял на Рила се разполагат Маломальовишките езера (Камилски езера). Представяват две езера разположени в плитък циркус между връх Камилата и хребетите Черната скала от запад и Ръждавица от изток.

Наричат се Камилски заради върха над тях и за да се продотвърти обръкване с Мальовишките езера под връх Малка Мальовица. Едното от езерата е три пъти по-малко от другото и пресъхва през лятото.

В най-трудно достъпната част на Северозападна Рила са разположени Урдините езера, които са с ледников произход. Те представляват група от шест езера и носят имената: Сухото, Триъгълника, Удавника, Рибното, Голямата Паница и Малката Паница.

За разлика от Седемте рилски езера, те не са развити толкова добре в туристически аспект именно заради трудният си достъп. Площа на езерата не е много голяма. Най-малко е Рибното езеро, а най-голямо е езерото Голямата Паница.

Заради близостта си с връх Дамга(на около 500 м. югоизточно от върха), Рибното езеро, е наричано още Дамгско езеро. От всяко едно от езерата изтичат потоци образувачи малки водопади. Те се събират в едно и дават началото си на Урдина река, която е десен приток на Черни Искър.

На територията на България са известни близо 200 находища с над 520 минерални извора. Те са представители на всички познати класове минерална вода. Важна характеристика на нашите минерални води е, че 70% от тях са слабоминерализирани, т.е. съдържанието на минерали в тях е по-малко от 1000 мг/л. Превалиращата част от минералните води в България са топли и горещи, с естествена температура между 37°C и 100°C.

Водите са богати на биологично активни микроелементи и това ги прави и изключително полезни за пиене – когато е здрав да се предпази от заболявания, а когато е болен да подпомогне процеса на оздравяване на тялото. Минералните води се формират дълбоко в земните недра, като условия за тяхното формиране са високата температура, липсващ контакт с атмосферния въздух и наличие на голямо налягане.

На територията на местна инициативна група „Самоков“ се намира с. Белчински бани. То е разположено в долина между планините Рила, Верила, Витоша и Плана. Село Белчински бани има директна транспортна връзка със София, Самоков, Дупница, курорта Боровец, Рилски манастир и други селища.

Минералната вода там е хипертермална с температура 37-39 градуса. Минералната вода лекува различни заболявания на опорно-двигателния апарат, заболявания на нервната система, на кожата и половата система. Съседни села с Белчин, Рельово и Алино.

В село Белчин се намира най-високо разположеният термален извор в страната - 900м. надморска височина. Водата извира от дълбоколежащи разломени диорити които са покрити от кватернерни и неогенски наноси.

Този тип минерални извори са ценен капитал за развитие на здравен, балнеоложки и спа-туризъм.

Растителен и животински свят

Разнообразието, изобилието и красотата на растителния и животински свят на местна инициативна група „Самоков“ до голяма степен се обуславят от близостта на най-големия природен парк на Балканите – Национален парк „Рила“ (площ: 81 046 хектара и височина от над 1000 м. н. в.). Паркът се разполага между 800 и 2925 м. надморска височина и на неговата територия са разположени 120 естествени езера, повечето с ледников произход.

Изграден с цел да се запазят комплекси от саморегулиращи се екосистеми и характерното за тях видово разнообразие, местообитания на редки и застрашени видове и съобщества. Това е една от най-големите защитени територии в Европа и е с огромно разнообразие от природни местообитания и биотопи. Многообразието се дължи на разнообразните климатични, исторически фактори и релефните форми.

По-голямата част от установените природни местообитания в парка имат Европейска и/или Национална природозащитна значимост. До този момент са установени 29 природни местообитания по класификацията на EUNIS. От тях 4 представляват различни сладководни местообитания, 3 са торфища и мочурища, 8 са тревни местообитания, 5 са храстови съобщества и съобщества на ниски храстчета, 10 са гори и горски екосистеми, 2 са скали и пещери².

На височинен интервал от 1300 и 2100 м. н. в. са разположени горските екосистеми. Основни средообразуващи видове са смърчът (*Picea abies*), бялата мура (*Pinus peuce*) и белият бор (*Pinus sylvestris*). Средната възраст на горите в рамките на иглолистния пояс е над 100 години.

На надморска височина между 1900 м и 2500 м. са представени основно **Храстови екосистеми**. Характерни за парка са храстчета на Черната боровинка (*Vaccinium myrtillus*), Червената боровинка (*Vaccinium vitis-idaea*), Синята боровинка (*Vaccinium uliginosum*) и

² <https://rilanationalpark.bg/%d0%b7%d0%b0-%d0%bf%d0%b0%d1%80%d0%ba%d0%b0/%d1%84%d0%bb%d0%be%d1%80%d0%b0-%d0%b8-%d1%84%d0%b0%d1%83%d0%bd%d0%b0/%d1%84%d0%bb%d0%be%d1%80%d0%b0-1.html>

Връшняка (*Bruckenthalia spiculifolia*). Тревните екосистеми са разпространени основно субалпийската и алпийска зона на парка.

Тяхното разпространение е в следствие на климатичните фактори, както и от плиткия почвен субстрат и наличието на пасищен режим поддържан в продължение на много години.

Разпръснато в територията на Парка се срещат скални екосистеми, основно силикатни. Ограничено е разпространението на карбонатните скали.

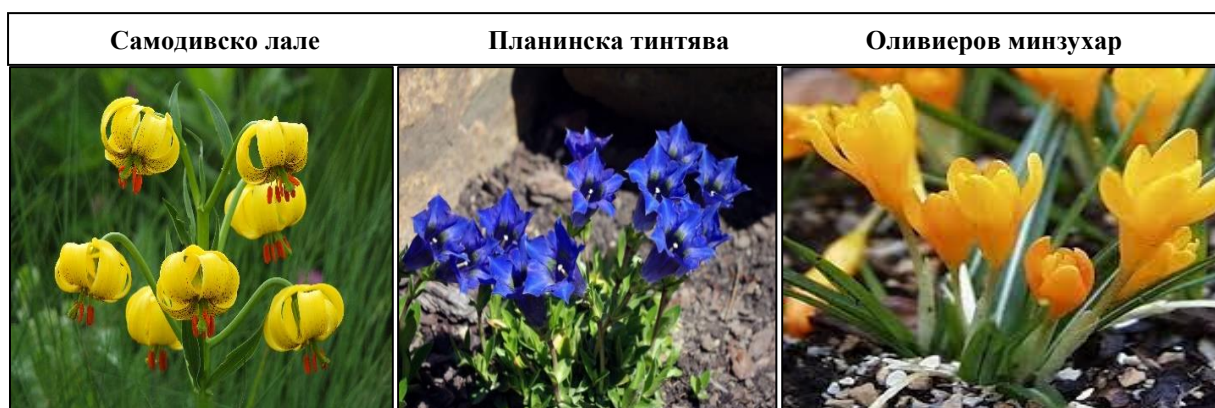
Сладководните екосистеми се характеризират с разнообразие от планински езера, потоци и реки.

Естествено растящите дървесни видове на територията на община Самоков са: бял бор, черен бор, бяла мура, смърч, ела, клек, бук, зимен дъб, цер, габър, елша, върба, офика, трепетлика, шестил, явор, дива череша, благун.

Разнообразни са храстовите, полухрастовите и тревните видове. Характерни за общината са: шипка, глог, бърз, хвойна, черна и червена боровинка, , ягода, птиче грозде, коприва, беладона, планинска власатка и халерова власатка и др.

Видове като рилска иглика и божествена иглика, павловско шепиче, рилско подрумниче, българско омайниче и давидово винче са уникални за територията на Рила планина и не могат да бъдат открити на друго място.

Застрашени видове, вписани в Червената книга в категориите “редки” и “застрашени от изчезване” са жълтият планински крем (самодивско лале), оливиеров минзухар, златиста кандилка, планинска тинтява.

Категоризирани към момента са 282 вида мъхове от всички екологични групи на територията на местна инициативна група „Самоков“.

Защитената територия на Рила планина е обитавана от 2934 вида безгръбначни и 172 вида гръбначни животни.

Птичий свят е разнообразен и се състои от 99 вида, което е приблизително 30 % от гнездящите видове в страната.

В Национален парк „Рила“ живеят най-многобройните в България популации на дива коза, лещарка, глухар, пернатонога и малка кукумявка, планински кеклик, златка, както и най-голямата високопланинска популация на лалугер.

Продължителният процес на нарастване на броя, ролята и големината на по-ниските части на местна инициативна група „Самоков“, ограничават силно популациите на животински видове.

За територията са характерни представители на обикновена къртица, обикновена полевка, таралеж, рядко се срещат лисица, невестулка и някои други видове. Някои от типичните представители на птиците са сврака, врабче, синигер, кос, горска зидарка.

С повишаване на надморската височина, животинският свят става по-разнороден. Горският пояс на Рила се населява от представители, характерни за северноевропейските иглолистни гори и Сибирската тайга.

От птиците често срещани са глухар, лещарка, пернатонога кукумявка, кръсточовка, трипръст кълвач.

Бозайниците са представлявани от кафявата мечка, горската полевка, лисица, невестулка, черен и пъстър пор, златка, катерицата. Срещат се още глигани, сърни, елени. Вероятно е да бъдат открити в преходната част между алпийския и планинско-горския пояс.

За Алпийският пояс е характерно присъствието на разнообразни скални обитания с алпийски ливади които са благоприятни за много видове студенолюбиви високопланински животни.

Често могат да бъдат открити подземната полевка, а от птиците сивогушата завирушка и алпийската чучулига. Характерно за района земноводно е планинската жаба.

Безгръбначните животни са представени от пеперуди, боров копринопред и буково пауново око.

В алпийския район се наблюдават представители на някои защитени насекоми като червена горска мравка, алпийска розалия, бръмбар носорог. Защитени земноводни разпространени на територията на общината са дъждовник, дългокрака горска жаба, обикновен тритон, алпийски тритон (включен в Червената книга), жаба дървеница.

Защитени влечуги са слепок, смок-мишкар, усойница и живороден гушер. Голяма част от птиците обитаващи алпийския район имат статут на защитени, като изключение правят единствено някои водоплаващи и вранови представители. Бозайници като таралеж, обикновена кафявозъбка, мечка, невестулка, пъстър пор и вълк също са защитени.

Най-високите части на Рила с надморска височина от над 2600 м. са обитавани от студенолюбиви животински видове, климатичните условия са сурови, от арктичен и бореален произход. Характерен представител е дивата коза. Птиците са представени от скален орел, скалолазка, планинска пъстра завирушка, скална лястовица, белогърд бързолет.

Широко разпространени безгръбначни видове животни са пеперудите и твърдокрилите насекоми – бръмбар бегач.

Водите на територията на община се обитават от 5 вида риба един от който е балканската пъстърва.

Защитени територии

Защитените територии заемат около 27% от територията на МИГ „Самоков“. Те включват:

-Национален парк „Рила“, с обща площ от 81 046 ха. От парка на територията на община Самоков попадат 29 378 ха., от тях 25 088 ха. са горски фонд и 4 290 ха. са високопланински пасища и ливади. Национален парк „Рила“ включва част от землищата на гр. Самоков и селата Говедарци, Маджаре, Мала Църква, Бели Искър и Радуил.

-Природният парк „Витоша” е разположен на 3 140 ха. площ от територията на Общината и включва част от землището на с. Ярлово.

В екологичната мрежа НАТУРА 2000, в частта ѝ за защитените зони по чл. 6 ал. 1 т. 1 и 2 от ЗБР (Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и местообитанията на видовете) попадат части от територията на община Самоков, както следва:

- Защитени зони по директивата за местообитанията: BG0000308 Верила, BG0000113 Витоша, BG0001307 Плана, BG0000617 Река Палакария, BG0000495 Рила, BG0000496 Рилски манастир, BG0000301 Черни рид.

- Защитени зони по директивата за птиците: BG0000113 Витоша, BG0002084 Палакария, BG0000495 Рила, BG0000496 Рилски манастир. В шест от защитените зони по НАТУРА 2000 с обща територия 13 503 ха. са идентифицирани видове, чието състояние е оценено като „неблагоприятно-лошо“ и „неблагоприятно-незадоволително“, съгласно резултатите от проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“ и НПРД – 3 вида прилепи, обикновена блатна костенурка и голям гребенест тритон.

За тези видове е необходимо предприемането на възстановителни дейности.

Защитените местности са категория защитени територии които се обявяват за такива тогава когато на тях са открити забележителни ландшафти, местообитания на застрашени и редки видове животни и растения, биоценози. Тези местности имат за цел да запазят, поддържат или възстановяват условия в местообитанията, които отговарят на екологичните потребности на различните видове и съобщества.

Тези територии са обект на защита и едновременно с това предоставят възможности за научни изследвания, образователна дейност и екологичен туризъм. На територията на МИГ „Самоков” такива са местността „Букова Усойка” (землището на Доспей, площ от 16,2 ха.) ; местността „Юруковото” с. Ковачевци, площ 12.0 ха; местността „Зад корията” (землището на с. Злокучене, площ 1,167 дка); местността „Чакърови поляни” и местността „Черната скала”, която представлява огромна каменна скала, чиито стени се извисяват над долината на река Голяма Сливница.

В защитените местности се забраняват следните дейности:

- сечене, чупене, изкореняване, обелване на цели дървета или части от тях, дълбаене подписи, засичане, боядисване, забиване на гвоздеи, както и всякакви действия, които водят до повреждане или унищожение на растителността
- пашата на добитък от всякакъв вид и през всякакво време
- палене на огън извън определените за тази цел места
- преследване, ловене и убиване на всякакви животни, а така също събиране и унищожаване яйцата на птиците и повреждане гнездата им
- ловуването и гърменето с огнестрелно оръжие и други средства
- замърсяване на водите в изворите, реките, езерата и изкуствените басейни
- повреждането или разрушаване чрез къртене, копаене, драскане по скалите или скалните образувания, намиращи се на границите на обекта

- повреждане на съществуващите пътища, или отваряне на нови такива, както и преминаването на каквито и да било превозни средства по алеите определени за пешеходци
- копаене и вадене на пясък, глина и събиране на почвената покривка
- повреждането по какъвто и да е начин на съществуващите държавни и обществени постройки;
- строеж на сгради и пътища, извън местата определени за тази цел с плана за благоустрояването на защитените местности;
- повреждането и унищожаването по какъвто и да е начин служебните надписи, табели, пътеводни знаци и други съоръжения, както и поставянето на нови такива без разрешението на съответните горски стопанства;
- залесяване на голите площи;
- бране на някои растения с научна цел;
- провеждане на санитарна сеч в горите.

Във вечнозелените насаждения на горите се разрешава да се извеждат изборна и групово-изборна сечи.

Екологично състояние

Екологичното състояние на територията на местна инициативна група „Самоков“ до голяма степен зависи и се определя от изградеността на канализационната мрежа и пречистването на отпадъчните води, както и управлението на битовите отпадъци, защото те са в основата на приоритетите на ЕС за по-добър живот. Задължително е да се отчетат главните екологични проблеми, както и да се установят наличните замърсявания и човешкото въздействие върху компонентите на околната среда като вода, въздух, почви, твърди отпадъци, шум, радиация, биоразнообразие. Територията е отличителна, защото попада в Националната мрежа Натура 2000 и защитените територии.

Развитието на климатичните промени определя все по-нарастващото им въздействие върху състоянието на околната среда в общината. Като основни човешки фактори, които въздействат върху околната среда в общината могат да се определят бита, транспорта, промишлеността, употребата на торове и пестициди, неконтролираното въздействие върху горския фонд и управлението на отпадъците.

Положително влияние е развитието и управлението на защитените територии и зони, намиращи се в рамките на общината. Част от политиките по опазване на околната среда и екологичните условия на общината са дефинирани в разработените Общинска програма за управление на дейностите по отпадъците, Общинска енергийна програма 2014-2020 и Общия устройствен план на град Самоков и крайградската територия (2013 г.).

Един от основните показатели и приоритети в Европа за добър живот в градовете е анализирането на качеството на атмосферния въздух. Според данни на РИОСВ качеството на атмосферния въздух (КАВ) на територията на община Самоков напълно отговаря на санитарно хигиенните норми по КАВ. Това се определя от влиянието на климатичните условия, въздействието на релефа и не на последно място от липсата на големи промишлени замърсители.

Голям източник на замърсяване са битовите, транспортните и промишлените дейности, генериращи фини прахови частици, серните окиси, въглеродният двуокис и метанът. Процесите свързани с изгаряне на твърди и течни горива, съдържащи сяра са също сериозен източник на замърсяване. Голям е делът от замърсяването на въздуха в малките населени места вследствие на битовия сектор, според данни на общината. Характерно за зимния период е повишаването на количествата емисии до 10% от количеството емитирани вещества, а в малките населени места те нарастват до 50%. В резултат от човешка дейност, но и по природен път се образуват емисии от метан, като главно той се отделя в разлагащите се продукти в депата за твърди битови отпадъци (ТБО), както и от отпадъци от изпускащи тръбопроводи за пренос на газ.

Като основен източник на въглероден двуокис се оформя употребата на изкопаеми горива, които се използват в транспорта, промишленото производство и производството на топло и електроенергия. Дейностите свързани със селското стопанство - животновъдство, изсичането или унищожаването на горите също са допълнителен източник на емисии на въглероден двуокис. Положително влияние върху околната среда на територията на общината е намаляването на дейността в сектор строителство. Това се дължи на факта, че по време на активно строителство се отделят прах и твърди частици.

Най-голямо положително въздействие има на територията на град Самоков и к.к. Боровец. Качеството и състоянието на атмосферния въздух се следи от РИОСВ гр. София. Служители следят и контролират за допустими нива на количествата серен диоксид, азотен диоксид, оловни аерозоли, прах и сероводород. По този начин се ограничава опасността от трансгранично замърсяване на въздуха, като липсва и пренос на замърсени въздушни маси от съседни общини. Фактор за неблагоприятно влияние върху рекреацията на въздуха имат мъглите, чиито средногодишен брой е 60 дни, по данни на РИОСВ гр. София.

През последните години като пикът им е през месец ноември. Засилено внимание има и към водните ресурси чиято оценка е според анализа на състоянието на повърхностните води, подпочвените води, питейните води и отпадните води. Тяхното правилно управление, използване и опазване е предпоставка за устойчивото развитие и повишаването на качеството на живот в общината. Повърхностните и подземни води влияят върху състоянието и капацитета на пречистващата инфраструктура, заустването без пречистване в естествените водоизточници, промишлеността, селското стопанство и туризма.

Към настоящият момент човешкото въздействие не се отразява негативно на химичното състояние на подпочвените води и подземните и повърхностни води имат добри питейни качества като с редки изключения отговарят на санитарно-хигиенните изисквания

като „вода за пиене. Водните ресурси в това число надземните и подземни води са в добро общо екологично състояние.

Част от някои населени места са отдалечени от град Самоков и това понякога затруднява интегрираното управление на водните ресурси. Градът е напълно водоснабден, а водопроводната мрежа е с дължина 85 км. Нуждите на населението от вода се осигуряват от речно водохващане на река Бели Искър и каптажи в местността. На територията на общината има изградена една пречиствателна станция за питейни води „Мала Църква“, обслужваща и Столична община и е изключително важно опазването на екологичното състояние на всички елементи на водните ресурси като се осъществява постоянна превенция в тази насока.

Проектът за изграждане на пречиствателната станция е част от "Интегриран проект за водния сектор на град София", финансиран от ЕС по програма ИСПА. Изградени са четири пречиствателни станции за отпадни води: ПСОВ "Самоков", ПСОВ в местността „Песъко“, ПСОВ в местността „Яйцето“ и ПСОВ в с. Белчин.

Отпадните води на града се събират посредством изградената канализационна мрежа и се отвеждат в пречиствателна станция за отпадни води „Самоков“. От там нататък те се заустват в река Искър. Системният контрол от РЗИ на състоянието на питейните води и водоизточниците на общината осигурява сигурност и безопасност в използването им за нуждите на населението.

Наблюдение и контрол върху състоянието на повърхностните води се осъществява от Националната система за екологичен мониторинг (НАСЕМ), подсистема “Контрол и опазване чистотата на водите”.

Почвеното разнообразие в общината също е обект на анализ. Основни източници на замърсяване на почвите могат да бъдат газове от изгаряне на въглища и течни горива, които попадат под формата на киселинни дъждове, локални ограничени замърсявания в обсега на действащото депо и нерегламентирано депониране на отпадъци в близост до населените места, и не на последно място замърсявания от транспорта свързани с дизеловите и бензинови двигатели.

Други източници са и комунално-битова дейност чрез изхвърляне на отпадъци, които при неправилно съхранение замърсяват почвите и подпочвените води, изсичането на горите, водещо до изтощаване на почвите, ерозия и засоляване и производството на нитратна земеделска продукция.

На територията на общината засега не са установени потенциални източници на замърсяване на почвите с тежки метали, поради което не е изграден пункт към единната национална автоматизирана система за мониторинг на почвите, както и не са установени данни за наличие на значителни проблеми, които да застрашават екологичното състояние на почвите.

Съществуващите замърсявания на територията на общината са с ограничен обхват и са предимно около нерегламентираните сметища. Аграрният сектор извършва дейности по отношение на използване на химически торове и пестициди в установените норми, поради което, не се наблюдава съществено влияние върху почвения ресурс.

Друг основен фактор, съвместно със замърсяването на атмосферния въздух, водата и почвата, който може да окаже влияние върху качеството на живот и здравето е шумът.

Нивото на шум в гр. Самоков се следи от 12 пункта, които са разположени в различни точки на града. Най-голям дял за акустичното въздействие върху градската среда има автотранспортът като за неговото повишаване голяма роля има увеличаващият се брой МПС, състоянието на пътната мрежа и пропускателната и способност. Поради намаляващото производство и концентрирането му в отделни промишлени зони промишленото шумово влияние намалява своя дял в общото шумово натоварване.

Обобщение

Територията на МИГ „Самоков“ съвпада с територията на община Самоков и е на четвърто място по големина в България. Тя се характеризира с благоприятно географско местоположение в близост до град София и до два от общоевропейските транспортни коридори. Територията е много разнообразна и богата на природни дадености и разполага с равнинна и планинска част.

Територията на местна инициативна група „Самоков“ се отличава с благоприятен климат, богати природни ресурси и хубава природа. Температурите през лятото в равнините са високи, а в планинските части – приятни. Зимата е продължителна, но мека. Територията се характеризира с наличие на богати водни ресурси (множество реки, езера и други водни басейни), включително и на минерални извори.

Характерни за територията на местна инициативна група „Самоков“ са четири типа почвени които са много плодородни, но заради спецификата на климата и релефа на територията, са подходящи за развитие на животновъдство и пасищно растениевъдство. Почвите способстват развитието на висококачествени пасища и интересна иглолистна растителност.

На територията на местна инициативна група „Самоков“ полезните изкопаеми не са с промишлена стойност.

Територията на МИГ „Самоков“ се характеризира и с разнообразие, изобилие и красота на растителния и животински свят, което до голяма степен се обуславя от близостта на най-големия природен парк на Балканите – Национален парк „Рила“, както и на наличието на редица защитени територии и местности.

Екологичното състояние на територията на местна инициативна група „Самоков“ се преценява като добро, предвид състоянието на канализационната мрежа и пречистването на отпадъчните води, управлението на битовите отпадъци и на замърсяването на въздуха и почвите (тези елементи са в основата на приоритетите на ЕС за по-добър живот).

Културно-исторически характеристики

Само по себе си името на град Самоков е интересен културен факт и отразява възникването и развитието му около огромните механични чукове за добиване на желязо, които се наричат „Самокови“ или само-кове. Те представляват металургично съоръжение за

преработка на първично добитото в пещите желязо, използвано от XIV – XV век до началото на XX век.

Основание за възникването на града, трябва да се търси в годините на Втората българска държава. Тогава основно за района е било производството на желязо от богатите с руда земи около него. С железодобива като най-типично производство за населението в Самоковско до Освобождението, са свързани развитието и просперитета на града.

Възстановка на самоков (наричан още мадан или мадъм) в гр. Самоков

На територията на местната инициативна група има и много **археологически и архитектурни паметници**. На 3 км. Северно от село Поповяне е разположен **Късноантичен металургичен комплекс и селище „Кало“**. Късноантичното и ранновизантийско селище с пещите за топене на метал са определени като паметник на културата с категория „местно значение“. Там е открито и най-древното селище в региона. В чертите на село Продановци може да се види Тракийската надгробната могила от II – III с височина 13 м. и диаметър 40 м. От нея е взета и изложена в Историческия музей богато украсена с релефни изображения мраморна урна с капак.

Късноантичен металургичен комплекс и селище „Кало“

Друг обект на археологията е **Шишманово кале**. Обектът се намира на 3 км южно от днешния град Самоков, в подножието на Доспейски рид. Археологическия комплекс носи името на последния български цар от II-то Българско царство, но името е свързано и с местните легенди и показва до къде е стигало историческото познание в епохата на Възраждането. Обектът представлява късноантична крепост, изградена върху по-ранно тракийско обиталище. На хълма е поставен кръст, символ на българската вяра. Мястото е почитано от населението като бойно поле на последната битка на цар Иван Шишман с турците.

Шишманово кале

Друга археологическа ценност представлява крепостния зид на крепостта **Алинско кале**. Според археологическите проучвания този зид някога е обграждал пространство от около 3 000 кв.м., самата крепост се намира на около 8 км североизточно от село Алино, и южно от село Плана, на хълма от север в непосредствена близост до Алинския манастир „Свети Спас“. Предполага се, че крепостта не е възникнала през късната античност и евентуално е използвана и през средновековието.

На хълма „Свети Спас“ в непосредствена близост до с. Белчин се намира **късноантичната крепост „Цари Мали Град“**. Крепостта е съществувала като укрепено селище от IV до края на VI век. В нея се намира ранно-християнски култов център, в който са открити три църкви, изградени една върху друга (датирани от IV, VI и XV век). Изграждането на крепостта се свързва с управлението на император Валент, след средата на IV век. Построяването на това стратегическо място на военна крепост е свързано с няколко важни условия, които предопределят местоположението ѝ. Едното е двата важни пътя, които са използвани активно през Античността – единият от Паулталия към Филипопол, другият от Сердика, през източните склонове на Витоша, през прохода Демиркапия до Разложкото поле – най-краткият път до Македония, използван предимно от военните като военно-съобщителен път. Другата причина се крие в множеството залежи и

рудници за добиване на желязо. Желязото в античността е най-стратегическата суровина, която е и била най-добре пазена. По склоновете на Верила, Плана и Рила са открити множество следи от древен рудодобив. Вътре в крепостта са открити останки от готови слитъци, изковани във вид на железни паралелепипеди, предназначени за продажба. Очевидно тук, вътре в оградената, сигурна площ е имало складове, в които тази продукция се е събирала и е поемала към пазарите на римските провинции. Има разкрити досега няколко работилници, включително вътре в крепостта, което показва, че се е извършвало т.нар. вторично ковачество – изчистването на пясъка от пясъчни минерални примеси и посредством изковаване направа на слитъци. Тук е открита и една от най-големите крици, които са откривани досега. Тя тежи 40 килограма – нещо, което е уникално за начина на леене на метала в миналото. Разкрити са и множество инструменти и останки от други работилници и тъкачни станове, което показва, че след втория период на крепостта (след възстановяването ѝ от хунското нашествие) до управлението на Юстин II това място е оживено и се превръща постепенно в укрепено селище.

Крепост „Цари Мали Град“

Останки от древно селище са открити в местността „Надарица“, село Говедарци което е датиращо от времето на Римската империя. Обектът все още не е разработен, но има потенциал след археологически проучвания, реставрация, консервация и социализация да се превърне в още един туристически обект на територията на Самоков, привличащ хиляди туристи.

Културната дейност на територията на МИГ „Самоков“ е разнообразна и интересна. В нея са включени поддържането на регионални празнични традиции и характерни местни дейности.

Постоянното и отлично взаимодействие на общината с културните институции, участници, бизнес, медии, инициатори, граждани за реализиране на културна програма води до пълноценно осъществяване на организирани инициативи. На територията на МИГ „Самоков“ има работещи 25 читалища, както и Исторически музей, общинската библиотека, младежки дом. Според публичния регистър всички 25 читалища работят и на практика всяко от селата ги поддържа. Събитията които се осъществяват там са с висок местен, регионален, национален и международен обхват и значимост.

Активна дейност развива и общинската библиотека „Паисий Хилендарски“, която надхвърля задължителните библиотечни ангажименти и поддържа модерна и актуална интернет страница. Също така тя осъществява различни проекти като си е спечелила доверието и подкрепата на дарители, осъществява изложби и развива инициативи като част от международни партньорства.

Библиотеката поддържа и дейността на две от читалищата в общината – в село Радуил и в село Говедарци, като подпомага тяхната библиотечна дейност.

Служители на библиотеката непрекъснато се усъвършенстват и поддържат интереса не само на възрастните си читатели, а и на малките такива като ги подпомагат в извънкласни дейности и занимални. Допълнително и заедно с тази дейност се реагира на актуалните потребности на гражданите, като пример за това е осигурена от библиотеката услуга за помощ при електронното преброяване за граждани без подходящо устройство в дома. В процес на изпълнение е и съвместна инициатива между общината, библиотеката и детския проект „Музейко“ в посока подобряване на пространството на библиотеката за повече интерактивност и възможности за ангажираност на децата в социално и образователно отношение.

Библиотеката непрекъснато надгражда дейността си и има важна и значима роля в културния живот на гражданите.

На територията на МИГ „Самоков“ реализират дейността си 25 читалища - 4 в град Самоков и 21 в селата.

Читалищата на територията на МИГ развиват просветна и културна дейност чрез изпълнение на годишни културни програми. Към всяко от читалищата има сформирани и самодейни състави, клубове и школи с различно направление. Читалищните библиотеки са една от възможностите за разнообразяване и обогатяване мисловия на населението. Читалищните институции съвместно пазят народното културно наследство и са важен източник на знания и културна просвещение.

Възникнали като средища на учебно-просветителски функции и самодейност по време на Българското Възраждане, читалищата на територията продължават да развиват библиотечна дейност, активно да участват в организацията на празници, тържества и фестивали, както и да формират самодейни групи и състави. На територията на МИГ „Самоков“ има 25 действащи читалища които са:

1. Читалище „Светлина 65“ – Самоков
2. Читалище „Младост 2003“ – Самоков

3. Читалище „Отец Паисий 1859“ – Самоков
4. Читалище „Любословие“ – Самоков
5. Читалище „Светлина 1940“ – с. Поповяне
6. Читалище „Светлина 1909“ – с. Белчин
7. Читалище „Селска пробуда 1904“ – с. Ковачевци
8. Читалище „Васил Левски 1940“ – с. Маджаре
9. Читалище „Васил Левски 1951“ – с. Ново Село
10. Читалище „Васил Левски 1937“ – с. Алино
11. Читалище „Пробуда 1920“ – с. Клисура
12. Читалище „Стойне Ангелов 1932“ – с. Бели Искър
13. Читалище „Пробуда“ – с. Злокучане
14. Читалище „Христо Ботев 1928“ – с. Говедарци
15. Читалище „Надежда 1927“ – с. Рельово
16. Читалище „Свобода 1940“ – с. Мала Църква
17. Читалище „Св.Св.Кирил и Методий“ – с. Ярлово
18. Читалище „Отец Паисий 1910“ – с. Доспей
19. Читалище „Виделина 1932“ – с. Широки Дол
20. Читалище „Искра 1925“ – с. Горни Окол
21. Читалище „Просвета 1939“ – с. Марица
22. Читалище „Христо Ботев 1926“ – с. Райово
23. Читалище „Христо Ботев 1903“ – с. Радуил
24. Читалище „Михайл Дашин“ – с. Драгушиново
25. Читалище „Просвета“ – с. Шипочане

Читалище „Отец Паисий 1859“ – Самоков

Читалище „Отец Паисий“ гр. Самоков е най-старата културна институция в град Самоков, осветено на 23 декември 1923 г. Това е първият паметник издигнат в чест на загиналите във войните, построен непосредствено след края на Първата световна война. Той е разположен в центъра на града в съседство с Голямата чешма – символ на не пресъхващия живот и многовековното съществуване на Самоков.

В него се оргазнизируют различни видове дейности - детски фолклорен състав, състав за народни танци „Рилски ритми“, театрален състав, стари градски песни, дамска вокална група, детски танцов състав и библиотека.

В Народно читалище „Младост - 2003г.“ в град Самоков функционират състави, клубове и школи, като Танцов ансамбъл “Самоков”, Шишмановска фолклорна група, Детска вокална формация “Камбанки”, Китарен ансамбъл “Акустика”, Тамбурашки състав, Поп -група “Дилижанс”, Школа по изобразително изкуство “Наум Хаджимладенов”, Клуб еколози “За чиста България”, Скаутски отряд “Феникс”, Клуб по колоездене.

Читалище „Любословие-2009“ в града е най- младото читалище на територията и в него има читалищни състави и групи, които работят основно с деца и младежи: Детски отдел към театър „Веселушко“, Младежки отдел към театър „Веселушко“, Детски ромски ансамбъл „Щурчета“, Детска студия за ромски фолклор „Рилски ритми“, Рап-метъл формация.

Читалище „Христо Ботев“ в село Говедарци е притегателно място за много жители, независимо от тяхната възраст. Библиотечният фонд е богат и съдържа над 15 000 книги. Приятна и удобна читалнята на библиотеката се ползва всеки ден.

Към читалището има няколко групи и състави, които се подготвят от професионални музикални ръководители, такива са: Женска фолклорна група, Мъжка фолклорна група, Детски танцов състав, Младежки танцов състав, Група за автентичен фолклор и обичаи, Трио „Китка“, Детски мажоретен състав и Театрален състав.

Според исторически сведения Читалище „Отец Паисий“ в село Доспей е основано през септември 1910 г. Неговото създаване е било подготвяно от забележителни местни творци, някои от които с важно национално значение.

Много историци и краеведи доказват, че именно Доспей е родното място на Паисий Хилендарски. Вторият /”самоковски”/ препис на Паисиевата история е направен тук от Алекси Велкович Попович. От тук произхожда родоначалника на прочутата Самоковска художествена школа през Възраждането Христо Димитров които е баща на Захари Зограф. Със селото, по бащина линия е свързан и забележителният фолклорист проф. Васил Стоин.

В читалище „Стойне Ангелов 1932“ в село Бели Искър, има библиотека с фонд от над 10 000 книги. Оформени са самодейни състави: женска група за автентичен фолклор, мъжка фолклорна група, женски танцов състав, театрален състав.

Читалище „Васил Левски“ в село Ново село има действаща библиотека с библиотечен фонд от над 900 книги, Читалище „Виделина“ в село Широки дол е с действаща библиотека с библиотечен фонд от над 18 000 книги, Читалище „Св. Св. Кирил и Методий“ село Ярлово има библиотека с библиотечен фонд с повече от 500 книги.

Читалище „Селска пробуда“ в село Ковачевци има библиотечен фонд от над 12 000 книги. Самодейно творчество в читалището е представено от танцова група за народни танци и певческа група за автентичен фолклор.

На територията на село Радуил е разположено Народно читалище „Христо Ботев-1903“. То развива и обогатява културния живот в селото като пази обичаите и традициите останали от нашите предци. С помощта на Община Самоков от 2003 г. читалището организира и провежда Международния фолклорен фестивал „Бобфест“ в които участват фолклорни състави от цяла България и съседните страни – Македония, Сърбия, Румъния и

др. То разполага и с библиотека с над 13 000 тома. Самодейни състави към читалището са: Женска фолклорна група „Здравец“, Женска фолклорна група „Детелина“, Женски танцов състав „Ибърски ритми“, Женски танцов състав „Лудо младо“, Детски танцов състав „Радуилче“ за деца от 6 до 12 години, Група за стари градски песни „Ибърски звуци“.

В гр. Самоков работи общинската библиотека „Паисий Хилендарски“, която официално съществува от 1859 г., когато е основано читалище „Свети Седмочисленици“ (днес читалище - паметник „Отец Паисий“).

Общинската библиотека организира маратон на четенето, изложби, срещи с автори и представяне на нови книги, празнуване на годишнини и вечери, посветени на известни творци и много други културни мероприятия, успоредно с дейностите по съхраняването, организирането и предоставянето за свободно ползване на библиотечно - информационните си ресурси.

Богатото културно - историческо наследство на Самоков и неговия регион се събира, опазва, документираща и популяризира от Историческият музей там.

Исторически музей гр. Самоков

Основната кауза на музея в гр. Самоков е опазването на местната идентичност и саморазбирането на местните жители за уникалност и автентичност, базирана на богата история и принос в националната култура. Културно - историческото наследство на града е представено в няколко тематични експозиции.

Колекциите от художествени произведения, както и юбилейни изложби на известни самоковски художници като Слави Генев, Наум Хаджимладенов, Васил Захариев, Христо Йончев-Крискарец, Александър Миленков и други дейци са представени в художествената галерия на гр. Самоков.

Към Младежкия дом в гр. Самоков и за пълноценно и приятно организиране на свободното време на младите хора в града са създадени 16 клуба и състави с различни творчески насоки. Младежният дом е домакин и на конкурси, викторини, детски шоу-програми, концерти, танцови фиести, турнири по тенис на маса, организира излети сред

природата, изложби и изработване на картички, декорации и украси по различни поводи. Организиран се срещи и кампании, свързани с актуални проблеми на подрастващите.

Множеството църкви на територията на общината са свидетелство за богатото духовно наследство, което пази община Самоков през вековете. За паметници на културата са обявени 19 църкви. В границите на гр. Самоков някои от основните храмове са: действащ девически манастир “Покров Богородичен”, Бельова църква, Митрополитската църква „Успение на прсв. Богородица”, Долномахаленска църква „Въведение Богородично“.

Важни културни обекти са още Голямата чешма (чешмата с обицата), късноантичната римска крепост „Цари Мали Град, крепост „Шишманово кале” и др. Пъстротата от паметници на културата в рамките на общината се увеличава и от намиращият се в к.к. Боровец дворец „Царска бистрица“. Той е бил на владетелите на Третото българско царство и е изпълнявал функции на ловна хижа за царете Фердинанд I и Борис III. Царска Бистрица е значима част от историята на последната българска царска династия. **В гр. Самоков се намира и известната „Самоковска школа“** която представлява възрожденска художествена школа. Тази школа е създадена през 18 век и нейни представители работят по всички български краища. Създател на школата е зографът (иконописец) Христо Димитров от с. Доспей. Неговите синове и внуци Захарий Зограф, Димитър Зограф, Станислав Доспевски, Никола Доспевски, Захарий Доспевски и Иван Доспевски също се занимават с живопис. Представителите на Самоковската школа работели с голямо усърдие във всички области на църковно-религиозното изкуство – стенната живопис и иконопис, били изключителни майстори на гравюрата, а в резбарството се проявили като виртуози.

Най-видни самоковски резбари са преселеният от Гърция Атанас Теладур и ученикът му Стойчо Фандъков. За Захарий Зограф са писани най-много статии и книги, издадени са много научни изследвания и художествени произведения. За краткия си живот той създава впечатляващо количество творчество, включително стенописни ансамбли в най-известните български манастири като: Бачковския, Рилския, Троянския, Преображенския, а също така и във Великата Лавра в Света гора.

Страшният съд, стенопис от Захари Зограф 1

Община Самоков всяка година подготвя „Културен календар за годината”, който обединява предложенията на културни институции и граждански организации.

Възможност за туристическо посещение и атракция представляват традиционните празници празник на гр. Самоков: Успение на Св. Симеон Самоковски, поклади, празнуван на Заговезни с традиционни огньове и шествия, празникът на Рила на 7-8 август, който е с над 78 годишна традиция, културните празници на Чакърови поляни, ромският празник на 6-ти май при царските кладенци на р. Искър, международен фестивал (Боб Фест) в с. Радуил.

На територията на Община Самоков са обявени 126 **паметника на културата**. От тях 71 са в град Самоков, 36 са в к.к. Боровец и 19 в селата, от тях 13 с национално значение. Историческата зона „Старият Боровец” на територията на к.к. Боровец е със статут на групова архитектурно-строителна културна ценност от 2013 г. и е с национално значение.

За обекти с най-голямо културно-историческо значение са определени: Комплекс „Бельова черква” /църква „Рождество Богородично”/, Църква „Въведение Богородично” /Долномахаленска църква/, Девически манастир „Покров Богородичен”, Църква „Успение Богородично” /Митрополитска църква/, Църква „Св.Никола”, Църква „Преображение Господне” – к.к. Боровец, Синагога, „Сарафска къща”, Исторически музей, Читалище-паметник „Отец Паисий”, Байракли джамия, Голямата чешма /чешмата с обещата/, Професионална гимназия „Константин Фотинов”, Училище „Св.св.Кирил и Методий, Графична база – „Есова къща”, Образописова къща”, средновековната крепост „Шишманово кале”, Исторически паметник „Кръста”, Историческа местност „Карагьол”-Чакърови поляни.

Над 50 обекта като къщи и други сгради са обявени, като паметници на културата от местно и национално значение, сред които са Къщата-музей „Сарафската къща“, известна още като „Дом Арие“, която се намира в град Самоков. Читалище-паметник „Отец Паисий“ Самоков, Синегогата, редица запазени къщи с уникална архитектура – Доспевска къща, Есова къща, Образописова къща и др. Девически манастир „Покров Св. Богородичен” в град Самоков, един от 100-те национални туристически обекта, „Байракли джамия“, Църквата „Свети Никола“, „Чадър чешма“, която носи името си от нестандартната си форма на отворен чадър.

Знаковата за град Самоков, Голяма чешма е исторически паметник и паметник на културата отдавна превърнал се в емблема и символ на Самоков.

Историческите паметници и места в района също не са малко. Такива са читалище-паметник „Отец Паисий-1859“, което освен паметник на културата е и военен паметник, както и паметника пред него на Чакър войвода. Надгробна плоча на „Митрополит Доситей“ в двора на едноименната църква, Паметни плочи на видни жители на града, погребани в двора на църквата „Св. Никола”, Паметник „Кръста“ в градинката в началото на ул. „Христо Максимов”, на изхода на града за с. Драгушиново.

Паметник на убитите руски войници в битките по време на Освобождението на Самоков, който е по пътя Самоков – София в местността „Щъркелово гнездо” на около 15

км. от града, паметник – бюст на Христо Ботев в градинката при кръговото кръстовище срещу входа на Туристическата градина и др.

Историческият музей в град Самоков грижливо пази съкровищница от икони и картини на представители на Самоковската художествена школа и на последващите поколения, художници – наследници на майсторите на Самоковската художествена школа.

Църквите в града и селата също съхраняват неповторими икони и иконостаси.

Традиционния поминък и занаятите на територията на МИГ „Самоков“ непрекъснато се развиват. Към традиционния поминък се отнасят рудодобива, растениевъдство - картофопроизводство, животновъдство - наличието на пасбища предразполага отглеждане на добитък в селата- крави, овце, коне, кози и др. Занаятничество, абаджийство, изработка на дървени и керамични съдове.

Преди Освобождението на България от турско иго Самоков се е славел със силно развито занаятчийство. Продукцията от над 40 вида занаяти се е разпространявала из целия Балкански полуостров. Днес са останали малко на брой занаяти, които са само хоби на местните занаятчии, а не препитание.

Грънчарство, бродерия на самоковска шевица и плетене на дантела, дърворезбарство, медникарство, ножарство. По-нови занаяти са изработката на бижута и украси, декорации, изработка на платени кукли и сувенири.

Експозиция „Самоков – дух и метал“ в Историческия музей е посветена на значението на града като железодобивен, занаятчийски и културен център.

Експозиция Самоков – дух и метал 1

Археологически находки илюстрират хилядолетни металургични традиции. Действащи макети на пещите за топене на желязо „видня“ и на механичните чукове „самоково“ онагледяват произхода на името Самоков. Занаятите през Възраждането (XIX

в.) – абаджийство, златарство, грънчарство, медникарство – са илюстрирани с образци и инструментариум.

Рядък занаят е обработката на полускъпоценни камъни по антични мостри – антикарство. Интересен е фактът, че в средата на XIX в. в Самоков е открита стъкларска фабрика, в която работели майстори от Карлсбад, Карлови Вари в дн. Чехия.

Нематериалното културното наследство

Крехко по своето естество нематериалното културно наследство е израз на културното многообразие на различните общности, които обитават една територия и е основен фактор на сближаване, културен обмен и устойчиво развитие.

Според разработените от ЮНЕСКО документи, културното наследство не се ограничава само до културни паметници и колекции от културни ценности, а понятието включва също и традициите и живите форми на изразяване, които са наследени от нашите предци и предадени на нашите потомци като устни традиции, художествено-изпълнителско изкуство, социални обичаи, обреди и празненства, знания и обичаи отнасящи се до природата и вселената или знанията и уменията, свързани с традиционните занаяти и като такива не са описани в Закона за културното наследство.

Според Закона чл. 42, ал.1 „Нематериално културно наследство са: “Устни традиции и форми на изразяване, включително и езикът като носител на нематериално културно наследство; Художествено-изпълнителско изкуство; Социални обичаи, обреди и празненства; Знания и обичаи, които се отнасят до природата и вселената; Знания и умения, свързани с традиционните занаяти.”

На територията на МИГ „Самоков“ има наличие от културни пластове, интересни архитектурни паметници, опазени знания и традиции, които способстват за богато нематериално културно наследство.

Доказателство за това са читалищата, библиотеките, художествена галерия, историческия музей, манастирите, църквите, културно-историческите паметници и др. Именно те в качеството си на културни институции са онези които осъществяват обществено значимата дейност да опазват и развиват духовната памет, правейки я достъпна за други култури и не на последно място за следващите поколения.

Чрез поддържането и разпространението на информация за важните на територията на общината културни ценности и обекти се постига запазване освен на местната и на националната идентичност, което от своя страна способства за развиване на културния туризъм в района.

Организирант се международни симпозиуми - Научен симпозиум Цар Шишманови дни в Самоков и Международен симпозиум по живопис и пластика. Организирант се още над 10 национални фестивала, международен фолклорен фестивал. Реализирани са и над 10 проекта, като един от тях е Младежки парламент, проект „Описание, документирание и предписание за съхранение на книжовното ръкописно и старопечатно новобългарско

наследство на православните храмове в селата на Общината”. Целта на този проект е съхраняване на духовното ни наследство.

Някои от традиционните фолклорни празници са: Празник на Рилския зелник - с. Бели Искър, „Бобфест” - с. Радуил, фолклорни фестивали „Дар от природата” - с. Говедарци, „Магията на Рила” и „Нашенско хоро”, Празник на картофите – с. Поповяне.

През последните няколко години културно-празничният календар обхваща всеки месец от година, като някои от инициативите са възстановени или нови за общината. Богатото разнообразие от културно-исторически обекти допълва културната дейност на общината. Активно с ученици работи и Историческият музей в град Самоков който работи с ежегоден календар за изнесени тематични обучения и екскурзии.

На около 20 години и повече е традицията да се отбелява т.нар. Празник на рилския зелник, които представлява събор на поляната в горният край на селото и на които по атрактивен начин се представят забавления за деца и възрастни, състезания, фолклорни програми и др. продължаващи два дни. Черешката на тортата в това тържество е провеждането на конкурс за най-добър зелник.

Интересена атракция за туристите е и провежданият на територията на МИГ „Самоков“ Празник на картофа. Той протича с атрактивни изпълнения на читалищни певчески и танцови състави.

Едновременно с това се прави и кулинарна изложба от картофени гозби и ястия, които се изработват от ученици от Професионалната гимназия по туризъм на гр. Самоков.

През 2003 година е поставено и началото на музикален празник за рок почитателите, който се нарича „Рок в Рила“ и събира любители на природата на Рила и на рок музиката едновременно. Канени за участие там са популярни рок групи които събират феновете на неостаряващия рок.

Община Самоков всяка година има много богат културен календар, който за 2022 година съдържа 50 различни събития – чествания, фестивали, културни мероприятия и др. Освен местните жители, ежегодно те привличат и много гости на територията на МИГ.

От обичаите интересен е обичаят на Богоявление. Освен общоприетото за всички райони в страната изваждане на кръста от водата, в района има обичай, след този ритуал да се къпят младите булки които са се омъжили през изминалата година в р. Искър.

След това хората се събират на площада и се забавляват.

Тодоровден - според поверието на този ден всеки се стреми да види първо галопиращ кон, което значи, че ще има късмет. В селата Драгошиново и Злокучане се ядат раци. Правят се „куший“, надбягвания с коне.

На Цветница на входната врата на къщата се забожда цъфнала върбова клонка. След църква се, хората се събират на площада, където се играят хора. Празникът Благовещение е наричан още БЛАГОВЕЦ на които се месят сладки питки. Всички се качват на някое възвишение около селото или града и търкалят „погачетата“.

Според обичая, ако някой ерген улови питката на дадена мома, нейната „месария“ ще му е на късмет. Вечерта се играят хора в центъра на селото.

На сцените на читалищата се претворяват различни обичаи, като „Седянка“, „Прошка“, „Бъдни вечер“, „Васильо“ и др. За носиите в самоковския регион е обичайна шитата дантела „КЕНЕ“. Това е една от най-изящните дантели, създадена от ръцете на самоковските жени.

Празници и традиции свързани с тях са: Празник на Рилския зелник, които се прави в село Бели Искър в края на месец юни, „Боб фест“ в село Радуил в началото на месец септември, Празник на картофа в град Самоков през месец октомври или ноември. Празник на дзивата (подобно на тутманик ястие) и картофите в село Поповяне през месец септември. Самоковският зелник е традиционен ястие, което се прави само в региона. С него са гощавани важни гости в миналото. Голяма популярност има и гювечът, който е присъствал на трапезата в неделя като празнично ястие. Танцовите и певчески състави към читалищата съхраняват традиционните песни и надграждат с нови по-съвременни аранжimenti. Самоковските народни песни са много разпознаваеми с провлаченото пеене.

Словесното творчество и разказване – митовите и легендите на територията на община Самоков са описани в книгите на Коте Цинцарски, Георги Петков, Бойко Беленски и Христо Семерджиев. Най-запазени и предадени през годините легенди и митове се отнасят за:

Голямата чешма - една от легендите гласи, че който опита от водата на Голямата чешма, ще се задоми в Самоков, друга легенда разказва за Шишманово кале и свързват това място с последната битка на цар Иван Шишман и падането под османска власт, със смъртта и гроба му, с неговата хазна и корона скрити в пещера някъде наоколо и др.

В село Поповяне провеждат т.нар. „Щъркелови поетични четения“ което е едно от традиционните исторически и/или културни събития. Други подобни са Празникът на Рила. Чакърови тържества,. Честване на победата в Булаирската битка, Освобождение на Самоков

от турско робство, Празник на късноантична крепост „Цари Мали Град, Ден на Св. Симеон Самоковски – празник на Самоков. Всяка година се провежда Фолклорен фестивал „Магията на Рила планина“. От 2001 г. насам се връчва Национална награда „Захари Зограф“, която представлява награда за живопис.

Известни личности свързани с територията на община Самоков са: Арх. Станко Попстоилов, Коте Цинцарски, Пане Милушев, Кръстю Атанасов (Кърлежов), Паисий Хилендарски, родом от Доспей, Св. Симеон Самоковски - Самоковски митрополит, който е бил закрилник на град Самоков, Христо Димитров – положил основата на Самоковската художествена школа, Захари Зограф - основоположник на българската светска живопис и роден в Самоков, Станислав Доспевски - племенник на Захари Зограф и виден представител на Самоковската художествена школа. Васил Стоин - музикален фолклорист и автор на редица сборници с български народни песни, Константин Фотинов който е първият български журналист, издал първото българско списание „Любословие“, Никола Карастоянов – положил основите на книгопечатането в България, Чакър войвода който е бил самоковски хайдутин, Самоковски фамилии са дали на българската армия 11 генерала, един адмирал и един контраадмирал, участници във войните за национално обединение.

Град Самоков е родно място на над 180 видни личности във всички области на културата, сред които по известни са **Наум Хаджимладенов, Хрисант Дойчинов, Захарий Круша** - един от учениците на Неофит Рилски и учител в Самоков и др.

Демографски характеристики

Към 2022 г. броят на жителите на местна инициативна група „Самоков“ е 34175, като средната гъстота е 28 души на км².

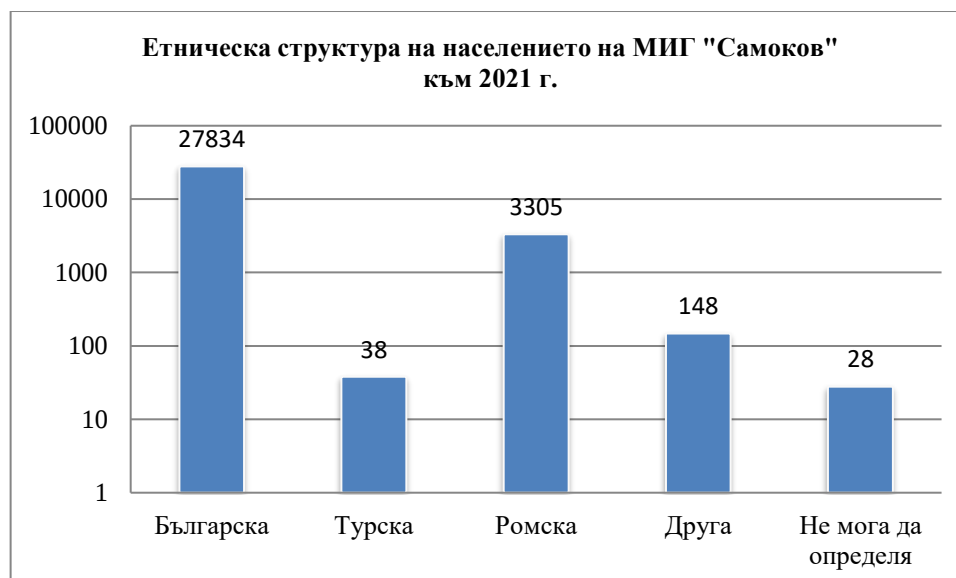
Както беше споменато по-горе МИГ „Самоков“ съвпада с територията на община Самоков, на която се намират 28 населени места – град Самоков и 27 села. В табличен вид са изобразени населените места в МИГ „Самоков“ и тяхното население.

Списък на населените места в МИГ “Самоков”, с тяхното население към 2022 г. и площ на землищата им

Населено място	Население	Площ на землището км ²	Населено място	Население	Площ на землището км ²
<u>Алино</u>	<u>208</u>	<u>48,571</u>	<u>Маджаре</u>	<u>252</u>	<u>6,309</u>
<u>Бели Искър</u>	<u>523</u>	<u>89,382</u>	<u>Мала църква</u>	<u>365</u>	<u>51,413</u>
<u>Белчин</u>	<u>254</u>	<u>35,147</u>	<u>Марица</u>	<u>600</u>	<u>18,657</u>
<u>Белчински бани</u>	<u>18</u>	<u>-</u>	<u>Ново село</u>	<u>68</u>	<u>18,170</u>
<u>Говедарци</u>	<u>1194</u>	<u>124,474</u>	<u>Поповяне</u>	<u>286</u>	<u>45,623</u>
<u>Горни Окол</u>	<u>235</u>	<u>125,672</u>	<u>Продановци</u>	<u>492</u>	<u>20,666</u>
<u>Гуцал</u>	<u>93</u>	<u>31,930</u>	<u>Радуил</u>	<u>948</u>	<u>76,743</u>
<u>Долни Окол</u>	<u>125</u>	<u>23,111</u>	<u>Райово</u>	<u>615</u>	<u>38,901</u>
<u>Доспей</u>	<u>589</u>	<u>31,896</u>	<u>Рельово</u>	<u>235</u>	<u>40,566</u>
<u>Драгушиново</u>	<u>594</u>	<u>15,333</u>	<u>Самоков</u>	<u>24186</u>	<u>128,982</u>

<u>Злокучене</u>	<u>213</u>	<u>16,226</u>	<u>Шипочане</u>	<u>105</u>	<u>29,096</u>
<u>Клисура</u>	<u>167</u>	<u>30,192</u>	<u>Широки дол</u>	<u>842</u>	<u>27,623</u>
<u>Ковачевци</u>	<u>600</u>	<u>63,900</u>	<u>Яребковица</u>	<u>–</u>	<u>–</u>
<u>Лисец</u>	<u>1</u>	<u>–</u>	<u>Ярлово</u>	<u>367</u>	<u>71,276</u>
			<u>ОБЩО</u>	<u>34175</u>	<u>1209,859</u>

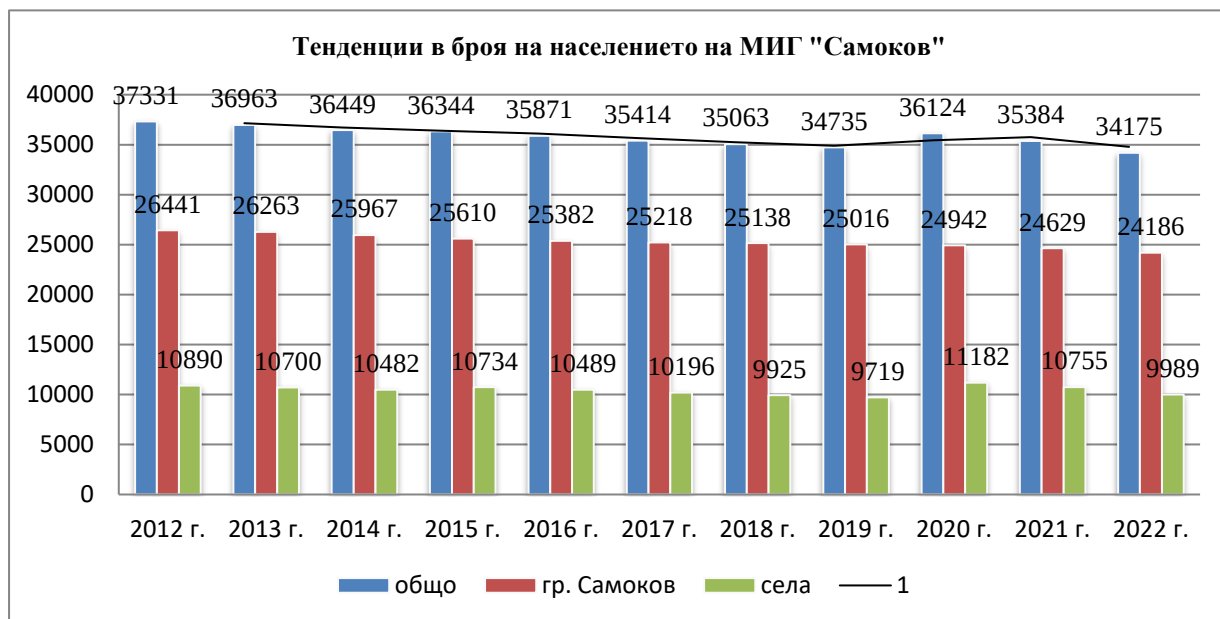
Данни от НСИ

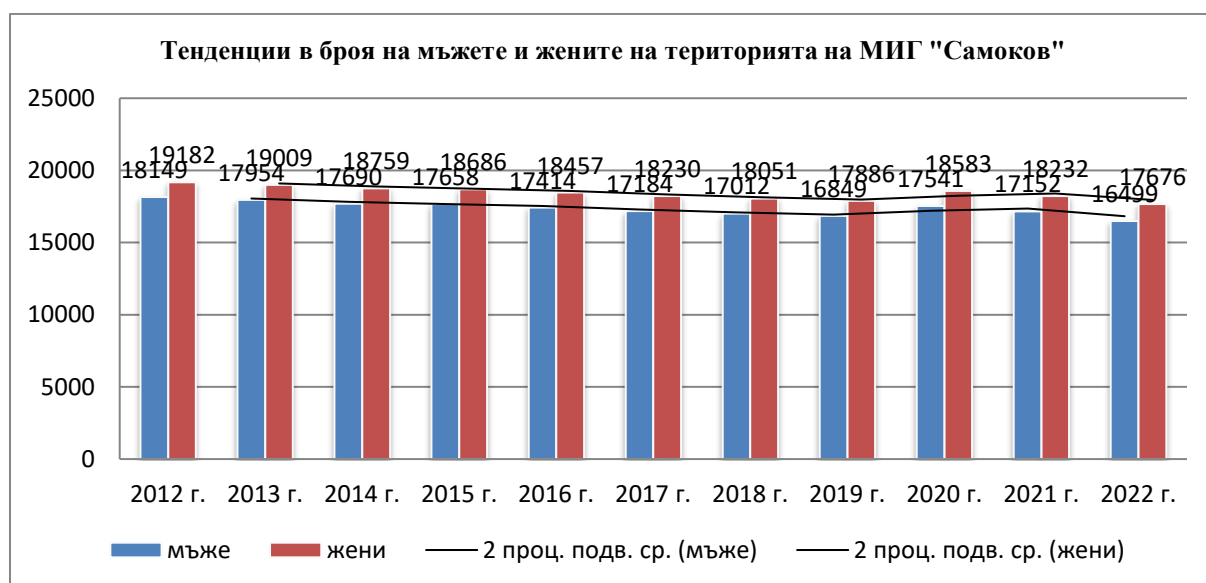
Основната част от населението на територията на МИГ „Самоков“ се самоопределя като представители на българската етническа група – 81%, около 10% се самоопределят като представители на ромската етническа група и по-малко от 1% - на турската.

Ромската етническа група основно е концентрирана в селата Ковачевица, Марица и Поповяне, както и в общинският център. Турската етническа група е съсредоточена в общинския център Самоков.

Демографската динамика за последните години показва постепенно намаляване на населението. За периода 2012 – 2022 г. населението на територията на МИГ „Самоков“ е

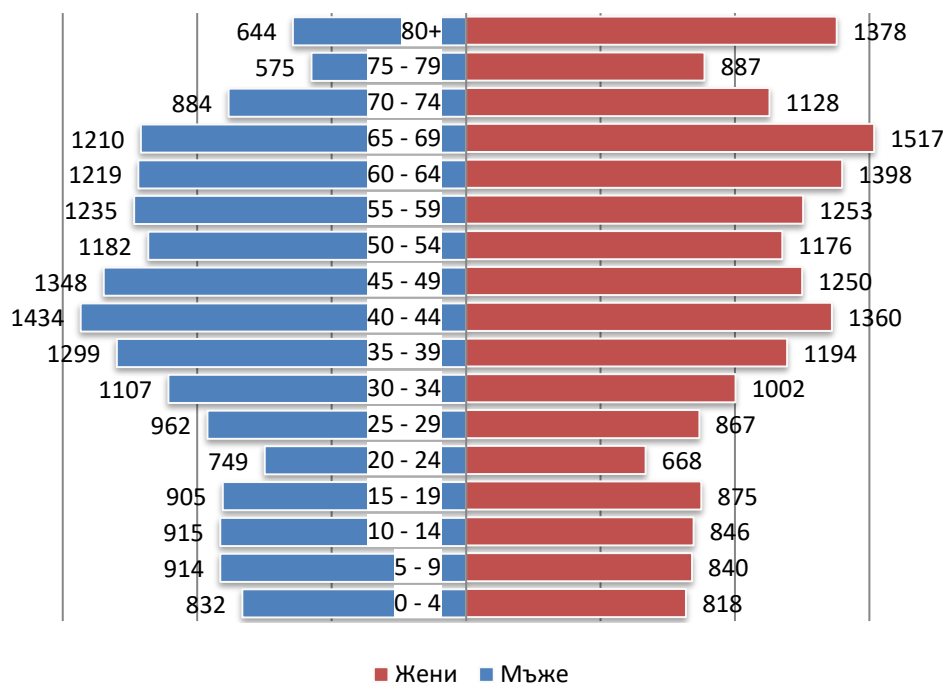
намаляло с 3156 души (8%). Може да се направи извод, че намалението на населението в гр. Самоков и в селата е равномерно – по около 8%.

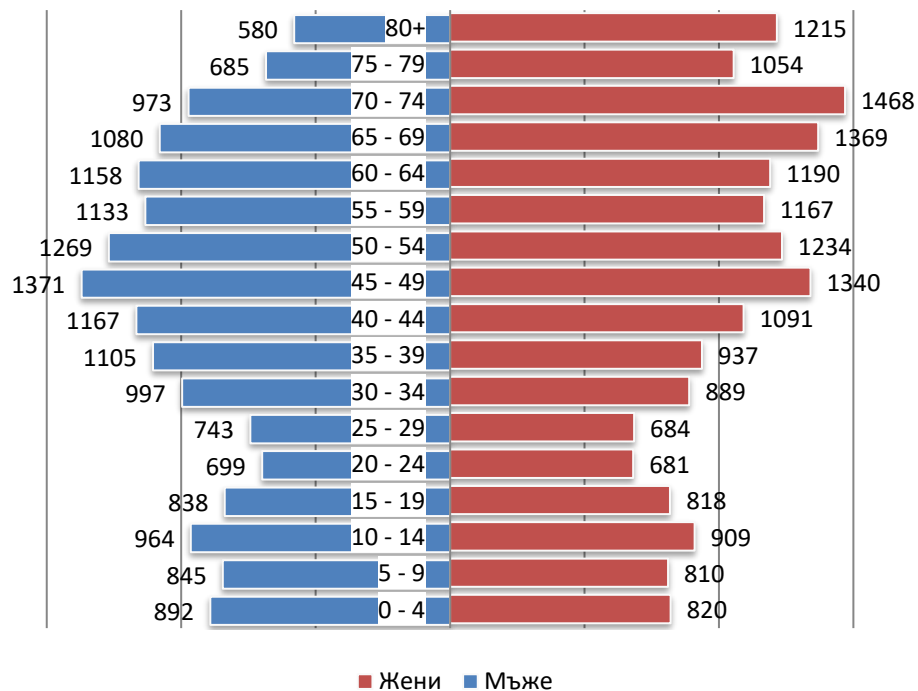
При намалението на броя на мъжете и жените на територията на МИГ „Самоков“ се забелязва известна разлика. За разглеждания период броят на жените намалява със 7%, а този на мъжете – с 9%.

Това се потвърждава и от данните относно възрастовата структура на населението на територията на МИГ. Това е един от основните параметри на състава на населението на определена територия, регион или държава. Възрастовата структура позволява да се открият основните демографски процеси и да се направят изводи и препоръки за бъдещото развитие.

**Разпределение на населението на територията на МИГ "Самоков" към
2016 г. по възраст и пол**

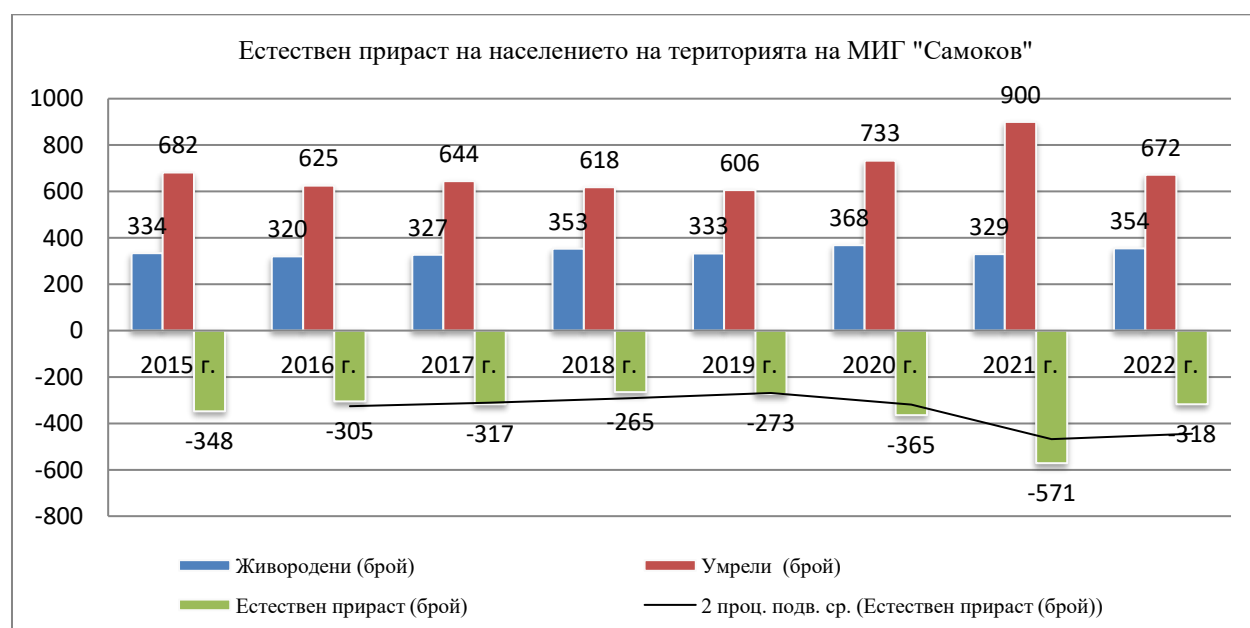
**Разпределение на населението на територията на МИГ "Самоков" към
2022 г. по възраст и пол**

От представените данни за възрастовата и половата структура на населението на територията на МИГ „Самоков“ за 2016 г. и 2022 г. става ясно, че тя не се променя особено. Единствените промени са свързани с намаляването на броя на населението на територията на МИГ. Но намаляването на броя на населението не се отразява съществено на половата му и възрастова структура. Тя се характеризира със следните основни специфики: в ранна възраст повече са мъжете, в средна и стара възраст повече са жените; хората в по-млада възраст са по-малко на брой от хората в по-напреднала възраст. Докато първите две специфики на демографската картина на територията представляват определена закономерност като продължителността на живота на различните полове, то третата представлява заплаха за бъдещето развитие на територията. Преобладаващото възрастно население предполага по-голям брой икономически неактивни хора, които ще разчитат на социални грижи. От друга страна ще намалее броят на хората, които навлизат на пазара на труда, което ще се отрази негативно на икономиката на територията на МИГ „Самоков“.

Важна предпоставка за развитието на демографския потенциал на дадена територия са нейните естествен и механичен прираст. От тях зависи и броят на населението, както и неговото движение.

За територията на МИГ „Самоков“ и при двата показателя се забелязват отрицателни стойности, които потвърждават казаното до тук за намаляването на броя на жителите на територията.

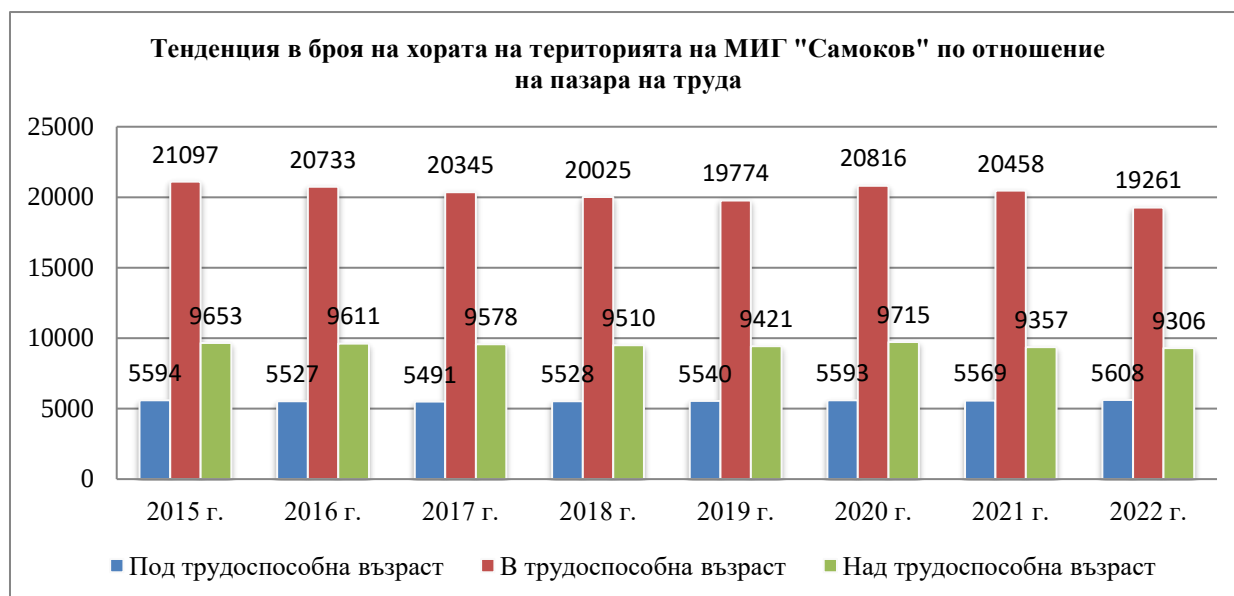
Естественият прираст на територията на МИГ „Самоков“ за периода 2015 – 2022 г. поддържа постоянно отрицателни стойности, които са сравнително високи (около 1% годишно) на фона на общия брой на населението. През 2021 г. се наблюдава пик в

отрицателната стойност на естествения прираст, но на фона на целия период, той по-скоро е изолирано явление.

Механичният прираст показва привлекателността на територията за живот, както за местните жители, така и за привлечени от други територии заселници. През по-голямата част от разглеждания период 2015 – 2022 г. механичният прираст е с отрицателни стойности, които са по-ниски от стойностите на естествения прираст. Комбинацията от двата параметъра показва значително намаление на населението на годишна база. При механичния прираст се забелязват и положителни стойности – през 2015 г. и 2020 г. През

2020 г. високите стойности на механичния прираст се дължат на епидемичната обстановка, породена от Ковид 19.

Тенденцията в промяната на броя на хората в трудоспособна възраст и в над трудоспособна възраст показва, че той намалява с темповете на намаление на населението на територията. Положителна тенденция се забелязва в повишението на броя на хората в под трудоспособна възраст, които са бъдещата активна сила в икономиката. Следва да се има предвид, че повишението е много малко, почти незначително. Също така, то не е достатъчно, за да промени негативната структура на населението на територията на МИГ „Самоков“.

Въз основа на изследваните данни за територията се очертава перспектива на застаряване на населението, на излизане на голяма част от населението от икономически активна възраст и потенциалното му включване към получателите на социални услуги.

На фона на представените до тук данни, от особена важност е моментното състояние на трудовия пазар на територията на МИГ. Трудовият пазар представлява местото, където се среща търсенето и предлагането на работна сила. Търсенето на работна сила се свързва с присъствието на фирмите във връзка с наемане на необходимия им персонал, и се изразява с разкриваните работни места, една част от които заети, а друга част свободни. Предлагането на работната сила се свързва с присъствието на онези части от населението над определена възраст притежаваща работна сила и предлагаща работа или това е активното население.

Функционирането на трудов пазар е свързано с постоянни промени в търсенето и предлагането на работна сила, които могат да се представят схематично, като се проследи

измененията в съвкупностите на заетите лица, безработните и населението извън работната сила и посоките на тяхното движение.

Посоките на движение могат да са породени от различни причини:

1. От желанието за смяна на местоработата с посредничеството на пазара на труда. Представлява движение вътре в съвкупността на заетите лица без да се променя тяхната численост.

2. От желание за смяна на работата, като се заемат свободните работни места налични на трудовия пазар. Тук отново не настъпват промени в съвкупността на заетите лица. Наблюдава се единствено вътрешно разместване.

3. От временното отсъствие от работа поради временна нетрудоспособност или ползване на отпуски.

4. От заети лица към външния трудов пазар – намаляване броя на заетите поради желанието да се търси реализация извън пределите на страната.

5. От промяна в броя на заетите лица за сметка на увеличаване броя на безработните лица. Причините могат да бъдат доброволно напускане на работа или принудително уволнение в следствие променената пазарна конюнктура.

6. От намаляване броя на заетите лица и тяхното преминаване от активно в неактивно население.

Причините могат да бъдат:

- пенсиониране;
- доброволно напускане на работа без да се търси нова или принудителни уволнение на възраст или упражняващи такива професии отхвърлени от трудовия пазар. При тези лица възможността за адаптиране и намиране на нова работа са минимални.

Пазарът на труда може да се раздели основно на две групи:

1. Заети лица – над определена възраст, притежаващи работна сила, работещи или временно отсъстващи от работа поради нетрудоспособност или отпуски. Другата част от активното население са:

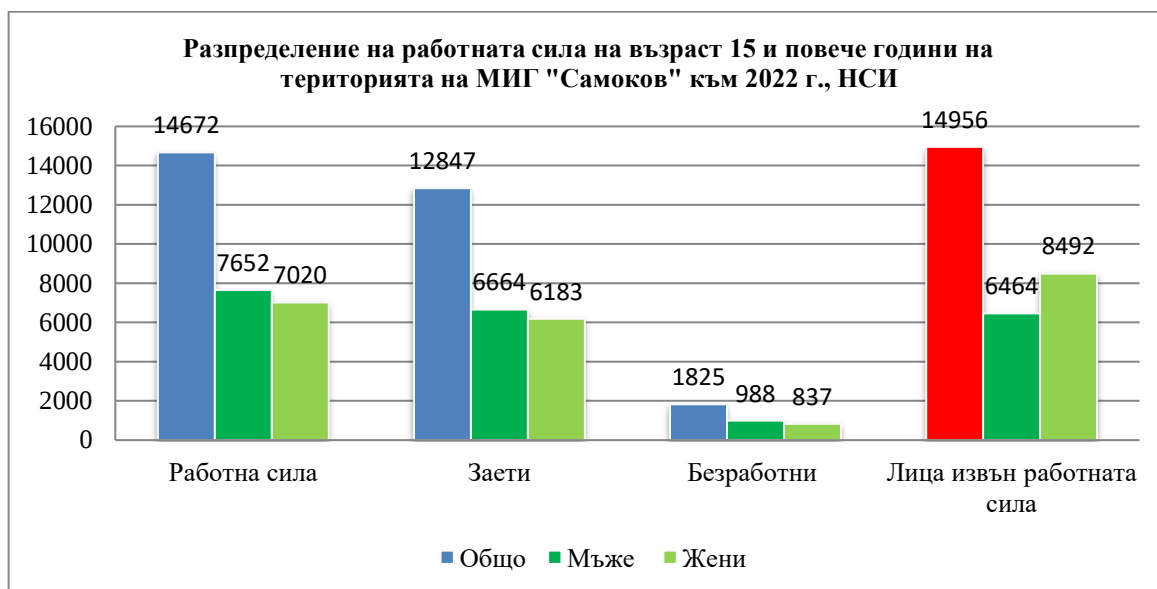
2. Безработни лица, които са над определена възраст, притежаващи работна сила, не работят, но търсещи работа.

Към пазара на труда при определени условия има отношение още една група лица и това е:

3. Населението извън работна сила – част от неактивното население, което притежава работна сила и има възможност да работи, но по различни причини не търси

работа и не предлага своята работна сила. Тук можем да включим учащи се над определена възраст, част от пенсионерите и лица, които доброволно не работят и не търсят работа.

Съотношението на тези групи по отношение на пазара на труда на територията на МИГ „Самоков“ е показано на следващите фигури.

От представените данни се вижда, че работната сила и лицата извън работната сила са приблизително равни като брой. В числото на работната сила влизат и безработните, които

са 12%. Прави впечатление, че мъжете са повече като брой в работната сила (и като заети, и като безработни), докато жените са повече в извън работната сила.

Коефициентът на икономическа активност се измерва в проценти (%) и показва какъв е дялът на икономически активните лица (заети + безработни) от населението в дадена възрастова група.

Коефициентът на икономическа активност на територията на МИГ „Самоков“ е по-нисък от средния за страната, който по данни на НСИ за 2022 г. е 70,4%. Както и при по-горните данни и тук се вижда, че коефициентът е по-висок при мъжете.

Разпределението на работните ресурси на територията на МИГ е неравномерно - голяма част от жителите (съответно и от трудовите ресурси) е съсредоточена в общинския център – гр. Самоков. Градът разполага с по-голям трудов потенциал в сравнение със селата. Ромската етническа група се характеризира с голям дял на безработицата. Територията на МИГ се характеризира и с подчертана сезонна заетост на населението, особено на селското.

По данни от Дирекция „Бюро по труда“ в гр. Самоков към 31.03.2023 г. броят на безработните лица в Община Самоков е- 969. Дялът на безработните към икономически

активни лица е 6,23%. За сравнение през декември 2022 г. безработните са били 719 лица, което е 4,63%.

Броят на безработните по възраст е както следва:

- До 29 г. - 139 лица;
- От 30 г. - 54 г. - 605 лица;
- Над 55 г. - 225 лица.

Броят на безработните по образование е както следва:

- Висше - 54 лица;
- Средно - 314 лица;
- Основно - 263 лица;
- Начално и по-ниско - 338 лица.

Към 10.04.2023 г. продължително безработните лица с регистрация над месеца са 21 броя. От тях всички са на възраст от 29 г. до 54 г., двама са с висше образование, двама със средно, с основно образование са 5 лица и останалите са с начално и без образование.

Образование

Съгласно данни на НСИ при преброяването през 2011 г. 35575 (94%) от жителите на територията на МИГ „Самоков“ са подали информация относно образователното си ниво. При преброяването през 2021 г. данни за своето образователно ниво са подали 32503 (92%)

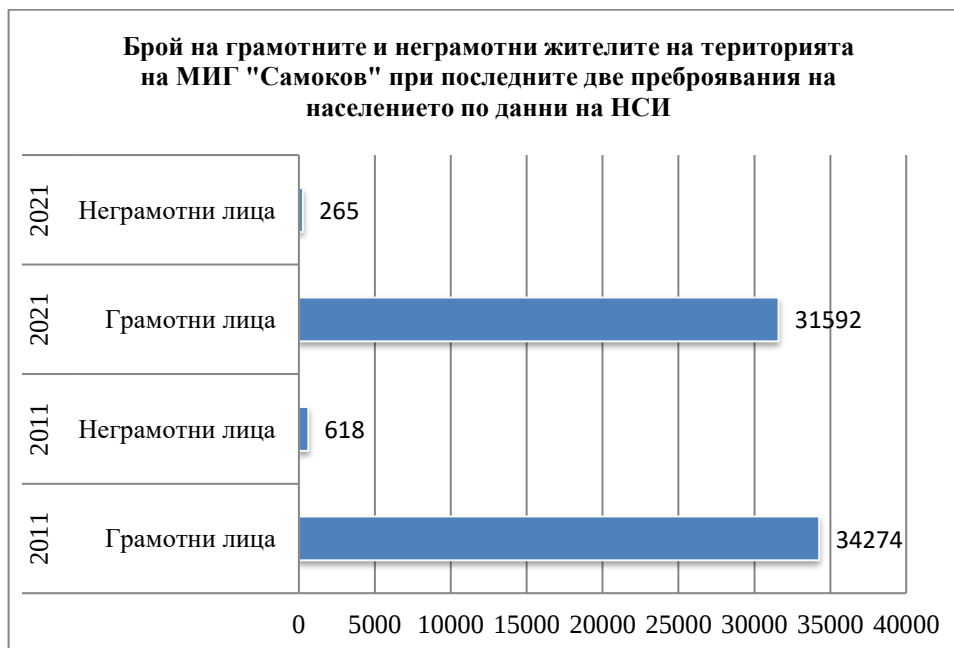
жители от територията. Делът на отговорилите и при двете преброявания е много висок и е показателен за образователното ниво на населението на територията на МИГ „Самоково“

Данните са представени на следващата фигура.

Наблюдава се тенденция към повишаване дела на хората с по-високо образователно ниво – висше и средно образование. Така, делът на хората с висше образование се повишава от 12% (2011 г.) на 16% (2021 г.), а делът на хората със средно образование – от 42% (2011 г.) на 49% (2021 г.). При хората с основно и начално образование има значителен спад – от

общо 41% (2011 г.) на 28% (2021 г.). Въпреки това, значителна част от населението – около 10% е с начално и по-ниско образование.

По отношение на грамотността и при двете последни преброявания се отчита сходен дял на грамотните хора – 91% през 2011 г. и 89% през 2021 г. Делът на неграмотните намалява от 2% (2011 г.) на 1% (2021 г.).

Образователното устройство на населението включва хората завършили висше, средно, основно, начално, не завършено начално и такива, които никога през живота си не са посещавали училище. На територията на МИГ „Самоков“ доминира населението със средно образование, на второ място по относителен дял е населението с основно образование (27 %), което е следвано от лица с начално образование приблизително 10 %.

Да образоват децата си, е важна ценност за жителите на местна инициативна група „Самоков“. Осигурено е добро ниво на образователните услуги за децата и учениците по отношение обхват на подлежащите за задължително обучение, достъп до образователни институции, както и материално-техническо и финансово осигуряване на образованието в качеството на община Самоков като първостепенен разпоредител с бюджета.

Децата, които завършват основното си образование в общината предимно остават в местните училища и за средно образование.

Към 2021/22 учебна година на територията на МИГ „Самоков“ работят общо 18 образователни институции - **13 училища** и **5 детски градини**. Две от училищата са държавни, а всички останали, както и детските градина – общински. Училищата прилагат системата на делегирания бюджет. В град Самоков са изградени 10 училища – начални, основни и средни. Основни училища има в три от селата в общината – с.Говедарци, с.Радуил и с.Ярлово (Таблица 1).

От средните училища, три са гимназии – една профилирана и две професионални, едно средно общообразователно училище, едно спортно училище. От I до X клас се обучават ученици в едно основно професионално училище.

Учебни заведения на територията на МИГ „Самоков“

Вид училище/детска градина	Име училище/детска градина	Брой записани деца/ученици			STEM център	Роми или др. уязвими групи
		2020-2021	2021-2022	2022-2023		
Начално училище	Станислав Доспевски	340	313	312	не	да
Основно училище	Св.Св. Кирил и Методий	276	292	288	не	да
Основно училище	Митрополит Авксентий Велешки	406	389	342	да	да
Основно училище	Христо Максимов	139	136	137	да	да
Основно училище	Димчо Дебелянов	63	61	54	не	не
Основно училище	Христо Смирненски	43	46	53	не	да
Основно училище	Васил Левски	78	83	98	не	да
Средно училище	Отец Паисий	446	450	472	не	да
Спортно училище	Никола Велчев	164	162	172	не	
Обединено училище	Неофит Рилски	959	956	925	не	100%
Профилирана гимназия	Константин Фотинов	361	363	359	да	да
Професионална техническа гимназия	Никола Й. Вапцаров	336	340	348	не	да
Професионална гимназия по Туризм		213+51	246+53	264+85	не	да
Детска градина	Детелина	212	203	235	не	да
Детска градина	Зорница	201	200	210	не	не
Детска градина	Звънче	218	230	236	не	да
Детска градина	Самоково	161	173	166	не	не
Детска градина	Пролет	233	242	302	не	да

Броят на учениците, посещаващи училище в гр. Самоков е устойчив и не предполага риск за сериозно намаляване на паралелки. Такава ситуация все пак има училищата в селата, което като негативна тенденция е сред проблемите, с които всички общини в страната се налага да се справят. Въпреки това тенденцията към 2020 година е за паралелки в детските градини над капацитета им, което в следващите 7 години трябва да доведе до устойчивост на паралелките в училище. Остава трудността с групи ученици, които напускат преди 16-годишна възраст, което е предизвикателство не само за образователната, но и за социална дейност и здравната превенция в общината.

По отношение на пътуващите учащи, пет са средищните училища - три в града и тези в селата Говедарци и Ярлово. През 2020 г. училището в Ярлово придобива статут на защитено. Защитените училища в планински райони получават ежегодно допълнително

финансиране чрез бюджетите на първостепенните разпоредители в размер на 15 на сто от стандарта за ученик, умножен по разликата между минималния и реалния брой ученици. В тези училище се обучават деца живеещи в селата Ярлово, Поповяне, Алино, Ковачевци, Радуил, Марица, Говедарци, Маджаре, Мала църква и Бели Искър. Списъкът със защитени училища се актуализира ежегодно.

С ученически автобуси разполагат две от средишните училища. Едно училище е сегрегирано, с ученици от ромския етнос.

Всички детски заведения имат филиали, както в селата, така и в рамките на града. Групи от съответната детска градина има в селата Радуил, Бели Искър, Говедарци, Широки дол и Райово.

Общината провежда ежегодни консултации с бизнеса в региона с цел фокусиране профила на гимназиалните паралелки. Основният акцент на структуриране на приема е в посока специалности за сектор „Туризм“. На местно ниво няма данни за броя на реализиращите се в региона зрелостници, работещи по специалностите си от средното образование. Няма възможност за осигуряване на данни и за обучаващите се във висше образование младежи. Изключително трудно е осигуряването на стопанския сектор в региона и общината с кадри сред младите до 29 години, въпреки дуалното обучение и синхронизиране на потребностите на бизнеса с паралелките в професионалните гимназии.

Общината дофинансира т. нар. смесени паралелки, когато възникне такова обстоятелство и потребност предимно в селата. Основните общински усилия са насочени в ремонти дейности, енергийна ефективност, реконструкция и обновяване на физкултурни салони и терени на открито. През новия програмен период усилията на общината остават съсредоточени в поддръжка на сградния фонд и условията за спорт на учениците. В таблицата по-долу са обобщени данните за състоянието на училищната инфраструктура – училища, които са санирани или подлежат на такива дейности за енергийна ефективност, училища с ремонтирани покриви и такива за ремонт, ремонтирани физкултурни салони и планирани за ремонт, обновени игрища на открито и нуждаещи се от такива подобрения.

Таблица. Състояние на училищната инфраструктура по данни на община Самоков

Училище	Приключило саниране да/не	Ремонтиран покрив да/не	Ремонтиран физ. салон да/не	Ремонтиран двор/игрища да/не
ОУ "Св.Св. Кирил и Методий"	не	за ремонт	ремонтиран	за ремонт
СУ "Отец Паисий"	В ход по проект- по НДЕФ	В ход по проект- по НДЕФ	за ремонт	за ремонт
СУ "Никола Велчев"	В ход по проект - по НДЕФ	В ход по проект - по НДЕФ		за ремонт
НУ "Станислав Доспевски"	да	да	да	да
ПГ "Константин Фотинов"	не	не	за ремонт	да
ОУ "Митр. А. Велешки"	да	да	да	да

ОУ "Христо Максимов"	да	за ремонт	за ремонт	да
ОУ "Неофит Рилски"	да	да	подготвен проект по НП	за ремонт
ПТГ "Никола Вапцаров" (държавно училище)	не	за ремонт	за ремонт	за ремонт
ПГ по Туризм (държавно училище)	да	да	да	
ОУ "Димчо Дебелянов" с. Говедарци	да	да	да	за ремонт
ОУ "Васил Левски" с. Ярлово	предстои, средства МОН	да	За ремонт	за ремонт
ОУ "Христо Смирненски" с. Радуил	не	предстои - средства МОН	да	за ремонт

Училищните ръководства работят активно по различни национални програми за извънкласно ангажиране на учениците, интерактивни методи на преподаване и обучение на учителите. Това остават актуални области, в които в периода 2021-2027 год. е необходимо участие и развитие на инициативи. Образованието в община Самоков интегрира усилията на училища и община, със собствени средства, държавни делегиран бюджет и проектни възможности (по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“, Еразъм +, „Региони в растеж“ и др.). Партньорства с организации като „Заедно в час“ също са в портфолиото от ресурси на училищата в Самоков за осигуряване на добра образователна услуга. Всеки от тези инструменти продължава и през новия период и план да е включен в дейностите, свързани с образованието. Община и училища използват пълноценно местните предимства за спорт и туризъм при организиране извънкласното и свободно време на учениците.

Защитеното училище в с. Ярлово

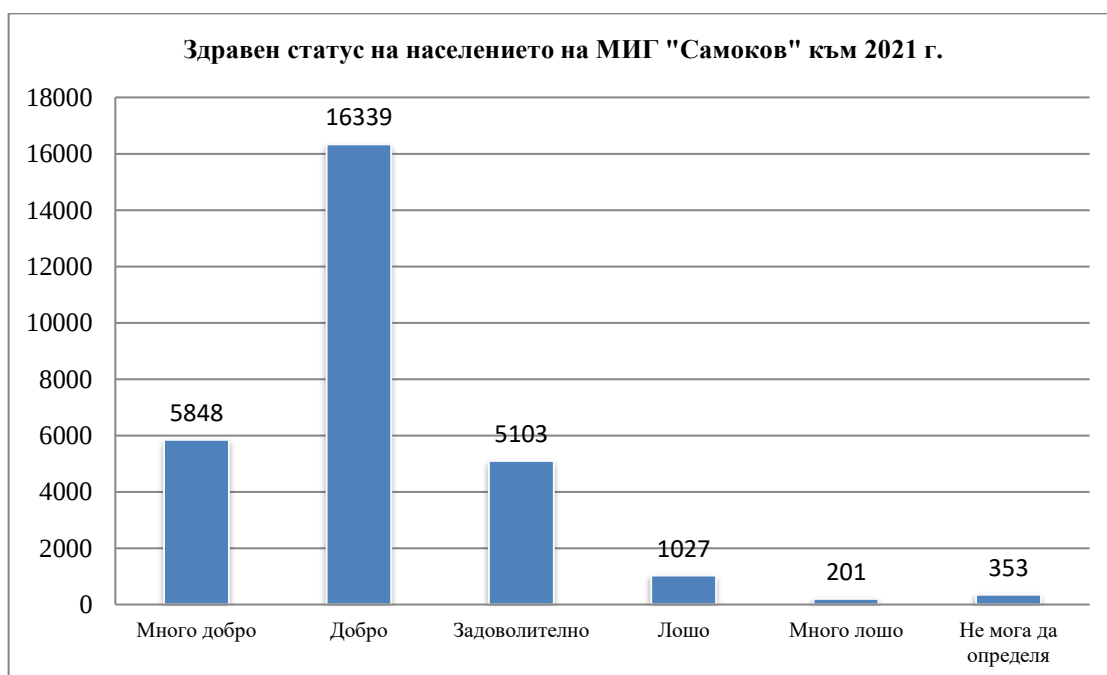
Здравеопазване

Както е известно, **човек в ежедневно си поведение търси здраве**, а не медицинска помощ. Последната има за цел да възстанови загубеното здраве. В този аспект следва да бъдат съобразени следващите основни фактори, които оказват влияние върху търсенето на медицинска помощ:

- с увеличаване на възрастта се намалява нивото на здравето на индивида. Хората се стараят да забавят този процес чрез увеличаване на търсенето и използването на медицинска помощ и разходите си за нея.

- търсенето на медицинска помощ нараства с повишаване на доходите на населението. Това произтича от обстоятелството, че колкото по-високо е възнаграждението на даден човек, толкова по-важно за него е увеличаването на дните, в които той е здрав или работоспособен. С това се обяснява правопрпорционалната зависимост между нарасналото възнаграждение и средствата похарчени за здравеопазване.

- предполага се, че нивото на образование има отрицателен ефект на търсенето на медицинска помощ. Това се обяснява с факта, че по-високо образованите хора в по-голяма степен се грижат за опазването и укрепването на своето и здравето на своите близки. Следователно те в по-малка степен купуват медицинска помощ. Образованите хора разбират по-добре ползата от доброто здраве. За тях наличието на здраве е критерии за високо качество на живот.

Съгласно данните на НСИ от преброяването на населението на страната през 2021 г. информация за здравния си статус са предоставили 84% от населението на територията.

Според изнесените данни 65% от населението определя здравния си статус като добър или много добър, други 15% го определят като задоволителен и само 4% го определят като лош или много лош.

Различните варианти на търсене на медицинска помощ се определят от група фактори, свързани от една страна с пациента, а от друга с лекуващия лекар. Търсенето на медицинска помощ от пациента е всъщност търсене на лечение и различните разновидности на това търсене са резултат от разновидностите на броя, вида и качеството на търсеното лечение. Това търсене обикновено се определя от пациента. Ролята на лекуващия лекар е допълнително да определи какво още е необходимо за осъществяване на лечебния процес.

По данни на НЗОК здравно обслужване и услуги на територията на община Самоков се осъществяват от 17 регистрирани практики на общопрактикуващи лекари, сключили договор с РЗОК. От тях 3 от от практиките са в селата Ярлово, Говедарци, Марица, една от здравните практики на гр. Самоков осигурява обслужване и на селата Райово и Белчин. Другите 19 села се лекуват чрез практики за първична медицинска помощ в общинския център.

Регистрирани са 60 специализирани медицински практики на територията на общината, от които 29 с договори със Здравна каса.

В доболничната специализирана помощ по договор с РЗОК работещи са педиатри - 6 бр., нефролози – 2 бр. (1 детски), хирурзи – 4 бр., ендокринолози – 2 бр., ортопеди – 2 бр., офталмолози – 2 бр., акушер-гинеколози – 2 бр., психиатри – 1 бр., лекари по кожни и венерически болести – 1 бр., гастроентеролози – 1 бр., невролози – 3 бр., белодробни лекари – 1 бр., кардиолози – 2 бр., специалисти по вътрешни болести – 1 бр.

Разнообразието от специалисти осигурява добро равнище на обезпеченост. И тук се наблюдава липса на млади лекари които да допълват структурата на здравната помощ. Поради факта, че някои от специалностите са с един специалист рискът от ненавременна медицинска помощ се засилва заради претовареност. Това разбира се е неблагоприятна тенденция за всички общини и области.

В здравната осигуреност се включват и 10 практики за високоспециализирани дейности, както и 4 лаборатории в общинския център.

В общината има 8 аптеки, като 7 от тях са в гр. Самоков и 1 бр. в к.к. Боровец. В селата няма аптеки, което води до необходимост част от осигуреността с медикаменти, особено за самотно живеещи възрастни хора, да се реализира чрез подкрепа в дома от социалните работници и дейности предоставяни в общината.

Налична е и една една денонощна аптека, която се намира в гр. Самоков. В същото време работещи са и 2 медицински центъра, като само единият има договор с РЗОК. Спешната помощ се извършва от 1 филиал на ЦСМП – Софийска област. Стоматологична помощ се осъществява в 40 практики по дентална медицина, от които 20 с договори със Здравна каса.

Една от тези практики е разположена и има филиал и в с. Говедарци, а всички останали са в общинския център.

На територията на община Самоков здравното обслужване е добре организирано. Гарантирана е първа долекарска помощ във всички населени места, както и в училищата и детските градини. Многопрофилна болница за активно лечение – МБАЛ Самоков ЕООД осигурява болничната помощ. Болницата се състои от 233 легла в т.ч. 5 легла - за диагностично изясняване до 24 часа и 13 легла - за продължително лечение и

реабилитация. В нея има 11 отделения с легла, 3 отделения без легла и 2 параклинични звена.

Болницата извършва дейности по 138 клинични пътеки, според НЗОК. За подобряване и възстановяване здравето на пациентите се грижат 57 лекари, 116 медицински специалисти и 111 друг персонал. Болницата е и акредитирана база за обучение на специализанти, със сертифицирани за обучители медицински специалисти.

Студенти по медицина и медицински специалисти от общината имат възможност да ползват базата на „МБАЛ-Самоков” – ЕООД за провеждането на своите летни студентски стажове.

Администрацията на болницата и служителите в нея развиват политика за работа с млади лекари – специализанти и стажанти.

Към момента МБАЛ – Самоков успява да поддържа добра финансова политика, включително по отношение на колективното договаряне на работната заплата. Министерство на здравеопазването е в добър диалог с лечебното заведение и заинтересованите страни относно формирането на възнагражденията.

Въпреки тези добри отношения като цяло все пак има обща неудовлетвореност на персонала от заплащането в здравния сектор. Този проблем обаче е съществен и в национален аспект и не е изолиран. Засега болничното заведение успява да се бори с трудностите които възникват в процеса на работа, но повишаване на доверието и адекватното заплащане на болничните услуги никога не са излишна.

Добре поддържани са здравните кабинети в детските градини и училищата, болницата е придобила нова линейка, Реализира се общинска стипендианска програма която да осигури медицински сестри и акушерки чрез общинска издръжка на обучението им и ангажимент за договор с общинската болница след това. Общината би могла да осигури жилища за лекари за лекари от други населени места, които биха се преместили, за да практикуват в града. Отделенията в болницата се обезпечават с апаратура и се ремонтират периодично.

Многопрофилна болница за активно лечение

Социални услуги

Социалните услуги играят ключова роля за активиране и развиване на потенциала възможностите на хора от уязвимите групи за включването им в обществения живот и за реализирането им в съответствие с индивидуалните им възможности. Водещ и съществен елемент на всяка социална услуга е социалната работа и формирането на социални умения

Според чл. 3 ал. 1 от Законът за социалните услуги (ЗСУ), който е в сила от 01.07.2020г., социалните услуги се дефинират като дейности за подкрепа на лицата за:

1. превенция и/или преодоляване на социалното изключване;
2. реализиране на права;
3. подобряване качеството на живот.

(2) Социалните услуги се основават на социална работа, индивидуален подход и индивидуална оценка на потребностите.

(3) (Нова - ДВ, бр. 71 от 2020 г.) Социалните услуги не са услуги по смисъла на Търговския закон.

В тази връзка се предоставя възможност социална работа да се извършва не само в местата, където се предоставят социални услуги, а и в друга среда – например в болници, училища, центрове за деца, които са в конфликт със закона и др. Допълнително в Законът, ясно е разписано и как ще бъде контролирано, качеството на предоставяните социални услуги.

Рисковите групи за които е необходимо да се предоставят социални услуги са подробно описани в редица стратегии и документи на община Самоков, като основно се идентифицират следните рискови фактори:

1. Ниските доходи на населението (ниски заплати, ниски пенсии), както и липсата на собственост и доходи за продължителен период за големи групи от хора;
2. Безработица и ограничен достъп до заетост;
3. Ниско образование (вкл. и неграмотност) и липса на професия и на професионална квалификация водят до неравностойна позиция на пазара на труда;
4. Структурата на семейството - пълно или непълно семейство, многодетни семейства, здравословни и образователни проблеми;
5. Откъснатостта от семейната среда и липсата на подкрепа от семейството - противообществени прояви и рискове, засягащи децата и лицата, настанени в специализирани институции;
6. Увреждане и/или сериозни здравословни проблеми на лицето или на член от семейството;
7. Принадлежността към уязвими етнически малцинства, които живеят в изолация в обособени квартали и махали;
8. Възрастта - концентрация на пенсионери и стари хора, живеещи в малките населени места;
9. Изолираност на населеното място с нарушена комуникация с общинския център.

Съгласно тези рискови фактори се идентифицират и следните рисковите групи, към които са насочени и следва да се развиват социалните услуги на територията на общината. Таки са:

- Деца в риск от изоставяне и настаняване в специализирани институции (фокус върху родителите и семействата на децата в риск), в това число деца в риск от изоставяне на ниво родилен дом - деца от 0 до 1 година; Деца в риск от отпадане от училище; в риск от изоставяне в ранна детска възраст; деца с увреждания, които се отглеждат в семейна среда, деца и младежи в резидентна грижа, младежи, навършили пълнолетие, напускащи резидентна грижа;

- Пълнолетни лица в риск заради тенденция към увеличаване броя на хората с увреждания на територията на община Самоков. Уязвими общности и лица в неравностойно положение като тук са включени етническите общности в неравностойно положение (предимно от ромски произход);

Възрастни: с увреждания в резидентни услуги, възрастни с увреждания в семейна среда, лица в пенсионна възраст в семейна среда и в резидентни услуги, непълнолетни майки;

- Безработни лица с ниско образование и доходи.

Тези рискови групи са описани и в предходната Стратегия за водено от общностите местно развитие (ВОМР) на МИГ „Самоков“, в която са предвидени определени приоритети и цели като са разписани и мерки с които да се подпомага процеса на социалната интеграция.

На територията на МИГ „Самоков“ се развиват както социални услуги в общността, така и резидентни социални услуги. Социалните услуги се предоставят на територията на цялата община, като голяма част са разположени в общинския център. Капацитетът за потребители на социалните услуги е устойчиво планиран и реализиран до 2020 година. Социалните услуги, развити до 2015/2016 година и действащи през периода след това нямат съществени изменения на възможност за приемане и обслужване на потребители, както и нямат промени в числеността на персонала (специалисти и общ персонал). За периода 2021–2027 г. остават действащи следните социални услуги:

- Център за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ), предназначен за деца и лица с увреждания. ЦСРИ е комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално- правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване.

Ползватели на услугата са деца и лица с физически, ментални увреждания, говорни недостатъци, изоставащи в развитието си, деца и лица с временни здравословни проблеми, които не са освидетелствани от ТЕЛК и РЕЛКК, но се нуждаят от специализираната помощ, която предлага ЦСРИ. Програмите и дейностите в ЦСРИ са съобразени както с нормативните изисквания и добрите социални практики, така и с потребностите на целевата група.

Въздействието на провежданите програми е позитивно. Персоналът е висококвалифициран, с необходимия опит за предоставяне на специализирани социални услуги.

- Център за социална рехабилитация и интеграция за деца и възрастни функционира като държавно делегирана дейност, която също ще остане устойчива като дейности и услуги през периода до 2027 г.

- Дневен център за деца с увреждания – една от новите социални услуги в общността за общината.

- Център за ранно детско развитие, проектна дейност, различни форми на външно финансиране – до 30.09.2023 г.

- На територията на МИГ „Самоков“ функционира Център за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) за деца. Държавната политика от 2000 г. активно насърчава процеса на деинституционализация.

- Център за обществена подкрепа, разкрит по ОПРЧР и от 01.10.2023 г. държавно делегирана дейност развива дейността си, като в него се предоставят различни видове услуги насочени към преодоляване на проблеми в ежедневието, социална подкрепа в дома на детето и семейството, в т.ч. мобилна работа, грижи за деца, индивидуална психологическа и социална работа, дейности, насочени към предотвратяване на отпадане на децата от училище и подкрепата им в процеса на социализация в училищната среда, организиране и формиране на ателиета за интерактивни занимания по интереси с повишаване на социалните им умения и равнопоставеното включване в социалния живот; обучение и подкрепа за родители, приемни родители и осиновители, както и осигуряване на спешен прием на деца или родители, които полагат грижи за детето в случай на кризисна ситуация.

- По Програма за храни и основно материално подпомагане 2021-2027 се реализира „Топъл обяд в Самоков“, като се предоставя топъл обяд на 170 потребители.

- На територията на община Самоков функционира Домашен социален патронаж с доставка на храна по домовете на 170 лица.

- По Закона за лична помощ и Наредба № РД 07-7 / 28.06.2019 г. за включване в механизма лична помощ, услуги се предоставят на 350 потребители.

На територията на МИГ „Самоков“ функционират два Дома за стари хора (ДСХ), като общия капацитет на ДСХ е както следва:

- ДСХ с отделение за лежачо болни гр. Самоков – 120 потребители;

- ДСХ в с. Ковачевци, общ.Самоков – 26 потребители.

Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Самоков е съобразена и с Националната стратегия за дългосрочна грижа. Община Самоков е старирала проект „Грижа в дома в община Самоков“, по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 г., с продължителност на проекта от 16.01.2023 г. до 16.03.2024 г.

Също така община Самоков е и в качеството си на доставчик на нова социална услуга „Асистенска подкрепа“, която се осъществява в изпълнение на закона за социалните услуги. Това е специализирана социална услуга включваща всекидневна почасова подкрепа в домашна среда на деца и лица с трайни увреждания и на лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване. Предоставя се от лице назначено на длъжност „Социален асистент“.

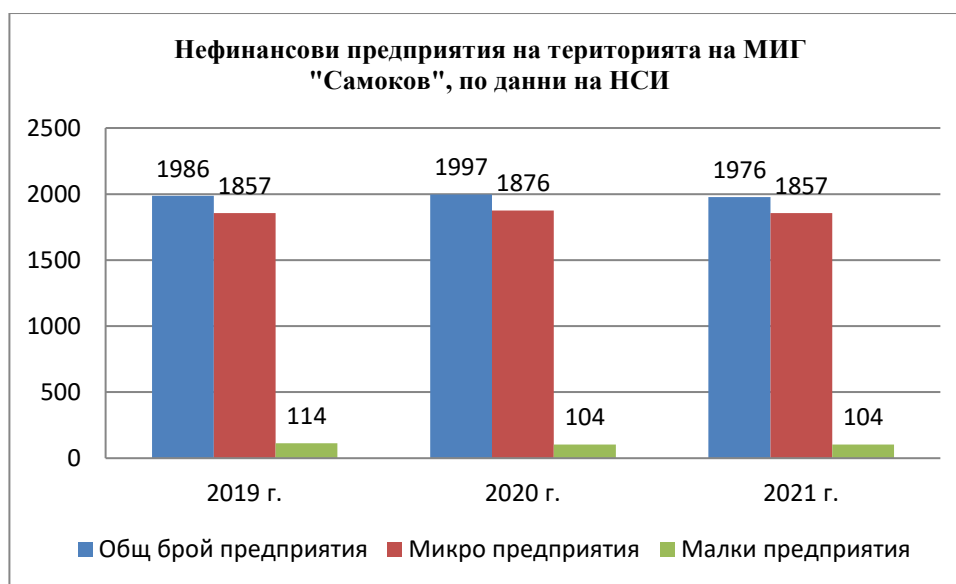
Община Самоков разполага и със собствено социално предприятие, което се финансира изцяло като местна дейност, без средства от проекти. В социалното предприятие са заети хора с увреждания. Изпълнява общински и собствени поръчки и възлагания.

В структурата на действащите социални услуги в община Самоков се осъществяват дейности за всички целеви групи от жителите на населените места в района. Общината

успява да планира развитието на социалните услуги и осигуряването на тяхното финансиране и устойчивост като държавно делегирана дейност след приключване на проектите или да дофинансира за следващ период чрез нови проектни дейности.

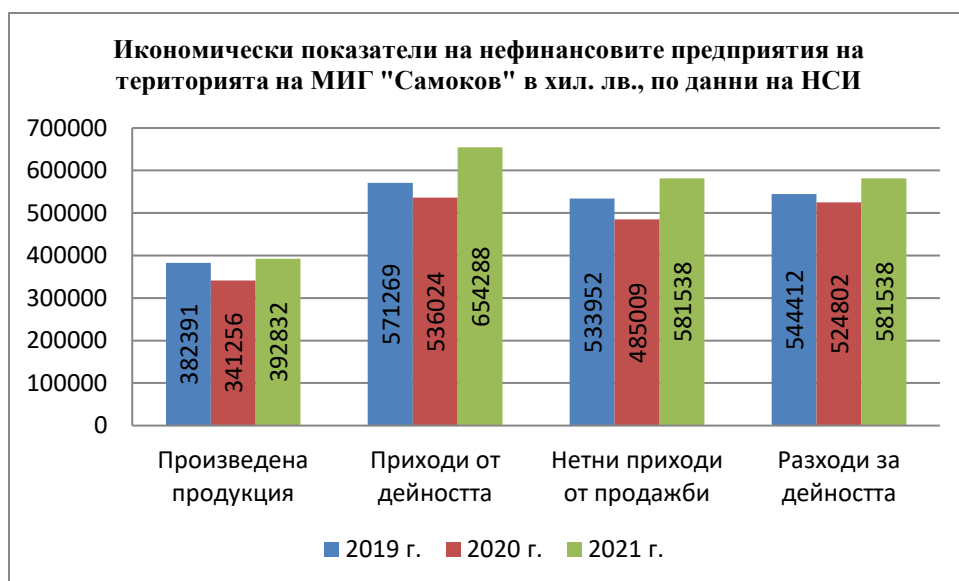
Икономически профил на територията на МИГ „Самоков“

Територията на МИГ „Самоков“ се характеризира с развита икономика в различни сектори. Основния вид нефинансови предприятия, които оперират в икономиката на територията на микро предприятията с до 9 работещи. Разпределението на нефинансовите предприятия по видове и години и представено на следващата фигура.

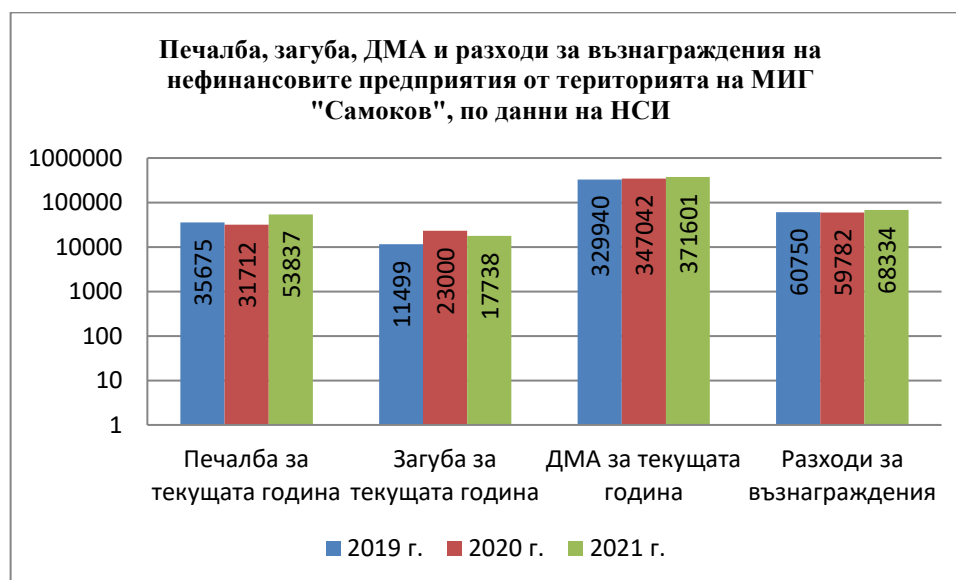

Микро предприятията са 94% от всички предприятия на територията на МИГ „Самоков“. Следващите по дял са малките предприятия, които са 4% от всички предприятия на територията на МИГ.

За периода 2019 – 2022 г. се наблюдава съвсем незначително намаление в броя на предприятията на територията на МИГ, което е от около 1%. При микропредприятията се забелязва запазване на броя, докато при малките предприятия има намаление с 9% за разглеждания период.

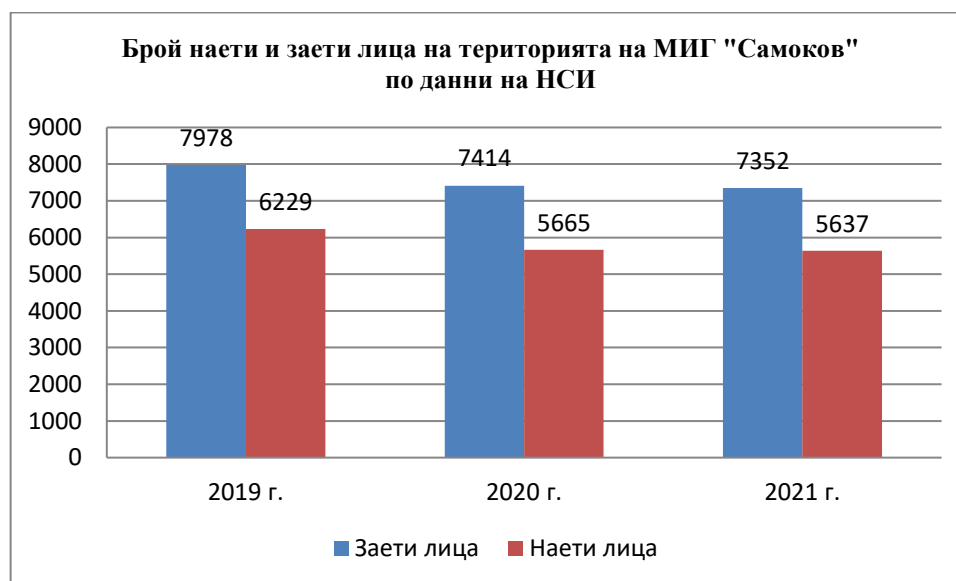

За разглеждания период от 2019 – 2020 г. е характерно намаление на показателите през 2020 г. спрямо нивата от 2019 г. и последващото им увеличение през 2021 г. – и спрямо 2020 г., и спрямо 2019 г. Това намаление през 2020 г. се дължи основно на епидемичната обстановка и кризата с Ковид 19. От представените данни се вижда покачване на стойността на произведената на територията продукция, което на основа на разглеждания период е в от около 3%. Значително по-голямо е увеличението на приходите от дейността, които се повишават с 15% за 3 години. Нетните приходи от продажби нарастват с 9%, а разходите за дейността – със 7%.

По отношение на печалбите и загубите на нефинансовите предприятия за периода 2019 – 2021 г. се забелязва относително сходно увеличение – със съответно 51% и 54%. Стойността на печалбата е около три пъти колкото тази на загубата, което говори за позитивно развитие на икономиката.

Увеличението при ДМА и при разходите за възнаграждения е съответно с 13% и 12%.

За периода 2019 – 2021 г. в нефинансовите предприятия на територията на МИГ „Самоков“ се наблюдава намаление в броя на зетите и наетите лица – съответно с 8% и 10%. Това е в следствие общото намаление на населението и по-специално на това в трудоспособна възраст. Това е индикация за негативна тенденция, която следва да се вземе предвид като се предприемат мерки за нейното неутрализиране.

Важно и съществено място в отрасловата структура за развитието на местната икономика има **търговията**, следвана от **туризма** и съпътстващите го хотелиерски и ресторантьорски дейности, следващо място се заема от промишленото производство. Голяма част от предприятията са малки или т.нар. микропредприятия, като броят на поголемите значително намалява.

Основните икономически дейности на територията на община Самоков, като брой и като стойност на произведения продукт, са концентрирани в град Самоков и к.к. Боровец.

Най-голям брой икономически субекти са ангажирани с дейност в областта на търговията, следвани от хотелиерство и ресторантьорство и строителство. Най-голям е броят на наетите работници свързани с управлението на хотели и инфраструктурата в к.к. Боровец, както и промишлените и инфраструктурни предприятия като „Главболгарстрой“ ЕАД (заето с проектиране, строителство и строително-монтажни работи в областта на гражданското и инфраструктурното строителство, изграждане и предаване на обекти под „ключ“, инженерингова и търговска дейност по основния предмет на дейност в страната и чужбина), „Бекастрой“ ЕАД (заети с благоустройствено строителство; зимно почистване; поддържане на зелени площи, паркинги и спортни съоръжения; управление на градски отпадъци; строителство, поддържане, ремонт и модернизация на пътища и пътни съоръжения, градски и общински комуникации и инфраструктура), „Самел-90“ АД (чиято дейност е производство на осветителни тела със светодиоди и захранвания за тях, цифрови информационни цветни светодиодни дисплеи, компоненти за кабелни ТВ мрежи, феритни,

пиезокерамични, стеатитови, метални, пластмасови и гумени изделия, галванични и лакопокрития, инструментална екипировка), „Пластимо” АД (проектиране, производство и монтаж на сглобяеми сгради от сандвич-панели и други), „Василев и Тодоров” ООД / производство на картофи/, „Самоков Инвест” ООД / производство на пелети/ и др.

Голям брой са хората заети и в публичната сфера, основно в системите на образованието и здравеопазването (МБАЛ Самоков АД).

В сектор „Търговия“ за 2019 са ангажирани 655 икономически субекта, съотношението с общия брой е около 30%. Значителен е дялът на произведена продукция в сферата на преработващата промишленост е най-висок спрямо останалите секторите в общината за 2019, като възлиза на 88 756 хил. лв., на второ място е сектор „Строителство“ с 61 940 хил. лв., а след него се подрежда сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ с 54 692 хил. лв., като тези сектори образуват около 50% от общия дял на общината.

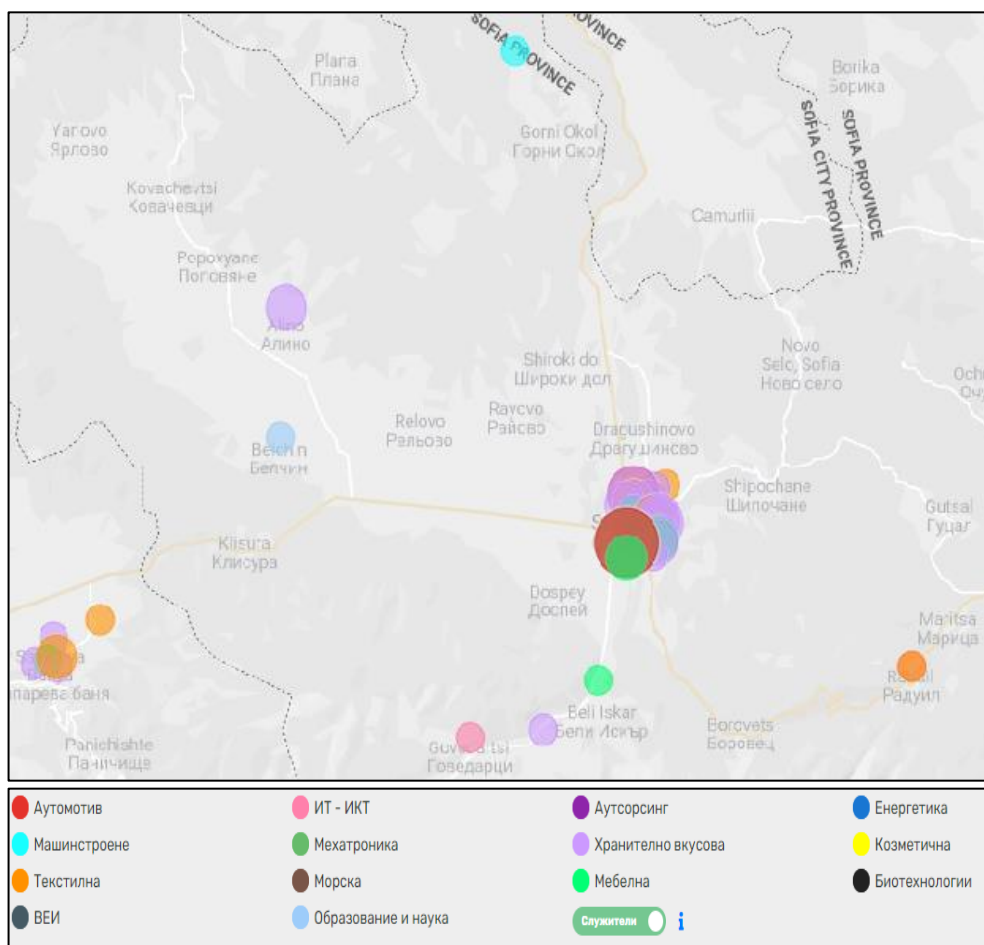
Водещите отрасли в икономическото развитие на общината, според показателите на приходите от дейността за 2019 г. са търговия, преработваща промишленост и туризъм, а с най-нисък дял са образование, създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения и професионални дейности и научни изследвания и др.

През 2019, вторичният сектор (промишленост и строителство) е представен от 299 икономически субекта, в които са заети 12 337 души, равняващи се на 28,9% от общия брой на заетите лица на територията на общината. Сравнение с данните от 2012 год. от анализа в ИПВГР има ръст с 0,9%, което за 7 години е твърде малък ръст за един от водещите сектори.

От данните на НСИ строителството е с най-висок дял в сектора, като в него функционират 178 икономически субекта, което показва че спрямо 2012 г. (129 бр.) има ръст с 43 предприятия или 30%, и е с 815 заети лица, като се забелязва ръст около 30% спрямо 2012 г., които са били 639, следван от преработващата промишлена дейност с 121 икономически субекта с 1 462 заети лица. Статистическите данни по показатели за 2019 год. определят третичният сектор, (търговия и услуги) като доминиращ в икономиката на общината. В него функционират 1 418 за 2019 г. като се забелязва увеличаване с 27 предприятия, спрямо за 2012 г. (1 391) икономически субекта, които формират трудова заетост от 12 021 души за 2019 г., което е с над 50% повече от 2012 г. са 5087 души. С най-висок дял в сектора по брой предприятия е търговията – 655 броя, следван от хотелиерство и ресторантьорство – 279 броя и транспорт, складиране и пощи – 112 броя. Те съответно формират заетост от 944, 2 296 и 344 души. В сравнение с 2012 год., броят на икономическите субекти се запазва устойчив, като се наблюдава положителна тенденция към нарастване на броя на заетите в сектора, като в сектор хотелиерство и ресторантьорството е най-значително около 30% (577 нови заети лица), докато в сектор търговия се забелязва спад с 829 бр. или това е с около 50% спрямо 2012 г. В първичния сектор (селско, горско и рибно стопанство) се наблюдава темп на нарастване на броя на икономическите субекти, като през 2019 год. те са 127 на брой, а през 2012 год. техният брой е 96, което за 7 години са се разкрили още 31 нови предприятия. В същото време, броят на заетите лица се увеличават от 283 през 2012 год., на 498 през 2019 г., като тук се отбелязва

драстичен ръст на нови места и ефективно усвояване на средствата от европейските проекти от двата програмни периода до сега.

Основата на всяка икономика са малките и средни предприятия (МСП), които са източник на бърз икономически растеж. У нас, както и в Европейския съюз са регистрирани над 20 млн. МСП, като това е над 99% от общия брой на предприятията. От тях 89,6% са микропредприятия (до 9 човека персонал). В малките предприятия заетите са с 30% повече от тези в микропредприятията и 2 пъти повече от средните предприятия. В този контекст, икономическият облик на община Самоков го дават малките предприятия, които представляват висок процент от всички регистрирани предприятия. Анализът показва, че наред с мястото, което имат малките предприятия, те са определящи икономическата структура и производствената специализация и са фундамента на икономиката в общината.

Местоположение на предприятията на територията на МИГ „Самоков“ по населени места

В общината има 28 населени места, описани подробно в началното описание на ПИРО. В машиностроенето има едно предприятие което се намира в с. Долни окол, което се занимава с производството на хидравлични помпи, хидравлични пневматични двигатели. Към днешна дата предприятието “МЕТАЛ ТРЕЙД“ ООД работи на загуба, като приходи към момента са в размер на -11,000 лв.

В село Алено се намира фирма „НВН- БИЛКИ ЗА КРАСОТА И ЗДРАВЕ“ ООД, която представлява хранително-вкусовия сектор, където работят 11 служителя, като

приходите на фирмата са 493,000 лв. към момента на подготовката на ПИРО. В същото населено място се намира фирмата „ЕЪР СИТИС“ ООД, която се занимава с професионално обучение след средното образование. Тази фирма има за цел да доразвие потенциала на местното население и да го усъвършенства за нуждите на бизнеса. Такива предприятия в сектора на „Образование и наука“ са дефицит в страната, но са изключително важни за нуждите за развитие на малките населени места.

Като положителен може да се отчете развитието на ИТ-ИКТ сектора на територията на МИГ „Самоков“, като на този етап съществуват няколко микрофирми. В динамично развиващия се свят на дигитализация, това е предпоставка за стимулиране на подобни фирми, които да обучават и специализират нови кадри.

В село Говедарци се намира фирма „АДВЪРТАЙЗ КОНСУЛТ“ ЕООД, която е в сектор ИТ–ИКТ, с 5 служителя. Дейностите, с които се занимава фирмата са в областта на информационните технологии, компанията има приходи 187 000 лв. към момента, което показва че фирмата работи ефективно в района. Компаниите в тази сфера, най-бързо се приспособиха към Ковид–ситуацията, която промени вижданията за условия на работа на техните служители. Поради фактът, че по-голямата част от компаниите не възнамеряват да се връщат в офис сградите, дори ги освобождават, за да спестят разходи. В този ред на мисли такива местности, като село Говедарци и други подобни планински села, станаха предпочитани за работни условия в тази сфера.

В този сектор има и друга фирма, която се намира в село Радуил. Тя е доста малка има един служител и основната ѝ дейност е други информационни услуги, неклассифицирани другаде. Фирмата „ЕВРОМЕТАЛ ТРЕЙДИНГ“ ООД има нетни приходи 25 000 лв. към момента.

Друга фирма в района в хранително-вкусовия сектор е „Абово7“ ЕООД, която се намира в село Мала Църква. Нейната сфера на дейност е в производството на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия, има 4-ма служителя, приходите са твърде малки едва 8 000 лв. към последни данни от картата на българската икономика в реално време.

В село Бели Искър се намира фирма „АРК ДИЗАЙН МЕБЕЛ“ ЕООД, която е в мебелния сектор. Основната дейност е в производство на мебели, като персоналът ѝ е 4 служителя. Приходите към момента са 63 000 лв., което показва че фирмата работи ефективно за мащабите си. Районът е облагоустроен и благоприятен за този сектор и може да се планира разширяване на компанията или инвестиции в други населени места на община Самоков.

Територията на МИГ „Самоков“ може да се похвали с три туристически центъра, които са Боровец, Мальовица и Белчин баня. През последните години туризма и търговията се утвърждават в основни сектори на икономиката на територията на МИГ „Самоков“. Една от най-големите фирми, които инвестират е „Бороспорт“, които през последните години направиха Боровец в най-добрия ски курорт в България. Тяхната цел е да разширят съоръженията, да подобрят инфраструктура, с което да трансформират зимният туризъм в целогодишен. Друга планирана голяма инвестиция е изграждането на голям голф комплекс в с. Горни окол, което има за цел да ги превърне в четвъртия туристически център на територията на МИГ. По този начин концентрацията няма да е само върху Боровец, който е основен туристически център. Тази инвестиция ще има за цел да засили разнообразието и

качеството в общината, с което и ще се очакват повишаване на посещаемостта на туристи през цялата година.

На територията на МИГ „Самоков“ работят представители на хранително-вкусовата промишленост – цехове за производство на хляб и хлебни изделия; сладкарски цехове; цехове за безалкохолни напитки, сладолед и други. Примери за такива фирми са:

- „АНРО 73“ ООД, която разполага с 14 служителя и основната ѝ дейност е в преработка и консервиране на картофи. Картофите са основен поминък в региона. Приходите към момента са над 330 000 лв., с което показва, че тази дейност е ефективна и дава предпоставка за развитие.

- ЕТ „ДЕЛКА КИЧЕВА“, която е микро-предприятие с 4-ма служители, основната ѝ дейност е в производството на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия.

- „ЛИМ-ВКУСНИ ЗАКУСКИ“ ООД е също микро предприятие, което разполага с 3-ма служителя, основната му дейност е производство на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия. Приходите са над 7 000 лв., което е доста под средните норми за общината.

- „Би Си Си“ ЕООД, която попада в малките предприятия с 10-ма служителя, основната ѝ дейност е производство на сухари, бисквити и сухи сладкарски изделия. Приходите към момента са над 700 000 лв., което прави фирмата една от устойчивите и перспективни фирми в бранша.

- „ЗАХАРНО ПЕТЛЕ-САМОКОВ“ ООД, която разполага с 19 служителя, основната им дейност е производство на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия. По официалната статистика към м. ноември 2021 г., приходите на фирмата са 256 000 лв.

- ЕТ „НАЧКО ПЕТРОВ“ в малките предприятия на града, като разполага със 7 служителя, основната ѝ дейност е също в сферата на производство на хлебни и пресни сладкарски изделия. Фирмените приходи са над 100 000 лв., над средните стойности за общината.

- „СИТИ ХЛЯБ“ ЕООД е най-голямата фирма на територията на МИГ в този сектор, като за нея работят 37 служителя, основната ѝ дейност е в производството на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия. Приходите са над 1 300 000 лв., която я прави от една от най-устойчивите и перспективни в сектора.

- „ПАНАЦЕЯ-Ж МАНГАЛДЖИЕВИ И СИЕ“ СД е фирма, която също попада към микропредприятията, разполага с 3-ма служителя, като сферата ѝ на дейност е в производство на други хранителни продукти, некласифицирани другаде. Приходите са доста ниски, под средните стойности на територията на МИГ.

- „ПЕПИНО 7“ ЕООД е фирма, която също е в ранга на микропредприятие, има 2-ма служителя, като основната ѝ дейност е в производството на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия. Приходите на фирмата са 16 000 лв., което е около средната стойност на фирмите от територията на МИГ.

- „ТИТАН СЕРВИЗ“ ЕООД разполага с 12 служителя, като сферата на дейност е в преработка и консервиране на картофи. Приходите са над 230 000 лв., което е доста над средните стойности за територията на МИГ.

- „Т енд Г“ ЕООД има 10 служителя, като основната ѝ дейност е производство на месни продукти, без готови ястия. Приходите на фирмите надхвърлят 1 000 000 лв., което я прави една от най-устойчивите и ефективни на територията на МИГ.

- ЕТ „ЕМИЛ МИЛАНОВ“ също е в сферата на производство на месни продукти, без готови ястия, като разполага с 16 служителя. Приходите ѝ са около 1 000 000 лв., което също я поставя сред устойчивите и ефективни фирми на територията на МИГ.

- ЕТ „МАРИЯ СТЕФАНОВА“ е една от най-големите на територията на МИГ в този сектор с 44 служителя, основната ѝ сфера на дейност е производство на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия. Приходите на фирмата са около 1 000 000 лв. към момента, което показва ефективността и устойчивостта на фирмата.

- „САНКИЙСКИ“ ЕООД е микропредприятие с 4-ма служителя, основната му дейност е в производство на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия. Приходите на фирмата са 48 000 лв., като това е доста над средните стойности на територията на МИГ.

С голям дял на територията на МИГ са дървопреработващите предприятия за профилирана дървесина, които произвеждат греди, дюшеме, ламперия и други видове продукти от профилиран и непрофилиран дървесен материал. Добре са застъпени и двата вида мебелно производство: занаятчийското и серийното. Мебели от дървесина и ПДЧ се произвеждат не само за вътрешния пазар, но и за износ. На територията на МИГ са установени общо 5, които се занимават с производството на мебели, както следва:

- Фирма „ТРАНСТЕХ“ ООД е една от най-големите в общината от този бранш. Тя е разполага с 26 служителя, като основната ѝ дейност е в производството на мебели. Приходите са над 1 200 000 лв., което показва устойчивост и ефективност на фирмата и че е от водещите на територията на МИГ.

- „ИДЕЯ-СТУДИО 82“ ЕООД е малка фирма с 11 служителя, като основната ѝ сфера е в производството на мебели. Приходите на фирмата са над 180 000 лв., което е доста над средните стойности на територията на МИГ.

- ЕТ „ИВАНКА КОЦОВА“ е микропредприятие с 2-ма служители, като основната ѝ дейност също е в производството на мебели.

- „ПОПОВИ-ЕР“ ООД е друго микропредприятие, което разполага с 3-ма служители, основната ѝ сфера на дейност е производство на мебели. Приходите на фирмата са около 60 000 лв., което е доста над средните стойности на територията на МИГ.

Текстилната промишленост е развита също доста добре има 7 фирми, които се намират в района на общината. Районът е известен с изработката на изделия от текстил и производство на облекла, традиционни производства за територията на МИГ.

- „Рилски лен“ АД е най-голямата фирма в този бранш с 32 служителя, като основната ѝ сфера на дейност е производство на тъкани. Приходите на голямото предприятие е над 460 000 лв., което е над средните стойностите на територията на МИГ, индикатор за устойчивост и сигурност в сектора.

- „ДАНЕВ и КО“ ЕООД е следващата по големина в бранша с 10 служителя, като основната ѝ сфера на дейност е производство на горно облекло, без работно. Приходите на фирмата са около 50 000 лв., което е малко над средните стойности за територията на МИГ в този сектор.

- „СИЛВЪР И РЕЙНБОУ“ ООД е малко предприятие в този бранш, разполагащо с 6-ма служителя, като основната ѝ сфера на дейност е производство на класически плетива (машинно или ръчно плетене). Приходите на фирмата са над 130 000 лв., което е много над средните стойности за територията на МИГ, което доказва, че фирмата е ефективна и устойчива през годините.

- „ГЕОРГ ТЕКС“ ЕООД малко предприятие в бранша разполагаща с 5-ма служителя, като основната сфера на дейност е производството на конфекционни текстилни изделия, без облекло. Приходите на фирмата са над 90 000 лв., което за такъв ранг предприятие е около средните стойности на територията на МИГ.

- „СИБЕЛ ЕООД“ е микропредприятие, разполагащо с 3-ма служители, основната му сфера на дейност е в производството на бельо. Приходите на фирмата са над 600 000 лв., което е много над средните стойности за територията на МИГ и показва, че е фирмата е много ефективна, устойчива и перспективна.

- ЕТ „ИВАНКА БОНЧЕВА – ИВМАРИ“ и „СИЛВЪР ДЕЙ-ГА“ ЕООД, тяхната основна дейност е в производството на облекла. Приходите им са доста под средните стойности за територията на МИГ.

В ИТ-ИКТ сектора на територията на МИГ работят 4 фирми, както следва:.

- „МУЛТИМЕДИЯ АПЛИКЕЙШЪН ГРУП“ ЕООД е малко предприятие, но е най-голямото на територията на МИГ от този бранш, разполага със 7 служителя, като основната сфера му дейност е в други дейности в областта на информационните технологии. Приходите са над 150 000лв., което за района е над средните стойности.

- Другите фирми са микропредприятия: „УЕБ ПЪБЛИШИНГ ЕООД“, „САМСОФТ ЕООД“ и „Ай Ти Ти Ей“ ЕООД, като те са активни в сфера на други дейности в областта на информационните технологии. Приходите им са минимални, под средните стойности за територията на МИГ.

Други две големи фирми, както по брой служители, така и приходи са:

- „САМЕЛ-90“ АД е голямо предприятие с 459 служители, като основната му сфера на дейност е производство на въоръжение и муниции. Приходите са над 40 000 000 лв., което прави дейността на фирмата фундаментална за икономическото развитие на територията на МИГ.

- „ПЛАСТИМО“ АД, която също е голямо предприятие, разполагащо с 66-ма служителя, като нейната основна сфера на действие е производството на опаковки от пластмаса. Приходите на фирмата са над 5 000 000 лв., което прави фирмата важна за икономическото развитие на територията на МИГ.

Основен дял на икономиката на територията на местна инициативна група „Самоков“ е **туризмът** и съпътстващите го хотелиерски и ресторантьорски дейности. Един от най-извесните планински курорти в страната е комплекса Боровец, чиято известност е и международна. Заради развитието на туризма браншът **“Хотелиерство и ресторантьорство”** е един от най-динамично развиващите се отрасли на икономиката по отношение на заетостта, следван от „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети”.

Разнообразието от видовете спортове като зимен, летен, еко, селски, културно-исторически, спа и уелнес, конферентен и спортен туризъм са сериозна предпоставка за развитието на района на МИГ „Самоков“.

Отличните екологични характеристики на района, разнообразието на релефа, наличието на качествени водни ресурси и добрите природни дадености както и благоприятните климатични условия способстват за повишаване на популярността и развитието на общината в положителна посока.

Възможностите за развитие на туризма са свързани с интегрирания и с диверсифицирания туризъм.

Интегрираният туризъм се стреми към целесъобразно развитие на туризма, основащо се на балансирано развитие на всички останали отрасли на икономиката в унисон с природата и селското стопанство. Този тип туризъм обединява интензивното и екстензивно използване на ресурсите, а също така и взаимодействието между местното население и гостите през цялата година.

Диферсифицирането на туризма чрез повишаване на спа и културно-историческия туризъм ще осигури целогодишна заетост в сектора и преките икономически ползи за общината ще са свързани на първо място с със създаването на нови работни места, а това е от особена важност за преодоляване на безработицата в малки или труднодостъпни населени места.

Друг ефект от развитието на различните видове туризъм в общината ще е по широкото географско разпространение на продукта. Съчетанието на планина-спа, спа-културноисторически маршрути ще развият и налагат МИГ „Самоков“ като целогодишна туристическа дестинация.

Пълноценното използване на зимната инфраструктура, включително и през лятото допълнително създава перспективи за развитие. Комбинирането на селско стопанство и туризъм във вида на селски туризъм води до запазването на планинските региони като привлекателно място за живот и бизнес. Чудесно би било да се развиват нови алтернативни форми туризъм, които да бъдат насочени към опазване на околната среда, грижа за природата и покачване стандарта на живот на местното население, което да доведе до устойчивост.

Интегрираното развитие чрез развитието на нови алтернативни форми на селския и екотуризма ще допринесат за преодоляване на сезонността в използването на базата. За правилно използване на туристическите ресурси и тяхното комбинирано развитие на територията на МИГ „Самоков“ е задължително да бъдат взети под внимание тенденциите които се отнасят до туристическото поведение на потребителите през различните сезони на престои, такива могат да бъдат: интересен „туристически продукт“ който да съчетава стандартната услуга със специфичен продукт – спорт, музика, култура и др., много туристи се интересуват от допълнителни програми, освен от основният продукт който се предлага и др..

На лице са благоприятни условия за съчетаване на профилактични и лечебни дейности с други атракции. Активната заетост на зимният курорт Боровец, който се намира в пределите на Национален парк „Рила“ е сезонна, като предимство има зимният сезон. Тогава заетостта на легловия фонд е около 65-70 %, когато се посещава и от много туристи от други държави, които са около 30%. Обслужващата инфраструктура се състои от 24 ски

писти с обща дължина 58 км., а комплекс Мальовица разполага с 2 писти, а с. Говедарци 1 писта. Приятният климат през лятото създава добри възможности за развитие заради красивите гори в Рила планина и прохладният въздух.

Община Самоков участва активно в управлението на туристическите дейности чрез предприятието „Маркетинг, туризъм и туристически дейности“. В неговите активи е включен общинския хотел - „Арена“. Той представлява част от сградния комплекс на спортната зала „Арена Самоков“ и това създава възможности на различни спортни организации да го използват като място за подготвителни лагери на своите членове. Допълнително там се организират и различни по вид мероприятия, семинари, състезания, турнири, кръгове и срещи от европейски и световни първенства.

Изградените ловни стопанства създават допълнителни възможности за диверсификация на туристическите продукти. Създаденият активен туристически информационен център спомага за благоприятното развиване на туризма, като предоставя туристическа информация на гостите на гр. Самоков и района и поддържа интернет страница за туризма на територията на общината.

Допълнително именно през него се популяризират нови туристически маршрути, организират се туристически изложения, превъжда се активен маркетинг и реклама на туристическите обекти чрез отпечатване на дипляни, брошури, карти, пътеводители. Информационният център предоставя разписания на транспортните средства до различните интересни обекти, както и осигурява платени екскурзоводски услуги.

Създаденото преди около 20 години Сдружение за екотуризъм основно се съсредоточава в опазване, поддържане и възстановяване на природните ресурси и в създаване на възможност за заетост на местното население в дейности, свързани с развитието на екологичен селски туризъм. В него членуват представители и собственици на хотели от град Самоков и от селата Маджаре, Говедарци, Бели Искър, Мала Църква членуват още – планински водачи, ездитни клубове, транспортни фирми.

Сдружението се подкрепя още от занаятчиите, работещи в град Самоков и имащи собствено сдружение. Дейността на хората от тези сдружения се обединява от общите сremeжи и желание да се развива общината.

В сдружението членуват:

КЪЩА „ГОРСКИ КЪТ“ – с. Мала църква;

КЪЩА „РОЗИ“ – с. Бели Искър;

КЪЩА „БРАТЯ ДЖАМБАЗКИ“ – с. Говедарци;

КЪЩА ИВАН – с. Маджаре;

КЪЩА „ОРЛОВИ СКАЛИ“ – с. Бели Искър;

ХОТЕЛ „ЗОДИАК“ – гр. Самоков;

ЕЗДИТЕН КЛУБ „КОНЯРСКИ“ – с. Бели Искър;

„ИСКАРТУР“ – ПЛАНИНСКИ ВОДАЧ – с. Говедарци;

“КИРИЛ РУНТОВ” – ТРАНСПОРТНА ФИРМА – гр. Самоков.

На принципа на доброволното сдружаване на собственици на къщи в село Бели Искър е създадено местно туристическо сдружение с. Бели Искър. Те отдават изградената база за целите на екологичния селски туризъм. Къщите са оформени като малки интересни хотелчета с всички удобства за една чудесна ваканция в планината.

Отличителни и интересни места за посещение от туристи на територията на МИГ „Самоков“ са и: най-високият връх на Балканите - Връх Мусала, Лесопарк „Ридо“ – освен природен парк, „Ридо“ е мястото, на което в днешни времена се провеждат и състезания по мотокрос, най-старият планински курорт на Балканите, к.к. „Боровец“ , който е създаден като комплекс за летуване (летовище) и добил международна слава като скицентър, Връх „Мальовица“, Митрополитската църква, Бельова църква - късносредновековен паметник са също притегателни и отличителни места в района на МИГ „Самоков“. Една от най-старите джамии запазена до днес е Байракли джамия в гр. Самоков.

Хижите на територията на МИГ „Самоков“ привличат непрекъснат поток от туристи и любители на високопланинския туризъм и спорт. Хижа „Шумнатица“ е близо до к.к. Боровец и се намира на надморска височина от 1300 м. Хижа „Мечит“ е разположена на 1670 м надморска височина, а Хижа „Заврачица“ е на 2178 м., хижа „Чакър Войвода“ е на 1950 м, а Хижа „Вада“ е на пътя за Седемте Рилски Езера /2196 м/.

Възможности за развитие на различни форми на туризъм предлагат и другите курортни зони в общината – комплекс “Мальовица”, района на с. Говедарци, с. Мала Църква, с. Бели Искър, които са включени в туристическа локализация “Самоков – Боровец – Бели Искър”.

По този начин има едно балансирано развитие на туризма, запазване на екологичното равновесие и ангажираност на месното население в туристическия процес.

Най-активният зимен сезон е през месеците декември, януари, февруари и март, а летният е през месеците юли, август и септември. За да се балансира развитието на туризма усилията е хубаво да бъдат насочени и върху останалите месеци в годината. Посещенията в района се опосредстват и от съществуващите вилни зони. Те предоставят условия за целогодишна почивка.

За създаване на регионални туристически дестинации от важно значение е и сътрудничество със съседни общини, като за тази цел е създадена „Концепция за развитие на регионален туристически продукт за туристическия район Самоков – Сапарева Баня – Долна Баня”, както и в процес на осъществяване е проект: „Подкрепа за развитие на регионален маркетинг на туристическа дестинация Самоков – Долна баня – Сапарева баня” финансиран по Оперативна програма „Регионално развитие”.

Добре би било да бъдат предприети действия за изграждане на инфраструктура за подобряване на достъпността до културно – туристическия обект крепостта „Цари Мали Град”, тъй като от нейното откриване през лятото на 2013 г. тя е посетена и разгледана от повече от 250 хиляди туристи.

На територията на МИГ съществува приблизително добра икономическа активност. Близко 1/5 от предприятията на София област са регистрирани в община Самоков. Икономическата активност е предимно съсредоточена в гр. Самоков, който е общинският административен център. Водещият сектор в общината е този на услугите, като с превес са икономическите дейности „търговия“, „хотелиерство и ресторантьорство“.

Заради запазената екологична характеристика на околната среда и бързото развитие на пазарите в страната и ЕС има добра възможност за развитие на био земеделие и животновъдство. Доброто общо състояние и стопанисване на горския фонд предоставя възможности за устойчиво развитие в преработващата промишленост.

Системата от планинските и туристически обекти е добре развита и обхваща пълноценно туристическите маршрути.

На територията на общината преобладаващ е броят на микро предприятия, които в по-малка степен създават трайна заетост като са и по - уязвими от гледна точка на продължителност на жизнения им цикъл.

Голямата раздробеност на поземления фонд възпрепятства създаването на големи работещи стопанства и ограничава интереса за инвестиции в аграрния сектор. Системата от хидромелиоративни съоръжения не е достатъчно развита, а това от своя страна намалява ефективността на селското стопанство.

Към настоящият момент алтернативните форми на туризъм не са много добре развити, както и инфраструктурата, която е насочена към формиране на културно – туристически дестинации и развитие на културно – познавателния туризъм. Все още не е достатъчно популяризирано културно – историческото наследство в община Самоков.

Транспортна инфраструктура

Инфраструктурното развитие, достъпността и свързаността на МИГ „Самоков“ се обуславят от географското местоположение на община Самоков, обхващаща територията на самоковската котловина и разположена между планините Рила, Плана, Витоша и Ихтиманска средна гора.

Както беше споменато по-горе голямата концентрация на хора е в гр. Самоков, където живеят преобладаващият брой от населението. Градът представлява важно ядро на селищната мрежа, което освен от селата се допълва и от селищни образувания с възстановителни туристически функции.

Такива са курортният комплекс Боровец, планинския комплекс „Малцовица“ и Белчински минерални бани. Община Самоков е на второстепенната ос на развитие Кюстендил – Дупница – Самоков – Ихтиман, което дава предимство на гр. Самоков при провеждане на националната политика за пространствено развитие свързана с достъпността и свързаността на районите и градските центрове, т.с. тя не попада в основните

урбанизирани оси на развитие, свързани с транспортни напървления от трансевропейската транспортна мрежа и на транспортните мрежи от Европейско значение.

Транспортната инфраструктура е от съществено значение за устройственото развитие на териториите. Общината е много добре разположена спрямо два от Общоевропейските транспортни коридори, минаващи през страната. Единият е коридор №8, АМ тракия и ж.п. линия София-Пловдив-Свиленград, които осигурява достъпа до общината от източна посока. Другия коридор е №4, АМ Струма и ж.п. линия София-Солун, които осигурява връзка с общината от западна посока.

Второкласен път II -82 "София-Самоков-Боровец-Костенец" осигурява достъп от София и международното летище до Самоков и курорта Боровец, а друг възможен достъп до София е по третокласен път III – 181 „София-Бистица-Железница-Алино“. Второкласния път II – 62 „Самоков-Дупница-Кюстендил“ осигурява връзките със съседните общини Дупница и Кюстендил. Гореспоменатият път II-82 „София-Самоков-Боровец-Костенец“ всяка година е подложен на различни типове ремонти заради сложните технически параметри на големи части от трасето и незадоволително състояние на асфалтовата му настилка.

По-голямата част от пътищата са от второкласен и третокласен тип, а дължината на пътната мрежа на територията на общината е 236,6 км.

Трасетата на общинската пътна мрежа, която е с дължина 130 км. осигуряват достъп от центъра на града до населените места в общината. В рамките на общия устройствен план на общината е разработена специализирана схема за развитието на уличната мрежа в гр. Самоков. Тя се разглежда като първостепенна пътна мрежа от четвърти клас и се основава на входно-изходните главни улици към София, Дупница и Боровец.

Третокласният път III-822 „Самоков-Шипочане-Ихтиман“ е връзката на град Самоков със съседната община Ихтиман в североизточна посока, а третокласният път III-627 „Ралово-Алино-Долна Диканя“ – с другата съседна община – Радомир.

Път номер 6206, според обективните условия премина една категория по-ниско и вече като третокласен път „Самоков-Маджаре-Говедарци-Мальовица“ продължава да осигурява достъпа до спортно-туристическия комплекс Мальовица.

От голямо значение за развиване на местна инициативна група „Самоков“ ще бъде и реализацията на високоскоростна пътна връзка „Рила“, която ще свърже автомагистрала „Струма“ с автомагистрала „Тракия“. Към момента общината се обслужва основно от автомобилен транспорт и редовни автобусни линии от и към други градове и населени места. Като перспектива за развитие е подобряването на условията за достъп през националната пътна мрежа, като община Самоков се влияе от изграждането на т.н. „южен обход“ на гр. София като част от трасето на коридор №8.

Функционирането на тази инфраструктура доближава града до транспортната мрежа с международен трафик и подобрява в значителна степен достъпът до курортно туристическата локализация „Самоков-Бели Искър-Боровец“. Задължително условие за доброто развитие на града и курортно туристическата локализация „Самоков-Бели Искър-Боровец“ има подобряването на техническите параметри и поддържане на добро експлоатационно състояние на основните второкласни пътища /II-82 и II-62/.

Подобряването не само на пътната настилка, но и на цялостната среда на трасетата ще спомогне за осигуряване на сигурността на движение по тях. Това включва изграждане

на отбивки за спиране, осигуряване на водосборни съоръжения, обособяване на площадки за събиране на отстранения от пътното платно сняг и лед, и др.

За развитие на уличната мрежа е разработена специализирана схема, която е неразделна част от общият устройствен план на общината (ОУП). Системата на развитие на уличната мрежа се основава на няколко входно-изходни главни улици, основните от които са посока север – към гр. София, на запад - към гр. Дупница и на юг - към к.к. Боровец и вътрешно градски ринг - около историческия град, на изток – по бул. „България“ и на запад - по бул. „Искър“.

За осигуряване на обществения транспорт на територията на МИГ „Самоков“ е ситуирана автогара в гр. Самоков. В ОУП на общината е развита и схема за обособяване на специализирани паркинги и гаражи на местата за обществено обслужване, които са в близост до най-големите спортни, културни и туристически комплекси, като например стадионът в южната част на града. Велосипедното движение е съгласно разработена схема която представлява част от постановките на ОУП. Пешеходното движение се развива според съответните обществени потоци със съответните нужди. Пешеходните маршрути се организират основно в главния градски център (като транспортно облекчена зона); надлъжно по течението на р. Искър; в комбинация със системата на велосипедно движение.

Енергийна ефективност

Община Самоков разполага с одобрена и приета от Общински съвет – Самоков, програма за енергийна ефективност и покрива периода от 2021 до 2030г. Програмата е разработена съгласно изискванията на чл.12, ал.2 от Закона за енергийната ефективност (ЗЕЕ). Резултатите от програмата се отчитат ежегодно и предоставят в Агенцията за устойчиво и енергийно развитие (АУЕР). Според нея политиката на общината е необходимо да бъде в посока намаляване на потреблението на горива и енергии, понижаване на бюджетните разходи за енергия, намаляване на вредните емисии в атмосферата,, както и към подобряване качеството на енергийните услуги и изграждане /реиновация на инфраструктурата т.с. енергоспестяващо улично осветелние и газификация.

Водоснабдяване и канализация

Водоснабдяването на гр. Самоков се реализира от каптаж и речно водохващане от р. Бели Искър, изградени в местността „Пукната скала“. В случай на необходимост от допълнителни количества вода за града съществува възможност за водовземане от Софийския водопровод от яз. Бели Искър, отклонения от който захранват няколко села от северозападната част на общината. Дебитът на каптажа „Пукната скала“ е 100 л/сек., а водното количество в речното водохващане е в рамките на 20 до 140 л/сек. Модерно изграден каптаж е „Алтисамун“ на р. Искър, строен през 1928г. Дебитът му е малък, с водоем 300м³, но все още е в експлоатация и представява пример за качествено изграждане. Южно от града има изграден резервоар за питейна вода с обем 4000 куб.м., който е основният водоем за града.

Има втори изграден резервоар /на северозапад, към с. Продановци/, с обем от 2500 куб.м., но до момента не е в експлоатация. Вътрешната водопроводна мрежа в града е напълно изградена и е с обща дължина около 85 км.

Водоснабдяването на града е гарантирано от надеждни водоизточници с достатъчен капацитет за нуждите на водопотреблението.

За по-голяма сигурност както и за осигуряване на устойчиво водоподаване има осигурено двойно захранване от два независими източника.

За съжаление проблеми създава състоянието на вътрешната водопроводна мрежа. Приблизително 50% от нея е амортизирана поради факта, че в основната си част тръбите са етернитови и вече са износени.

Развитието на града е свързано със жилищно и промишлено строителство, а това от своя страна ще доведе до нарастване на потреблението на вода. Проектът за развитие и реконструкция на водопроводната мрежа предначертава разделяне на града на ниска, средна и висока зони за водоснабдяване. Планира се и изграждане на нови напорни резервоари за всяка от трите зони, разделени съответно на западна и източна под-зони, реконструкция на съществуващата мрежа и изграждане на нови клонове, така че за всяка под-зона да се обособят 3-4 главни клонове за водоснабдяване.

В разширените територии ще бъде изградена водоснабдителна мрежа, чрез която ще се осъществява захранване от посочените главни клонове за водоснабдяване. Целта е да се постигне равномерно и правилно разпределение на водата в обособените водоснабдителни зони. Наличната канализационна мрежа в град Самоков е с дължина приблизително 65 км., в по-голямата си част изпълнена от бетонови тръби с Ф200 до Ф600 мм., стомано-бетонови с Ф800 и Ф1000 мм. и яйцеобразни профили с размери 60/90 см. и 70/105 см. В шест главни колектора се събират каналните води на града.

Главен колектор I обслужва кварталите от десния бряг на река Искър като на края на града пресича реката и отвежда отпадъчните води до пречиствателната станция за отпадни води (ПСОВ). Кварталите от левия бряг на реката се отводняват Главният колектор VI който достига директно до ПСОВ. Колектори втори, трети, четвърти и пети са събирателни и отвеждат отпадните води до двата главни колектора от двете страни на реката. Дъждовните води се заустват директно или чрез отливните канали на дъждопреливниците на р. Искър.

Електроснабдяване

Главен източник на електроенергия за град Самоков и местната инициативна група е електроенергийната система на страната. Това се осъществява посредством ел. подстанция Самоков с трансформация на напрежението 110/20 кв. и инсталирана трансформаторна мощност 40+25 мва.

Подстанция Самоков се захранва от електроенергийната система на 110 кв. чрез електропровод „Сокол” /сечение 3хАС150/ от подстанция Казичане, а допълнително от това получава захранване и от ВЕЦ „Бели Искър” – чрез електропровод 110 кв. „Ястребец” /сечение 3хАС 120/. Северно от подстанцията излизат 6 въздушни изводи 20 кв, които захранват северната част на града и съседните села, а на юг - 4 извода, които захранват южната част на града, вкл. курорта Боровец. Разпределителната мрежа средно напрежение обхваща цялата

анализирана територия, като в по-голямата част от града е кабелирана, а на отделни места – в периферните части е въздушна.

Независимо, че над 80% от трафопостовите и въздушните електропроводи са в експлоатация повече от 20 г., мрежата средно напрежение е добре развита и в относително добро състояние. Проблем представлява състоянието на част от кабелните линии, където има нужда от подмяна.

В действителност едностранното захранване на подстанция Самоков от общата електроенергийна система /тъй като ВЕЦ „Бели Искър” работи на определен режим/, е предпоставка за висока степен на несигурност при аварии и невъзможност за резервиране при отпадане на единственото захранване на 110 кв.

Проблеми по отношение на инсталираните мощности започва да създава и активното строителство в района, главно в курорта Боровец. В перспектива настоящият ОУП е предвидил да бъдат разширени строителните граници на града с обособяване на територии с различно предназначение, означени на плана.

Такива територии са складово търговски зони, офисни комплекси, зони за жилищно застрояване и вилни селища и други подобни с големи върхови товари, бизнес паарк, които изискват изграждането на много нови трафопостове, посочени условно на схемата.

Предвидено е новите трансформаторни постове да бъдат от типа бетонни комплектни трансформаторни постове (БКТП), които са едно гъвкаво решение за захранване на обекти от всякакъв вид.

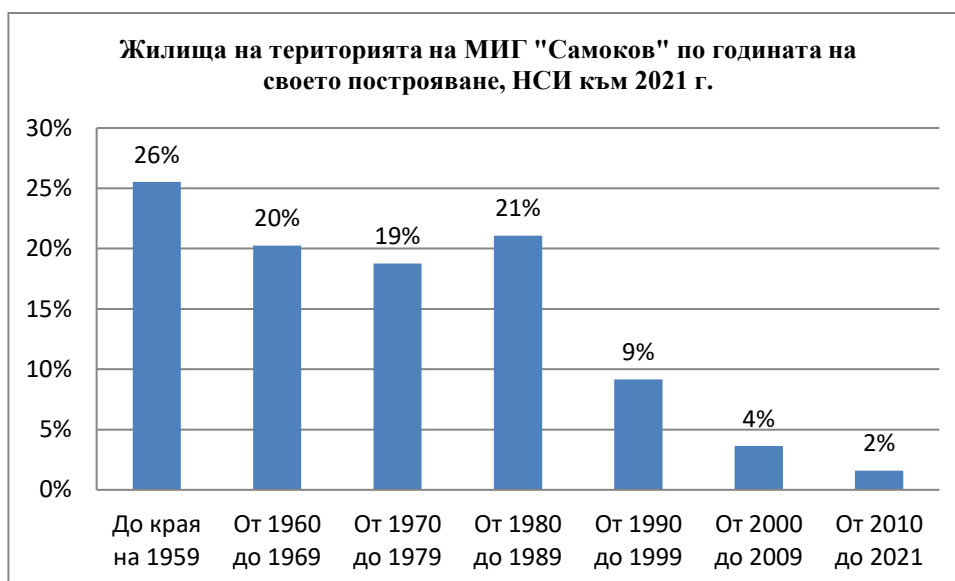
Развитието на електроенергийната мрежа свързано с възможността за захранване на по-големи товари е естествен процес предвид предполагаемото развитие на промишлените зони и другите видове строителство на територията на града. Все по-големия разцвет на туристическата локализация Самоков-Бели Искър-Боровец и особено ски-центровете изискват непрекъснато електрозахранване с високо ниво на сигурност и възможност за резервно захранване в случай на аварии.

Жилищен фонд

По отношение благоустроеност на жилищният фонд на територията на МИГ „Самоков“, същият би могъл да се определи като благоприятен. На територията на МИГ към 2021 г. има 23541 жилища, което прави по едно жилище на 1,5 души.

Според устройството на собствеността жилищата са над 99% частни и под 1% обществени. Поради тази причина възможностите за провеждане на активна социална жилищна политика са малки.

Основният дял от жилищата на територията на МИГ са построени в периода до 1989 г. Такива са 86% от жилищата.

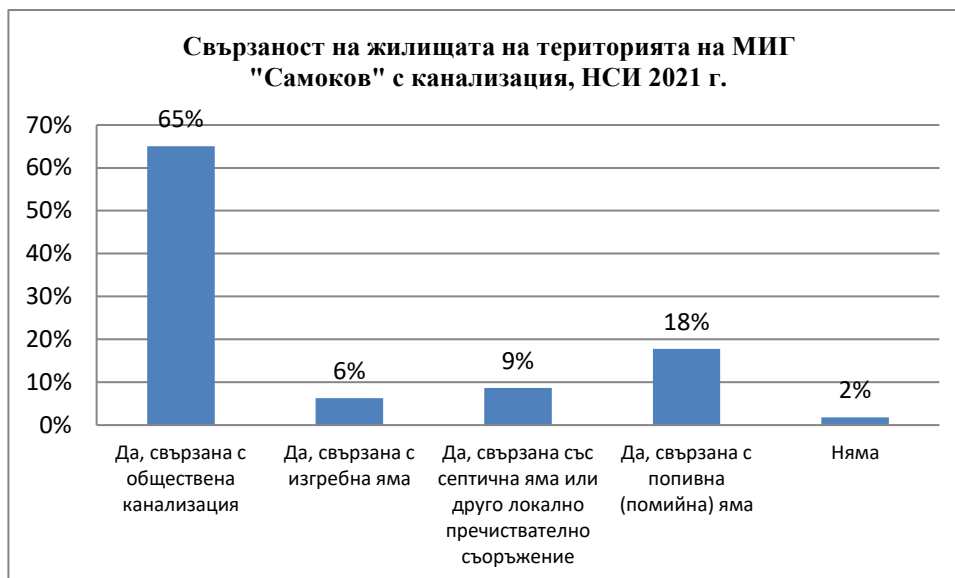
Най-голям дял от жилищата е построен до 1959 г. – 26%.

На територията преобладават къщите, които са 87% от всички жилища. Следващи по разпространение са вилите – 11%, летните кухни – 1% и жилищните блокове и кооперации – също 1%.

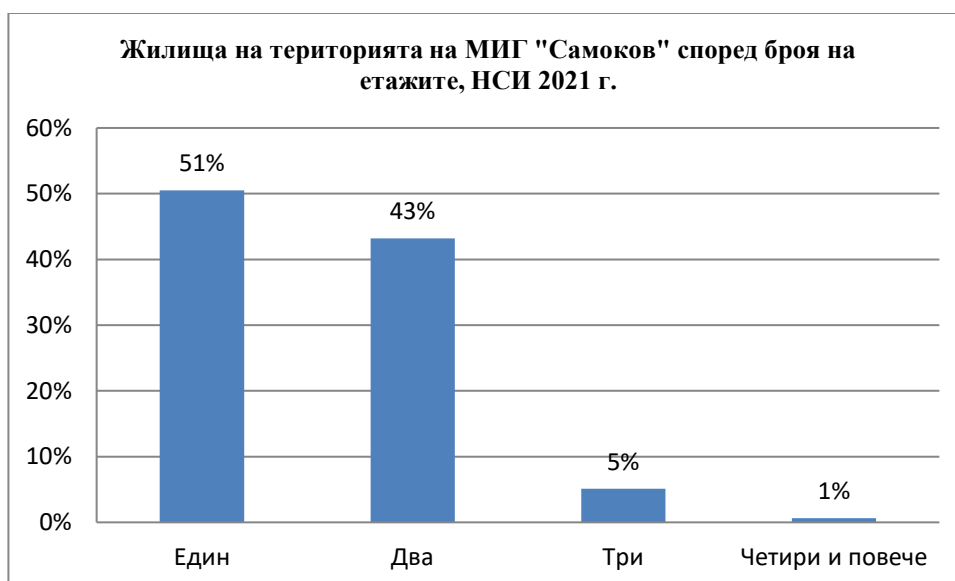
Независимо от това обаче в изпълнение на своята инвестиционна програма общината се стреми да подпомага жилищните потребности на млади и социално слаби семейства, както и на лица с различна степен на инвалидизация.

Над 90 % от жилищата в гр. Самоков са снабдени с електричество и вода. Канализационната достъпност на селата разположени на територията на МИГ „Самоков“ е неблагоприятна поради което се налага планиране на допълнителни инвестиции. Благоустройствен проблем е липсата на ефективни отоплителни системи с положително екологично въздействие. Жилищният фонд на града е сравнително млад, като над 50 % е с възраст под 40 години. Скоростта на жилищно строителство, въпреки това е много под минимума за нормалното възпроизводство на фонда и нивото на обновяване е ниско.

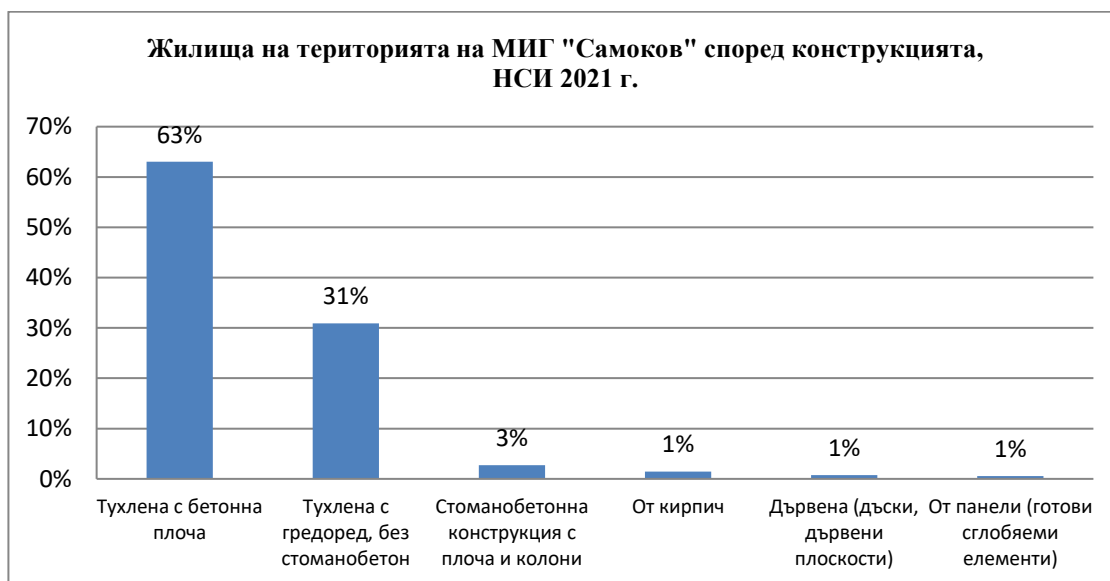
Основната част от жилищата на територията на МИГ „Самоков“ – 65% са свързани с обществената канализация. 33% от жилищата са свързани с локални септични ями, а при 2% от тях няма свързаност с канализация или яма.

В град Самоков е разположен близо половината от жилищния фонд находящ се на територията на МИГ „Самоков“.

Според етажността, най-разпространените жилища на територията на МИГ „Самоков“ са едноетажните – 51% и двуетажните – 43%. Жилищата на три и повече етажа са около 6%.

Според вида строителство на жилищните сгради те се делят на стоманенобетонни – панелни сгради, Едроплощен кофраж (ЕПК), Пакетно повдигани плочи (ППП), скелетно – рамкови и други; тухлени, чийто стени са изградени от тухли и имат бетонни плочи между етажите; сгради построени от камък, дърво, дървени плоскости и кирпич.

Основните конструкции на жилищата на територията на МИГ са тухлени с бетонна плоча – 63% и тухлени с гредоред – 31%.

В града е концентриран панелен жилищен фонд, нуждаещ се от реконструкция и саниране. Преобладаващия брой на сградите е строен с тухли. Наблюдава се недостиг на общински жилищен фонд който е необходим за покриване нуждите на хора в затруднено социално положение.

Поземлени ресурси, селскостопански и горски фонд

Селско стопанство

Регистрираните земеделски стопани по Наредба №3/1999 г. за стопанската 2021/2022 г. са 592 броя, докато за стопанската 2022/2023 г. са 530 броя. Отчита се намаление от около 10% за една стопанска година.

През последните години в областта на селското стопанство на територията на местна инициативна група „Самоков“ осезаемо са намалели добивите и обхвата на обработваемата земя. Основните култури които се отглеждат са картофи и пшеница. Голяма част от производителите продават своята продукция на прекупвачи, а друга част от тях на пазарите на дребно, едро и преработватели.

Цялата площ на територията на местна инициативна група „Самоков“ е 1209859 дка от тях земеделските територии заемат общо 495342 дка или 41,0% от площта на общината при средно за страната 58,7%. От нея обработваемата част е около 40%.

По данни на ОДЗ София област, най-голям дял се заема от:

- ✓ ниви – 143033,643 дка;
- ✓ трайните насаждения заемат 450,122 дка площ;
- ✓ ливади – 87103,709 дка;

✓ пасища – 120324,581 дка.

Делът на площите които са били обработвани в миналото, но в следствие са изостатвени е голям.

Създадените напоителни условия са достатъчни за поливни площи от 12 181 дка, които се категоризират като годни за напояване, но от тях ефективно са ангажирани едва половината.

Под разпоредбите на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи са земите с обща площ 653 дка, разположени в землищата на гр. Самоков и на селата Белчин, Долни Окол и Ново село.

Мерите и пасищата са с площ от 155 900 дка, а високопланинските пасища от 61 352 дка.

Площите на които се разполагат пасищата и естествените ливади, които са източник за получаване на висококачествен тревен фураж за животните заемат 310 388 дка.

През последните години ливадите и пасищата също се изоставят поради което терените пустеят и рационалното им използване е недостатъчно и неефективно.

Горските територии на общината включват площта на Държавния горски фонд. Тази площ е 671 315 дка. и съставлява 55.5% от територията, при средно за страната 33.6%, което е обусловено от спецификата на региона.

Населените места и другите урбанизирани територии са с площ от 29 569 дка (2,4 % при средно за страната 5,0 %). Селищните територии на населените места са 22 055 дка като от тях, курортни комплекси 1 638 дка, вилни зони 316 дка, промишлени и складови зони 1656 дка, застроени терени извън регулация 2614 дка, гробища и извънселищни паркове 1290 дка.

Водните течения и водни площи са с площ 6984 дка, или 0,6 % (при средно за страната 1,8 %).

С най-малка площ от 162 дка (0,01 % при средно за страната 0,3 %) са Териториите за добив на полезни изкопаеми и депа за отпадъци. За техническа инфраструктура площта на териториите е 6487 дка (0,5 % при средно за страната 0,6 %).

Важна цел за община Самоков е развитието на аграрното стопанство. Това е съществено от гледна точка на икономическото развитие, намаляването на бедността и социалното приобщаване. Във връзка с постигането на целта се организират търгове и конкурси за продажби и наем на земи, полагат се усилия за подобряване на общинската инфраструктура, създават се добри условия и благоприятна среда за нормалното функциониране на изградените до момента стопанства и ферми.

В община Самоков регистрирани земеделски производители са над 600 човека, а собствениците на животновъдни обекти, които притежават пасищни животни са около 150 човека. Инициирани са действия за създаване на система за информираност и комуникация, между фермери, собственици на земи, заетите в туристическата индустрия, хранително-вкусовата промишленост, гражданското общество, местната общност, и неправителствените организации с цел интегрирано развитие.

Организируют се работни срещи съвместно с представители на общинска служба „Земеделие“, областна служба „Земеделие“, община Самоков и земеделските производители.

Обработваемата земя на човек от населението на територията на МИГ е 6,2 дка, по-малко от средното за областта 7,0 дка, и колкото е средното за страната 6,3 дка/човек. Висок е дялът на държавната поземлена собственост 50,67%, поради територията на Националния парк Рила. Частите на общинската и на частната поземлена собственост са почти еднакви – 19,97% и 17,97%, при средни за областта 20,96% и 24,30%.

Растениевъдство

На територията на МИГ “Самоков” главни култури които се отглеждат са: картофи и пшеница, ягодоплодни – ягоди, малини боровинки, арония, а ограничено се отглеждат лен и хмел.

Производството на картофи съставлява около 50 % от общата продукция, като засятите площи през 2000 г. са били 1300 ха. В сравнение с 1990 г., размерът на засятите площи с картофи е намалял с около 40 %, но средните добиви са се увеличили с 20 %.

Данните на ОДЗ София област за засети и реколтирани площи със земеделски култури за стопанската 2022г. са следните: картофи 7238 дка; пшеница - 3967 дка; Овес- 448 дка; ръж-550 дка; слънчоглед- 2223 дка; царевица - 594 дка.

На територията на МИГ “Самоков” заради изключително благоприятните почвени и климатични условия с голям успех биха могли да се развиват следните култури: от овощните видове ягодоплодни (малини, ягоди, боровинки, черно френско грозде, арония и облепиха); зеленчукови (картофи), етеричномаслени и лечебни култури (мента, маточина, лавандула, маслодайна роза, немска лайка, лен и черен кимион); фуражни (зърнено-бобови, грах за зърно или в смес с житна култура за зелена маса, многогодишните тревни смеси и многогодишни бобови фуражни смеси).

Един от основните проблеми на община Самоков е раздробеността на земеделската земя на малки участъци, част от които поради планинския и полупланинския релеф са непригодни за обработка.

Друг съществен проблем се явява неудовлетворителното ниво на хидромелиорациите. За съжаление съществуващите поливни площи в МИГ „Самоков“ са около 5% от обработваемите земи. Те са с частично амортизирани и разрушени напоителни мрежи и съоръжения.

Поради тази причина темпът за развитие на земеделието е бавен, както и е в противоречие с увеличаващите се рискове от климатични промени.

Проблемите на сектор земеделие могат да бъдат обобщени в следните направления:

- застаряване на населението и обезлюдяване в повечето селски райони, силна уязвимост и от прекалена зависимост от земеделие;

- раздробена собственост и бавен процес на уедряване на площите за по-ефективно използване на плодородните земи;

- неизползван потенциал за поливни земи, амортизирани хидромелиорации;

- загуба на почвено плодородие, монокултурно земеделие, засоляване, киселяване и механична деградация;

- силно амортизирана или липсваща основна инфраструктура в селските райони.

Основните насоки за развитие на действия в областта на растениевъдството на територията на общината са насочени към:

- възобновяване и модернизиране на хидромелиоративната инфраструктура, която да осигурява резултатно ползване на водата и достъпни цени;
- обезпечаване на хранителна сигурност и производство на продукти които са с висока добавена стойност;
- поощряване развитието на биологичното земеделие – чрез възможностите за разнообразяване на земеделските дейности, предвид запазената екологична характеристика на околната среда и забележителната природа;
- адекватно и комплексно съчетаване на био земеделие и природни дадености като база за развитие и на еко туризъм.

В община Самоков са регистрирани около 202 регистрирани земеделски производители и 80 фирми със селскостопанска дейност.

Възможно е все пак броят на земеделските производители да е по-голям, поради факта, че значителна част от тях не са регистрирани (около 60%). Приблизително 25 % от тях обработват по-малко от 1 ха земя, 58% – от 1 до 10 ха, а останалите са по-големи и едри селскостопански производители.

Във всички дребни и в 90% от малките и средни земеделски стопанства работят само членовете на семействата (около 2 – 3 души). В по-големите стопанств които обработват до 10 ха са заети средно по 4 души, а в големите, обработващи от 10 до 100 ха, по 7 – 8 души.

Близко 70 % от земеделските производители имат земеделска техника, но голяма част от нея е амортизирана и неефективна. Все още една трета използват животинска сила в селското стопанство.

По-голяма част от земеделските производители продават своята продукция на случайни прекупвачи, а останалите на пазарите на едро, дребно и преработватели.

В съответствие със Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, на община Самоков се поднови право на собственост върху земеделски земи, като към 2020г. общината разполага с 18 859 земеделски имоти с обща площ от 139 804 дка.

Анализирайки състоянието на броя и приходите от отдаване под наем на земеделски земи може да се обобщи, че за периода 2015-2019 г. има значителен ръст на отдадени под наем земеделски земи – двукратно е увеличен броя на отдадените земеделски земи и съответно значително увеличение на приходната част и задържането ѝ като една постоянна величина. Към края на 2018 г. отдадените земеделски имоти са общо 519 бр. с обща площ от 29 008 дка.

Бъдещата политика на общината ще бъде в посока към дългосрочното отдаване под наем и аренда на земеделските земи. Това ще осигури сигурност на земеделските производители и ще доведе до поддържане на земите в добро екологично и земеделско състояние.

Животновъдство

През последните 20 години сектор животновъдство бележи значителен спад въпреки прекрасните условия за развитие на животновъдството в района. Площите дават възможност за развитие на говедовъдството, овцевъдството и козевъдството. На територията на общината животни се отглеждат в малки лични стопанства, които са разпръснати и в голяма степен служат за задоволяване на личните потребности.

Броят на едрия рогат добитък силно е намалял. Животновъдни дейности с кравеферма и отглеждане на едър рогат добитък развиват в с. Драгушиново, с. Говедарци - местността Боричо, гр. Самоков, ферма „Пали лула” в землището на с. Рельово, предназначена за отглеждане на млечни крави и телета на „ХОУМ ФУУД” ЕООД. В този сегмент на селското стопанство се наблюдава тенденция към бавно окрупняване на животновъдните стопанства, в които се отглеждат свине, говеда и овце

Надеждите са към възобновяване на сектора, като произвежданата продукция започва да навлиза бавно и на регионалните пазари, не само на местния пазар. В сектор пчеларство има тенденция към висока активност като през последните години над 100 човека от град Самоков и околните села развиват с желание тази дейност.

Горско стопанство

На територията на Република България горите заемат 4,1 млн. ха или приблизително 37,4% от общата територия. Те са от съществено значение за формирането и поддържането на подходяща жизнената среда. Същевременно имат съществени икономически, екологични и социални функции.

Територията на МИГ „Самоков“ е богата и на **ландшафти и образувания**. Рилските гори са основно иглолистни, но се срещат също така и букови и елово-букови. Иглолистните гори започват от 1400-1500 м, а някъде и по-ниско.

Такива са белият бор, смърчът, елата и бялата мура. Над тях е разположен субалийски пояс, с разположени предимно видове от клек и сибирска хвойна. Над 2300 м се простират алпийските ливади и пасища, в които могат да се открият около 300 вида висши растения. Резерватът “Парангалица” пази смърчови и елови гори със 150-350 годишна възраст и най-големите популации на рилска иглика, която по своето еволюционно положение няма родственици на Балканския полуостров.

През юли и август, по северните склонове на връх Белмекен, розовият съцветията на алпийската роза – един от малкото видове с вечнозелени листа във високата планина.

Стопанисването на горските територии - собственост на община Самоков, се осъществява в съответствие с разпоредбите на Глава четвърта от Закона за горите и обхваща дейностите по залесяване, защита срещу ерозия и порои и провеждане на сечи в горите. Горите са стопанисвани от Държавно горско стопанство Самоков и ОП „Общинско лесничество – Самоков“ и са разположени на цялата територия на Общината.

Тяхната площ възлиза на приблизително 20 000 ха и за стопанисването им са обособени следните три горскостопански участъка:

1. ГСУ „Самоков“ обхващащо следните землища: с. Алино, с. Бели Искър, с. Белчин, с. Говедарци, с. Горни Окол, с. Доспей, с. Драгушиново, с. Злокучене, с. Клисуре, с. Ковачевци, с. Маджаре, с. Мала Църква, с. Ново село, с. Поповяне, с. Продановци, с. Райово, с. Рельово, гр. Самоков, с. Широки дол, с. Ярлово;
2. ГСУ „Боровец“ обхващащо землището на гр. Самоков в частта на к.к. Боровец;
3. ГСУ „Радуил“ обхващащо следните землища: с. Гуцал, с. Марица и с. Радуил.

Създадени са три горски разсадника за производство на фиданки от горско дървесни и храстови видове, на територията на общината. Произвеждат се фиданки, освен от основните дървесни видове, така също и декоративни и горско плодни видове в разсадника на Общинско лесничейство.

За нуждите на местното население е създадена създадена плантация от висока американска боровинка и арония, тя се разпростира върху площ от 23,9 дка. Част от продукцията се изнася и за международния пазар.

Основните дървесни видове които се срещат, както в чисти така и в смесени насаждения, са:

- От иглолистните: **Бял бор** (*Pinussylvestris* L.), **Черен бор** (*Pinusnigricans* Host.), **Смърч** (*Piceaabies* Karst.), **Ела**(*Abies alba* Mill.), **Бяла мура** (*Pinuspeuce*), **Клек** (*Pinusmugo*), **Зелена дуглазка** (*Pseudotsugadouglassis* L.), **Лиственица** (*Larixeuropaea* L.) и други;
- От широколистните: **Обикновеният бук** (*Fagussylvatica* L.), **Трепетликата** (*Populustremula* L.), **Габър**(*Carpinusbetulus* L.), **Зимен дъб** (*Querquspetrea* (Matushka)Liebl.), **Цер** (*Quercuscerris* L.), **Благун** (*Querqusfrainetto* Ten.), **Черна елша** (*Alnusglutinosa*Gaertn.), **Бяла върба** (*Salix alba* L.), **Ива** (*Salix caprea* L.), **Бреза** (*BetulaPendula* Roth.), **Сребролистна липа**(*Tiliatomentosa*Moench.), **Дребнолистна липа**(*Tiliacordata* Mill.), **Конски кестен** (*Aesculushippocastanum* L.), **Акация** (*Robiniapseudoacacia* L.), **Мъждрян** (*Fraxinusornius* L.), **Планински бряст** (*Ulmusglabra*Huds.) и други;
- Лечебни растения: **Леска**(*Corylusavellana* L.), **Червен глог**(*Crataegusmonogina*Jacq.), **Шипка**(*Rosa canina* L.), **Трънка**(*Prunusspinosa* L.), **Дрян**(*Cornus mas* L.), **Кучешки дрян**(*Cornussanguinea* L.), **Хвойна** (*Juniperuscommunis* L.), **Черен бърз** (*Sambucusnigra* L.), **Червен бърз** (*Sambucusracemosa* L.), **Червена калина**(*Viburnum opulus* L.), **Обикновен нокът** (*Loniceraxylosteum* L.), различни видове **Чашкодрян** (род. *Evonimus*), **Птиче грозде** (*Ligustrumvulgare* L.), и други;
- Застрашени видове включени в „Червената книга на България“: **Казашка хвойна**(*Juniperussabina* L.) – рядък вид забранен за събиране, **Мечо грозде** (*Arctostaphylosuva-ursi* L.) – рядък вид, включен в списъка за природозащитана Защитената зона за опазване на местообитанията „Рила“, **Алпийски повет** (*Clematis alpina* L.) – много рядък вид и има

природозащитен статут в Защитената зона за опазване на местообитанията „Рила“; **Снежно кокиче** (*Galanthus nivalis* L.) – застрашен вид и е включен в списъка за природозащита на Защитената зона за опазване на местообитанията „Рила“ и „Плана“, **Панчичева пищялка** (*Angelica pancicii* Vandas.) – рядък вид, Балкански ендемит, включен в списъка за природозащита на Защитената зона за опазване на местообитанията „Река Палакария“; **Жълт равнец** (*Achillea clypeolata* S.S.) – видът е Балкански ендемит; **Рилско подрумче** (*Anthemisancti-johannis* L.) – Български ендемит – рядък вид, включен в Европейския списък на застрашените, редките и ендемични растения в категория „рядък“, **Жълта тинтява** (*Gentiana lutea* L.), **Петниста тинтява** (*Gentiana punctata* L.) и **Червен кантарион** (*Centaurea erythraea* Raf.) – застрашени видове в „Червената книга на България“ и са защитени в цялата страна със Закона за биологичното разнообразие, **Жълт планински крем** (*Lilium jankae* Kern.) – Балкански ендемит в категория „рядък“, **Шлемов салеп** (*Orchis militaris* L.) – рядък вид, поставен под режим за опазване и регулирано ползване от Закона за биологичното разнообразие, **Рилска иглика** (*Primula deorum* Hill.) – Български ендемит – глациален реликт – рядък вид, **Българско шапиче** (*Alchemilla bulgarica*) и **Грациозно шапиче** (*Alchemilla gracillima* L.) – Балкански ендемит, **Павловско шапиче** (*Alchemilla pawlowskii* Assenov.) – локален ендемит, **Зеленоцветно шапиче** (*Alchemilla viridiflora* L.) – Балкански ендемит, **Българско омайниче** (*Geum bulgarica* L.) – рядък вид Балкански ендемит и други.

Горските продукти като дървесина, дървени стърготини, дървени пелети, черна луга, плътна биомаса, пулпа и др. способстват за развитие на дейности, които осигуряват доходи от продажба на дървесина и недървесни горски продукти (гъби, или части от растения, които се добиват от горските територии), предоставяне на еко системни услуги и производство на био маса.

Въпреки по-малкия дял в brutния вътрешен продукт, тази индустрия е от съществено значение за развитието на селските райони. Те представляват естествена среда за възстановяване и туризъм и за развитие на дейности, създаващи заетост. Горският фонд на територията на община Самоков е разположен на площ от 53 323 ха. Разпределен е по вида на собственост както следва: държавна 32 470 ха. – 56,61%, общинска 18 000 ха. – 31,42% , частна 5 826 ха. – 10,16% и религиозни организации 81 ха – 0,18%.

Дървесният ресурс – запас на горите възлиза на над 11 000 000 куб/м., а средно годишното ползване е 112 815 куб./м., от което 78% строителна дървесина и 22 % дърва за огрев. Залесената площ е 94 % от общият горски фонд, незалесена дървопроизводителна площ – 3,2% и 2,8% нелесопригодна площ. Съгласно два изготвени горско-стопански плана – съответно за Самоков и Боровец се осъществява управлението, възпроизводството, ползването и опазването на горите от общинския и остатъчния горски фонд. Закона за горите и Правилника за прилагането му със срок на действие от десет години са основата за изготвяне на горско-стопанския план. В него са включени провеждането на лесовъдски мероприятия за възпроизводство на горите и земите от общинските горски територии,

страничните ползвания и залесяване, провеждане на видовете сечи и ползвания на дървесината, както и дейностите свързани с противопожарна охрана и съоръжения.

Провеждат се възобновителни, отгледни и санитарни сечи с цел устойчивото им и многофункционално стопанисване, запазване, развитие и обогатяване на горските екосистеми и на биологичното разнообразие в тях. Размерът на годишното ползване се определя с решение на Общински съвет в няколко основни направления:

- добив на дървесина по такса на корен за местно население, срещу заплащане;
- добив на дърва за огрев за бюджетни структури на общината – основни училища; кметства, кметски наместничества и др., чрез възлагане на добива и продажба на добитата дървесина от склад;
- добив на строителна дървесина, чрез провеждане на открит търг.

Общинските гори са високо стойностни гори, високо бонитетни - предимно с иглолистни и смесени насаждения. Залесяване, като основна дейност за възпроизводството на гори се извършва в трудновъзобновими по естествен начин площи.

Създаден е общински горски разсадник на площ от 50 дка за производство на горско-дървесни и декоративни храстови и дървесни видове. Създадени са и плантации от горски-плодни видове - арония и американска боровинка на площ от 22 дка. В следващите години се очаква да бъдат актувани още около 2000 дка терени залесени с горска растителност.

Секторът на горското стопанство, дърводобивът, преработката на дървесина и специализираните предприятия осигуряват постоянна трудова заетост и са много добре развити на територията на общината.

Горското стопанство на територията на община Самоков предлага неизползван потенциал за привличане на инвестиции и предприемаческа активност, които могат да стимулират създаване на редица съпътстващи производства.

Лов и риболов

Развитието на сектор лов и риболов се обуславя от благоприятните природни дадености и характеристиките на околната среда. В рамките на ловните стопанства които се намират на територията на общината се отглеждат благородни елени, сърни, глигани, вълци, мечки, лисици, муфлони, както и няколко вида птици. Освен с основната си дейност ловните стопанства предоставят и туристически услуги, обхващащи територията на цялата община. Възможности има и за промишлено отглеждане на риба и практикуването на любителски риболов.

Изводи и препоръки

В настоящото проучване и анализ са събрани и анализирани данни и тенденции за основните характеристики и процеси на територията на местна инициативна група „Самоков“. От представената и обработена информация могат да се направят следните основни изводи, като се отправят и съответните препоръки:

МИГ „Самоков“ следва общото развитие на някои неблагоприятни тенденции, характерни за всички български региони. Тези неблагоприятни линии са свързани с намаляване на броя на населението, непропорционалната му възрастовата структура. Наблюдават се някои демографски дисбаланси заради близостта до столицата и желанието на хората за по-добра реализация. Територията на общината е с уникално и благоприятно географско положение, което от своя страна е чудесна предпоставка за почивка през всички годишни сезони. Характерът на климата в съчетание с термоминералното находище благоприятстват района да развие в по-голяма степен спортно – рекреационна и балнеолечебна дейност. Предимствата и потенциала на района на общината са неоспорими в сравнение с други общини и това се обяснява от спецификата на природно-географския профил, разнообразието на горския фонд, интересната околна среда и биоразнообразието. Големото културно-историческо наследство създава условия за развитието на общината освен като център на късно античната и средновековна история и като духовен център от епохата на Възраждането. Районът около гр. Самоков има големият потенциал да се превърне във високо-конкурентен регион за любителите на зимни спортове, не само поради условията на релефа и климата, но също и заради стратегическото си географско разположение.

Положително влияние: Територията на общината е с благоприятни почвени условия за развитие на селско стопанство. Тя е добре водоснабдена.

Наблюдава се многообразие от представители на животинския и растителния свят, което може да се използва както за научна дейност, така и за туристически любителски посещения.

Има развита добра транспортна мрежа, като автомобилните услуги покриват напълно нуждите на населението. Водоснабдителната мрежа на територията на общината е добре изградена. В последните години общината е изпълнила проекти за подмяна и модернизация на водоснабдителната мрежа, но остават и участъци, които следва да бъдат ремонтирани и подновени.

Образователното ниво на жителите на територията на община Самоков е на ниво, близко до средното за страната като цяло. Образоваността и уменията на населението са тясно свързани с развитието на местния икономически потенциал, поради което постоянно следва да се полагат усилия за тяхното подобряване и надграждане. Препоръчително е да се обърне внимание и на подкрепата на малцинствените етноси в процеса за повишаване на тяхното образователно ниво с цел по-успешната им интеграция в обществото.

Здравните услуги на територията са развити на добро медицинско ниво и отговарят на нуждите на населението. Капацитетът на здравните услуги е достатъчен за обслужване на

нуждите на населението. Това следва да се използва като предпоставка за развитие на добър здравен статус на населението, но и с цел привличане на постоянно пребиваващи хора от други региони. Предвид особеностите на територията и чудесните възможности, които тя предлага за развитие на здравен и възстановителен туризъм, пред администрацията на общината стои важната задача тази специфика на територията да бъде използвана за нейното по-нататъшно прогресивно развитие в здравословен, социален и икономически аспект.

Социалните услуги също са добре развити и обхващат широк диапазон от дейности. Въпреки това както на повечето места има необходимост за по-нататъшно развитие на този род дейности, тъй като нуждаещите се от тях се увеличават непрекъснато. Предвид застаряването на населението в национален мащаб все повече ще се увеличава броя на хората, които ще имат нужда от социална подкрепа.

В учебните заведения са създадени всички предпоставки за учебен процес напълно отговарящ на съвременните образователни изисквания. За децата и учениците са създадени добри условия за обучение и възпитание. Това показва, че има налични условия за увеличаване на броя на децата на територията на община Самоков, ако се създадат условия за увеличаване на раждаемостта и привличане на нови жители от други региони и области.

Основните икономически отрасли са хотелиерство и ресторантьорство, търговията селското, горското и рибно стопанство, преработващата промишленост.

МИГ „Самоков“ е с добро разположение спрямо два от Общоевропейските транспортни коридори, минаващи през страната и Наличие на каптирани минерални извори за балнеолечебен туризъм;

Въздухът и състоянието на почвите са с добро качество;

Общината е с многообразен и уникален растителен и животински свят, големи площи защитени зони, зони по НАТУРА 2000 и природни паркове; Природните условия са подходящи за развитието и отглеждането на различни агрокултури, което е от съществено значение за развитието и диверсификацията на селското стопанство. Съхранено е голямо културно и духовно наследство, което е отлична предпоставка за развитието на културата и е потенциал за увеличаване на културно-познавателния туризъм;

Големият обем от горски територии определя възможностите за развитие на туризма, дървопреработвателната и добивна промишленост, а изобилието от биоразнообразие дава възможност за извършване на редица мероприятия за защита на редките видове животни и растения, както и превръщането им в част от туристическия продукт; Балнеолечебният туризъм има голяма перспектива за развитие заради каптираните минерални извори.

Близо 1/5 от предприятията на София облас са регистрирани в община Самоков. Високата концентрация на икономически дейности в гр. Самоков води до повишаване на икономическата конкурентноспособност. При формирането на приходната част на общинския бюджет се наблюдава устойчива положителна тенденция. Пълноценно са обхванати туристическите маршрути чрез които се достига до атрактивни планински туристически обекти. Инфраструктурата в курортен комплекс Боровец е добре развита и обезпечава задоволително любителите на зимни спортове.

В социалната и здравна сфера се наблюдава сравнително добра обезпеченост с лекари във всички равнища на здравно обслужване. Болницата е с добра функционалност и управление. Осигурен е и до-лекарски медицински персонал в образователни заведения. Наличие на добър опит в планирането, осигуряването и изпълнението на проекти за реконструкция и рехабилитация на сградния фонд в училищната и предучилищна мрежа.

Ефективно участие на училищните ръководства в проекти и програми за извънкласна дейност. Предоставяне на широк набор от социални услуги отговарящи на потребностите на всички целеви групи. Богат и интересен културен календар и подкрепа от местния бизнес за културни проекти и дейности.

Местната инициативна група е с добра достъпност и задоволителна инфраструктура разположена на второстепенната ос на развитие Кюстендил – Дупница – Самоков – Ихтиман.

Градът е водещ на територията на МИГ „Самоков“ и представлява ядро със значително влияние. Пътната мрежа е добре развита и осигурява достъпност до всички населените места, чрез добре организиран градски и междуселищен автобусен транспорт. Пречиствателната станция за отпадни води е с достатъчен капацитет и може да обслужва близките до града населени места.

Газопреносната и Електропреносната система са добре развити и с достатъчен капацитет за задоволяване нуждите на потребителите. Чистотата на атмосферния въздух е предопределена от въздействието на релефа, климатичните условия и липсата на големи промишлени замърсители; освен това няма опасност от трансгранично замърсяване на въздуха и липсва пренос на замърсени въздушни маси от съседни общини;

Има добро екологично състояние на почвената покривка и липсват потенциални източници на замърсяване на почвите. Растителния и животински свят е разнообразен, интересен и привлекателен за туризъм.

Отрицателно влияние: Поради своите географски особености до момента територията на МИГ “Самоков” се обслужва единствено от автомобилен транспорт, като липсва и изграден за ползване път висок клас; Отличителният релеф на част от площта на МИГ “Самоков”, както и обособените климатични условия ограничават възможностите за диверсификация на стопанската дейност; отглеждане предимно на монокултури в района, а в сектор животновъдство преобладават малки и едновременно с това разпръснати стопанства. Мощностите за преработка на селскостопанската продукция са слаби и е трудно създаване на продукти с по-висока добавена стойност.

Независимо от нарастването на икономическите субекти броя на заетите лица намалява, чрез което се създава предпоставка за повишаване безработицата. Има недостатъчно нови инвестиции във вторичния сектор, чрез които би имало възможност да се повиши заетостта.

Степента на генерираната добавена стойност в селското стопанство е ниска и поради тази причина създава сравнително малката му тежест в икономиката на общината.

Ниският интерес към инвестиции в аграрния сектор е обусловен и от силната раздробеност на поземленият фонд, което пречи за създаване на големи функциониращи

стопанства. Хидромелиоративните съоръжения не са достатъчно добре развити и това намалява ефективността на селското стопанство.

Възможностите за туризъм които са насочени към културно - туристически дестинации и развитие на културно - познавателния туризъм не са все още добре развити и поради не напълно развита инфраструктура. Популяризирането на културно – историческото наследство на територията на МИГ “Самоков” в страната и чужбина не е достатъчно;

Налице е застаряване на населението. Броят на децата и младежите в под-трудоспособна възраст е значително по-малък от броя на населението което напуска пазара на труда. Това създава рискове от гледна точка на бъдещата устойчивост на пазара на труда в региона поради много ниският брой на лицата, които навлизат в трудовия пазар. В тази връзка е добре да се помисли за действия които да задържат населението в трудоспособна и под трудоспособна възраст, в противен случай ще бъде необходимо „внасянето на работна ръка” отвън, което ще постави бизнеса на територията в затруднено положение.

Като отрицателна тенденция може да се определи и застаряването на общопрактикуващите лекари и специалистите в здравните звена, като част от това население които работят на територията на МИГ “Самоков”, много от тях са в близка до пенсионната възраст или вече в такава. Има недостиг на млади лекари и здравни работници, но това е тенденция освен за МИГ “Самоков” и за други общини.

Като част от този проблем е и концентрацията на първичната медицинска помощ и аптеките предимно в гр. Самоков. Наблюдавана е трудност при осигуряването с услуги от областната карта на социалните услуги заради отдалеченост. Културният календар не е достатъчно популяризиран и няма партньорство с национални туроператори за разпространение на датите за събитията организирани на територията на МИГ “Самоков”.

Необходимо е обновление на материалната база на културните институции, както и подобряване на вътрешната пътна мрежа, включително и изграждане на нови участъци.

Налична е амортизация на водопроводната и канализационна мрежа и поради тази причина е добре да бъдат отделени инвестиции за реконструкция. Поради някои специфики на релефа на МИГ “Самоков” интегрираното управление на водните ресурси, използвани от населението се затруднява, особено в отдалечените от гр. Самоков места. Пречиствателната станция за питейни води на територията на МИГ “Самоков” засега е само една. В немалка степен негативно влияние върху качеството на въздуха има отоплението с твърди горива от бита и транспорта. Все още на триторията на МИГ “Самоков” няма изградени мощности за производството на електрическа енергия.

SWOT анализ

Характеристика и развитие на МИГ „Самоков“	
Позитивни страни	Негативни страни
МИГ „Самоков“ е с многообразен и отличителен растителен и животински свят и благоприятни почвени условия за развитие на селско стопанство	Ограничени възможности за диверсификация на стопанската дейност Монокултурно растениевъдство и малки и разкъсани животновъдни ферми
Добре водоснабдена територия	Хидромелиоративните съоръжения не са достатъчно добре развити
Добре развита транспортна мрежа	Недостатъчно нови инвестиции за подобряване на пътищата
Образователното ниво на жителите на територията на община Самоков е на ниво, близко до средното за страната	Делът на населението с основно образование е около 27 %, а на лицата с начално образование приблизително 10 %
Здравните услуги на територията са развити на добро медицинско ниво и отговарят на нуждите на населението.	застаряването на общопрактикуващите лекари и специалистите в здравните звена концентрация на първичната медицинска помощ и аптеките предимно в гр. Самоков
Чудесни възможности за развитие на здравен, възстановителен и културно-исторически туризъм	Недостатъчно популяризиране на културно – историческото наследство в МИГ „Самоков“ за страната и чужбина;
Социалните услуги също са добре развити и обхващат широк диапазон от дейности	Независимо от нарастването на икономическите субекти броя на заетите лица намалява, чрез което се създава предпоставка за повишаване безработицата.
В учебните заведения са създадени всички предпоставки за учебен процес напълно отговарящ на съвременните образователни изисквания	Липсва ясна общинска политика за подкрепа на деца в риск от отпадане от училище Няма цялостно обезпечаване за обучителния процес на деца с ограничен и/или невъзможен достъп до онлайн среда на обучение
Наличие на каптирани минерални извори за балнеолечебен туризъм	Съсредоточаването на туристическите услуги в к.к. Боровец затруднява останалата територия на МИГ „Самоков“, за цялостно развиване на притежавания потенциал от туристически дейности и услуги;

Съхранено е голямо културно и духовно наследство, което е отлична предпоставка за развитието на културата	Остаряла материалната база на културните институции
Природните условия са подходящи за развитието и отглеждането на различни агрокултури,	Нисък интерес към инвестиции в аграрният сектор
Големият обем от горски територии определя възможностите за развитие на туризма, дървопреработвателната и добивна промишленост	Неблагоразумното човешко въздействие върху горския фонд и лошо поддържаната горска пътна мрежа са предпоставки за влошаване на състоянието на околната среда, а също така и за нарушаване на екологичния баланс в района
Богат и интересен културен календар	Културният календар не е достатъчно популяризиран и няма партньорство с национални туроператори за разпространение на датите за събитията организирани на територията на МИГ “Самоков”
Местната инициативна група е с добра достъпност и задоволителна инфраструктура разположена на второстепенната ос на развитие Кюстендил – Дупница – Самоков – Ихтиман.	Необходимо е подобряване на вътрешната и външна пътна мрежа
Пътната мрежа е добре развита и осигурява достъпност до всички населените места	Поради своите географски особености до момента територията на МИГ “Самоков” се обслужва единствено от автомобилен транспорт, като липсва и изграден за ползване път от висок клас
Чистотата на атмосферния въздух е предопределена от въздействието на релефа, климатичните условия и липсата на големи промишлени замърсители	Негативно влияние върху качеството на въздуха има отоплението с твърди горива от бита и транспорта
Добро екологично състояние на почвената покривка и липсват потенциални източници на замърсяване на почвите.	Неблагоразумно използване на торове и пестициди, неправилно управление на отпадъци могат да влошат качеството на почвената покривка
	Амортизацията на водопроводната и канализационна мрежа
	Пречиствателната станция за питейни води на територията на МИГ “Самоков” засега е само една.

	Поради някои специфики на релефа на МИГ „Самоков“ интегрираното управление на водните ресурси, използвани от населението се затруднява, особено в отдалечените от гр. Самоков места
Възможности	Заплахи/Рискове
Природните дадености на територията на МИГ „Самоков“ като географско разположение, природни и климатични условия са предпоставка за добро развитие на туризма, търговията, селското стопанство и индустрията	Раздробеност на земята и сравнително по-ниският от средния за страната дял обработваема земя са предпоставки за ограничаване развитието на интензивно земеделие
Селското стопанство е с добър потенциал за бъдещото устойчиво развитие на района	Прогнозируемите климатични промени и удължаването на лятото би могло да се отрази негативно върху зимния туризъм в общината и трябва да се развиват по-активно алтернативни форми на туризъм през останалите сезон.
Големият дял горски територии са определящ фактор за развитие на туризма, дървопреработвателната и добивна промишленост;	На територията на гр. Самоков е съсредоточена предимно икономическата активност, поради което се увеличават вътрешно-регионалните диверсификации в икономическото развитие
Опазено е богато културно и духовно наследство, което е отлична предпоставка за развитието на културата и е с възможност за развитие на културно-познавателния туризъм Богатото биоразнообразие може да се превърне в част от отличителният туристически продукт, като също така дава възможност за извършване на редица мероприятия за защита на редките видове животни и растения.	- Концентрация на туристическите услуги в к.к. Боровец създава пречки останалата територия на МИГ „Самоков“, да разгърне притежавания потенциал за развитие на алтернативни туристически дейности и услуги
- Горският фонд е в добро общо състояние, което способства за устойчиво развитие в преработващата промишленост	Превалиращ е броят на микро предприятия, които в значително по-малка степен създават трайна заетост и са по - рискови от гледна точка на продължителност на жизнения им цикъл
-Каптираните минерални извори са предпоставка за по-добро управление на балнеолечебния туризъм.	-Необходимо е благоустрояване на здравната инфраструктура (здравни служби) в някои от по-малките населени места, за логистична обезпеченост на пациенти и лекари (общопрактикуващи и специалисти, както и дентални лекари)

Добра възможност за развитие на био земеделие и животновъдство, поради запазената екологична характеристика на околната среда и бързото развитие на пазарите в страната и ЕС - Потенциал за създаване на клъстери и браншови сдружения в областта на екоземеделието и биопроизводството, с което да се увеличат заетостта и доходите на населението	- Недостатъчни инвестиции за развитие на био земеделие и животновъдство
Обновяване на здравната инфраструктура (сграден фонд на здравни служби в малките населени места и др.) - мотивиране на млади здравни работни и специалисти чрез стажантската програма на болницата и акредитацията и да обучава специализанти. - Осигуряване на достъп до аптека за осигуряване на медикаменти денонощно, както и достъп до медикаменти в малките и по-отдалечени населени места, вкл. чрез участието на социалните услуги	- Риск от пълноценна осигуреност с лекари и здравни специалисти заради слаба мотивация
-Развиване на все по-добра образователна обезпеченост	- Трудности свързани с привличане на млади хора в това число учители на всички равнища на образователната система в общината -Нужда от добро обезпечаване с обучителен процес на деца в ограничен и невъзможен достъп до онлайн среда на обучение
- Разкриване на нови социални услуги	-Нужно е гарантиране на възможност, вкл. транспортна за по-добро обслужване на самотно живеещите възрастни хора и други жители на общината, използващи социални услуги в отдалечени населени места - Развиване на нови социални услуги и осигуряване на стабилност на всички услуги; - Риск от недостиг на специалисти
-По-добра медийна и комуникационна осигуреност на местните културни събития чрез национални специализирани и масови медии и портали за туризъм;	- Недостатъчно разширяване интереса на външни посетители чрез обвързване на местния културен продукт с туристическото предлагане в региона.

- Необходимо е изготвянето на интегрирани проекти за реконструкция на ВиК мрежата в общината	-На територията на МИГ „Самоков“ има изградена само една пречиствателна станция за питейни вода, което създава риск от влошаване на качеството при климатични промени
- Природните паркове, защитените зони и местности на територията на общината са важно условие от системата за опазване на околната среда	- Съществува и риск от влошаващи качеството на околната среда фактори като бита, транспорта, употребата на торове и пестициди, управлението на отпадъци въздействието върху горския фонд и промишлеността -Неблагоприятно антропогенно въздействие върху горския фонд и не добре подържаната горска пътна мрежа са предпоставки за влошаване на състоянието на околната среда и за нарушаване на добре запазения екологичен баланс в района.
- Добър потенциал за повишаване на енергийната ефективност, чрез осъществяването на различни мерки и дейности насочени към намаляване на потреблението на енергия и използване на ВЕИ.	
- Наличие на потенциал за изграждане и развитие на мощности за производството на електрическа енергия	
- Създаването на единствени по рода си регионални географски означения и запазени марки увеличава конкурентоспособността и развива възможностите за навлизане на международни пазари	
Добър потенциал за диверсифициране формите на туризъм на територията на общината и увеличаване броя на чуждестранните туристи - добри възможности за развитие на ски-инфраструктура към връх Мальовица, с. Говедарци, както и в близост до гр. Самоков;	
Развиване на партньорствата с неправителствени организации в областта на дейностите за деца, както и на дейностите за хора с увреждания	

Битовата газификация има голям потенциал за развитие и ще спомогне за опазване на околната среда, както и за намаляване разходите на населението	
--	--